Rainbow WORKBOOKS

XITSONGA HOME LANGUAGE
GRADE 4 – BOOK 1
TERMS 1 & 2
ISBN 978-1-920458-48-5

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.
9th Edition

ISBN 978-1-920458-48-5
9 781920 458485

a b c d e
f g h i j
k l m n o p
q r s t u
v w x y z

XITSONGA RIRIMI RA LE KAYA – Giredi ya 4 Buku ya 1

ISBN 978-1-920458-48-5

Leyi pfuxetiweke hi xiCAPS

Giredi ya 4

Vito:

Tlilasi:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

XITSONGA RIRIMI RA LE KAYA

Buku ya 1
Tikotara ta 1 na 2

Manana Angie Motshekga,
Holobye wa Dyondzo ya
Masungulo

Nkulukumba Enver Surty,
Xandla xa Holobye wa
Dyondzo ya Masungulo

Tibuku leti to tirhela ti endleriwe vana va Afrika-Dzonga ehansi ka vurhangeri bya Holobye wa Dyondzo ya Masungulo, Manana Angie Motshega, na Xandla xa Holobye wa Dyondzo ya Masungulo, Nkulukumba Enver Surty.

Tibuku to tirhela ta Rainbow ti vumba xiyenge xin'wana xa ntlawa wa migingiriko ya Ndzawulo ya Dyondzo ya Masungulo leyi kongomisiweke eka ku antswisa matirhelo ya vadyondzi va Afrika-Dzonga eka tigiredi ta ntsevu to sungula. Tanihi xin'wana xa swilo leswi nga swirhangana eka nkunguhato wa matirhelo ya mfumo, phurojeke leyi yi humelerile hi ku seketeriwa hi timali hi Nkwama wa Timali ta Tiko. Leswi swi endlile leswaku Ndzawulo yi swi kota ku endla leswaku tibuku leti to tirhela, ti kumeka hi tindzimi hinkwato ta ximfumo handle ko hakeleriwa.

Hi tshemba leswaku tibuku leti ti ta pfuna vadyondzisi eka migingiriko ya vona yo dyondzisa ya masiku hinkwawo no tiyisisa leswaku vadyondzi va vona va kota ku heta kharikhulamu. Hi tiyisise leswaku hi letela mudyondzisi eka nghingiriko wun'wana na wun'wana hi ku katsa mifungho leyi kombisaka leswi mudyondzi a faneleke ku endla swona.

Hi ni ntshembo wa leswaku vana va ta tiphina no tsakela ku tirha migingiriko leyi nga ebukwini loko va ri karhi va ya emahlweni no dyondza, na leswaku wena, mudyondzisi, u ta tsaka swin'we na vona.

Hi mi navelela ku humelela, wena na vadyondzi va wena eku tirhiseni tibuku leti to tirhela.

VUTIHLAMULERI BYA VANTSHWA AFRIKA-DZONGA

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Ninth edition 2019

ISBN 978-1-920458-48-5

This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Giredi ya 4

Rirmira leka ya

HI XITSONGA

Buku leyi i ya:

XITSONGA

Buku ya 1

SWILETELO SWO TIRHISA BUKU LEYI YO TIRHELA

Tirhisa buku yo tirhela kun'we na switirhisiwa swin'wana swa wena. Hlaya XIPHOKHAMA xa xiyimo xa le xikarhi xa Ririmi ra le Kaya.

Ha ku amukela eka Buku yo tirhela ya Ririmi ra le Kaya ra xiyimo xa le xikarhi. Xiyimo xa Ririmi ra le Kaya eka xiyimo xa le xikarhi xi kongomisiwe eka ku tumbuluxa vuswikoti bya vadyondzi bya ririmi eka vuswikoti bya mbulavurisano lebyi lavekaka eka tindhawu leti ku hlanganaka vanhu no hluvukisa vuswikoti bya akademiki lebyi lavekaka eka ku dyondza tidyondzo hinkwato ta kharikhulamu. Hi tshemba leswaku buku leyi yi ta pfuna vadyondzi va wena ku tumbuluxa no hluvukisa vuswikoti lebyi.

Buku yo tirhela yi lulamisiwe ku ya hi ndzhendzeleko wa mavhiki mambirhi ya XIPHOKHAMA. U ta kuma nkatsakanyo wa leswi nga ta dyondzisiwa eka ndzhendzeleko wun'wana na wun'wana wa mavhiki mambirhi eka tipheji ta 1, 35, 69 na 103 ta buku leyi yo tirhela. Ndzhendzheleko wun'wana na wun'wana wa 2 wa mavhiki wu katsa vuswikoti bya mune bya ririmi lebyi landzelaka:

1 Ku yingisela na ku vulavula (Orali) – 2 wa tiawara eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

Vadyondzi va fanele va nyikiwa nkarhi wo tala wo hluvukisa vuswikoti bya vona bya ku yingisela na ku vulavula ku endlela leswaku va swi kota ku hlengeleta vuxokoxoko, ku tshunxa swiphiqo no hlamusela mavonelo na miehleketo ya vona. Buku yo tirhela yi na migingiriko yo hlaya ya ku vulavula na ku yingisela leyi u nga engetelaka eka yona ku tiyisisa leswaku vadyondzi va kuma minkarhi ya ntolovelo yo titoloveta swihlayahlaya.

2 Ku hlaya na ku langutisa – 5 wa tiawara eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

XIPHOKHAMA xi lava leswaku vadyondzi va hlaya va tlhela va vona switshuriwa swo karhi eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki. Leswi swi katsa ku hlaya: swirungulwana, mitsheketo, leswi munhu a hlanganeke na swona, mapapila, tiimeyili, leswi tsariweke eka dayari, ntlangu, tiatikili ta maphephahungu, tiatikili ta timagazini, tiinthavhiyu ta rhadiyo, switshuriwa swa nkucetelo, swinavetiso, swiletelo swa ndlela na maendlele. Ku engetela eka sweswo, XIPHOKHAMA xi lava leswaku vadyondzi va hlaya switshuriwa swo nyika vuxokoxoko leswi nga na swifaniso: mimepe, tichati, matafula, tidayigiramu, mimepe ya miehleketo, tichati ta maxelo, tiphositara, switiviso, swifaniso na tigirafu. U ta kuma tinxaka ta switshuriwa leswi hlawuriweke hi vukheta eka Buku yo tirhela.

XIPHOKHAMA xi kombisa mahlayele lama vumbiwaka hi swiyimo swa ku lulamisela ku hlaya, ku hlaya na endzhaku ka ku hlaya. U ta kuma nhlamuselo ya girafu ya mahlayele endzeni ka khavhara ya le mahlweni ya buku leyi.

3 Ku tsala na ku andlala – 4 wa tiawara eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

XIPHOKHAMA xi lava leswaku vadyondzi va kuma minkarhi yo tala yo titoloveta ku tsala eka mimbangu yo hambanahambana. Buku yo tirhela yi nyika tifureme to tala ta ku tsala na tipulani to andlala switshuriwa swo tsariwa, swifaniso na switshuriwa swa mahungu. U ta kuma nhlamuselo ya girafu ya matsalele endzeni ka khavhara ya le ndzhaku ya buku leyi.

4 Swiaki na milawu ya swivumbeko swa ririmi – 1 awara eka eka ndzhendzeleko wa 2 wa mavhiki

XIPHOKHAMA xi nyika nxaxameto wa swiaki na milawu ya swivumbeko swa ririmi (swilo) leswi faneleke ku dyondzisiwa eka giredi yin'wana na yin'wana. Buku yo tirhela yi katsa switoloveto swo karhi swa mindzhendzeleko yin'wana na yin'wana ya 2 wa mavhiki. Ko tala migingiriko leyi yi katsa 'xitiviso' lexi hlamuselaka nawu wa ririmi.

Ku kuma vuleteri byin'wana, hlaya buku yo letela ya Buku yo tirhela.

Leswi nga endzeni

Nkongomelo wa 1: Mintsheketo na ndzimana

Switori
Kotara ya 1: Mavhiki ya 1 - 2

1 Ku tlanga ntlangu 2
Ku lulamisela ku hlaya na ku bvumba hi mayelana na xitori.
Ku hlaya xitori.
Nkanelo wa swimunhuhatwa, mbangu na kungu.
Nkanelo wo bvumba leswi xitori xi nga herisaka xiswona.
Ku tsala mahetelelo ya xitori.
Ku encenyeta xitori.
Nghingiriko wa marito lama hlawuriweke eka xitori.

2 Ku ehleketa hi xitshuriwa 4
Ntivomarito: Ku yelanisa marito na tinhlamuselo ta wona.
Xikambela-ntwisiso: Ku hlamula swivutiso swo nyika mavonele na swo hlawula nhlamulo yin'we eka leti nyikiweke.
Katsakanya ndzandzelelano wa swiendleko exitorini.

3 Swiendleko leswi landzeleke 6
Ku hlaya mahetelelo ya xitori.
Ku vula nakambe leswi humeleleke exitorini hi ndzandzelelano lowu faneleke.
Ku nambara swivulwa swa xitori hi ndzandzelelano wa swiendleko.
Mavita-swilo.
Ku boxa mavita-swilo eka xitori.
Ku tshikelela endlele ra matsalele.

4 Ku tsala xitori 8
Ku landzelela magoza ya matsalele ku kota ku tsala xitori.
Ku kunguhata xitori ku tirhisiwa mepe wa miehleketo.
Ku tsala xitori ku tirhisiwa fureme.
Ku rhumela SMS, ku tirhisiwa swivulwan'we.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

5 Tinxaka ta maviti 10
Ku boxa mavita-swilo na mavita-vito.
Ku tirhisa mavita-vito eka swivulwa.
Maviti ya swilo leswi hi kotaka ku swi hlayela na maviti ya swilo leswi hi nga swi koteki ku swi hlayela.

6 Jabu u katinga matandza 12
Ku lulamisela ku hlaya na ku bvumba leswi xitori xi vulavulaka hi swona hi ku tirhisa swifaniso.
Nkanelo wa xitori – ximunhuhatwa na kungu.
Ku tirhisa swifaniso swa tikhathuni na swimbyarumbyaru ku tumbuluxa xitori.
Ku kunguhata ku tsala xitori hi ku tirhisa xiletelo xa tsalwa.
Ku tsala xitori xo huma eka swifaniso swa xiletelo xa tsalwa.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

7 Leswi khavhara ya buku yi hi byelaka swona 14
Ku tirhisa xitori lexi nga hundza tanihi masungulo ya nkambisiso wa buku.
Ku kuma vuxokoxoko ku suka eka xitori na le ka khavhara ya buku, ku katsakanya kungu na vumunhuhati.
Ku boxa swilo swa ntolovelo eka khavhara.
Ku katsakanya xitori ku ya hi vonelo ra ximunhuhatwankulu hi xivumbeko xa dayari ku tirhisiwa nkarhi lowu nga hundza.
Ku yelanisa mahlamuseri na maviti, marito-fularha na mavita-ntlawa.

8 Musi musi 16
Ku kunguhata no tsala leswi munhu a swi voneke.
Ku tshikelela nhlokomhaka na tindzimana.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

Mapheji ya vutlhokovetseri
Kotara ya 1: Mavhiki ya 3 - 4

9 Pheji ra vutlhokovetseri 18
Ku hlayela switlhokovetselo swimbirhi ehenhla.
Ku languta switirho swa vutlhokovetseri: marito yo encenyeta mipfumawulo, ncino na yelano wa mipfumawulo.
Ku boxa marito lama nga na yelano wa mimpfumawulo kumbe ncino na switirhisiwa swin'wana swa vutlhokovetseri.

10 Tsala xitlhokovetselo xa wena 20
Ku tatisa marito lama nga na ncino ku hetisa xitlhokovetselo.
Ku tatisa mavita-swianakanyiwa eswivulweni.

11 Papila ra maviti 22
Ku tatisa tinxaka to hambana ta maviti eka papila leswaku ri kota ku twala.
Ku tsala eka dayari ku tirhisiwa mavita-swianakanyiwa.
Ku katsakanya leswi tsariwaka eka dayari hi ku tirhisa swivulwan'we eka SMS.
Ku tatisa fomo ya vuxokoxoko bya munhu eka fomo leyi nga na mavita-vito.
Ku boxa no tirhisa mavita-vito eswivulweni.
Ku avanyisa maviti eka mavita-vito ya vanhu, tindhawu kumbe nkarhi (masiku kumbe tin'hweti).

12 Rendzo ra xikolo ra varhandzi va switsotso 24
Ku hlaya xirhambo xa rendzo-dyondzo.
Ku boxa maviti.
Ku hlamula swivutiso swa xikambela-ntwisiso.
Hlaya xitlhokovetselo u tlhela u boxa marito lama yelanaka hi mimpfumawulo. Dirowa xifaniso mayelana na xitlhokovetselo.

13 Phaphatana a wu ri kwihi? 26
Ku hlaya switlhokovetselo.
Ku hikahata swivulwa.

14 Ku katsa maviti 28
Ku tlhantlha maviti-nkatsano ku huma maviti mambirhi.
Ku yingisela mipfumawulo.
Ku boxa mavita-swianakanyiwa.

15 Yimbelelani risimu 30
Ku hlaya xitlhokovetselo.
Ku hikahata swivulwa.
Leswi faneleke ku tsundzukiwa hi swilo leswi hi kotaka ku swi hlayela.

16 A hi tsaleni buku 32
Ku kunguhata ku tsala buku ya xitori.
Ku tsala no kombisa buku ya xitori leyi nga tsemiwaka.

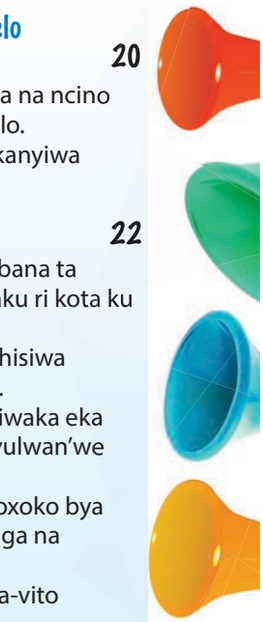

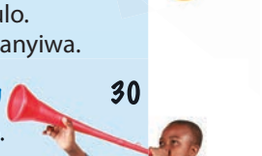

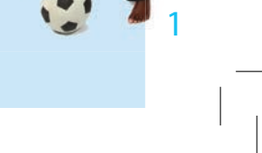

1 Ku tlanga ntlangu

U nga si hlaya
- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya
- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi vulavuleni

Languta xifaniso lexi kutani u vula leswi u ehleketaka leswaku xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.

A hi hlayeni

Languta xifaniso lexi kutani u vula leswi u ehleketaka leswaku xitshuriwa xi vulavulaka hi swona. Xana u ehleketa leswaku lexi i xitshuriwa xa swilo leswi humeleleke? Hi ku vona ka wena, vana lava nga exifanisweni va na malembe mangani?

A ri ri siku lerinene hi Sunguti loko xipanu xa bolo ya milenge xa lava nga ehansi ka 11 wa malembe, xi chika ebazini hi ku hatlisa xi kongoma erivaleni ra mintlangu, vatlangi va ri karhi va vulavulela ehenhla. A va ri endleleni yo ya tlanga ntlangu wo hetelela wo lwela xidlodlo xa nguva. Loko va nghena exitediyamu, va twile tivhuvhuzela na huwa ya vana lava a va va ndhundhuzela.

Vanhu hinkwavo a va nyanyukile hikwalaho ka ntlangu wo hetelela exikarhi ka Xikolo xa New Town na Xikolo xa Phurayimari ya Sea View.

Ann na Mandu hi vona ntsena lava a va ri vanhwanyana eka xipanu xa Xikolo xa New Town. A va tshemba leswaku va ta hlula Phurayimari ya Sea View.

Loko Ann, mukapiteni, a tsemakanya erivaleni, a tivona a amukela khapu ya ku hlula ka xipanu xa yena. A yi vona yi vangama loko a yi tlakusela ehenhla. Ann a a ri na vukheta na ntwela-vusiwana. U kondleterile khonsati ya xikolo yo tlakusa nkwama wa timali leswaku va ta kota ku xavela swirho swa xipanu leswi a swi tsandzeka ku xava tibutsu ta bolo. Namuntlha a lulamele ku rhangela xipanu xa yena ku ya hlula ntlangu.

Siku:

Mandu wa malembe ya khumen'we na yena a nyanyukile swinene. A tivona a howisa golo yo hlula ntlangu hi tibutsu ta yena letintshwa ta xitshopana. Hi ku hatlisa ku twala xirilo lexikulu loko a wela egojini.

"Ndzi pfuneni!" a cema hi rito lerikulu. Ann, Peter na Jabu va tsutsumile ku ya n'wi pfuna. "Yoo!" a rila loko a ri karhi a famba hi ku tlulatlula hi nenge wun'we. "A ndzi swi koti ku kandziya ehansi hi nenge lowu!" Kutani u tshamile ehansi ebyanyini. "Ndzi tshemba leswaku hlakala ra mina a ri tshovekangi," a vula a ri karhi a rila.

Ann a ehleketa hi ndlela leyi ku vaviseka ka Mandu ku nga n'wi khumbaka hi yona. "Loko Mandu a nga tlangi, swi vula leswaku na mina a ndzi nge tlangi. Ndzi ta fanela ku n'wi yisa etliniki."

Ann a koka moya a hefemula swinene.

"U nga vileli, Mandu," ku vula Ann. "Ndzi ta ku yisa eka dokodela."

"E-e, Ann, u nga vuli sweswo. Ndzi ta tshama kwala ku fikela loko ntlangu wu hela."

"Mandu, u nge tshami laha u ri wexe," ku hlamula Ann.

Ann a hundzuluka a languta xipanu xa yena a ri karhi a tikhoma leswaku mihloti ya yena yi nga humi kutani a ku, "Mi ya emahlweni no tlanga. Tiyisisani leswaku ma hlula!"

A hi tsaleni

Vulavula na munghana wa wena hi leswi u ehleketaka leswaku xitshuriwa xi heriseke xiswona. Tsala mahetelelo ya xitori ya kwalomu ka 40-50 wa marito. Xana Ann u ta tlanga ntlangu kumbe u ta pfuna Mandu?

TEACHER: Sign Date

2 Ku ehleketa hi xitshuriwa

A hi vulavuleni

Hi tiva swimunhuhatwa eka xitshuriwa hikwalaho ka swiendlo swa swona, mianakanyo ya swona na leswi swi swi vulaka. Vulavula hi mahanyelo ya Ann. Vulavula hi leswi a swi endleke, leswi a swi ehleketa na swiendlo swa yena.

Ntivomarito

Dirowa ntila u yelanisa rito leri nga eximatsini na nhlamuselo ya rona exineneni.

nkele	hatima
vangama	ku humelela eka xanchumu
cema	mianakanyo
hlula	goji
miehleketo	ku huwelela hi rito lerikulu

A hi tsaleni

Hlaya xitshuriwa lexi vulavulaka hi Mandu na Ann kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Xana i vamani swimunhuhatwankulu eka xitshuriwa lexi?

Bana xirhendzevutana eka letere leri nga ekusuhi na nhlamulo leyi faneleke.

Xana hi swi tivisa ku yini leswaku Mandu a chuhwile?	
1	A nga vonangi goji ebyanyini.
2	A tivona a raha golo yo hlula ntlangu.
3	A lava ku tlanga hi mbilu ya yena hinkwayo.
4	A nga etlelangi eka vusiku lebyi hundzeke.

Xana hi swi tivisa ku yini leswaku vatlangi a va nyanyukile?	
1	A va navela wonge va nga hlula.
2	Va twile tivuvuzela.
3	Va humile ebazini va ri karhi va vulavulela ehenhla.
4	A va pfunangi Mandu.

Siku: S

Hi swihi swipanu leswi a swi phikizana entlangwini lowu?
Lava xivulwa eka xitshuriwa lexi kombisaka leswaku Ann a ri munhu loyi a ri na ntwelo-vusiwana.
Xana u ehleketa leswaku Ann a ri munghana lonene wa Mandu? Hikwalaho ka yini?

A hi tsaleni

Tsala nkatsakanyo wa kwalomu ka 40-50 wa marito hi leswi humeleleke Mandu.

3 Swiendleko leswi landzeleke

A hi hlayeni

Hlaya mahetelelo ya xitshuriwa.
Xana u kona loyi a langutele mahetelelo yo fana na lama?

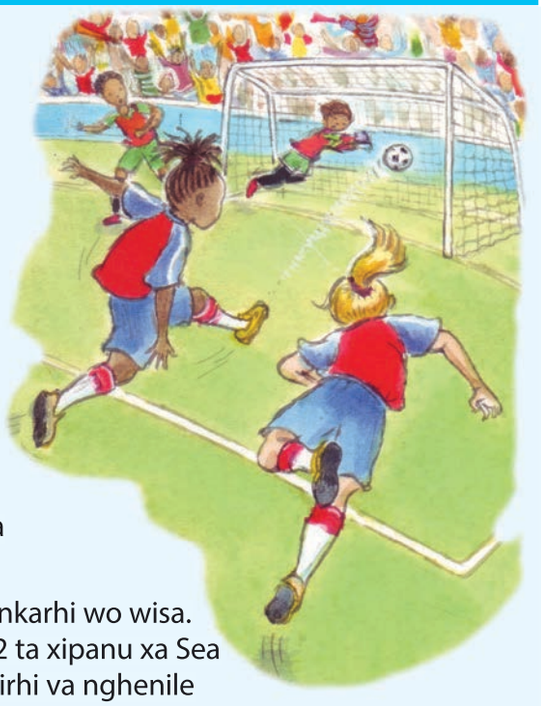

Ann u seketele Mandu loko va tlhelela ebazini, va tlhela va famba swin'we ku ya etliniki. Dokodela u kamberile nkondzo wa Mandu. U tekile x-rheyi, a yi langutisisa kutani a n'wayitela. Dokodela u va byerile leswaku nkondzo wa Mandu wu ta lungha. U wu bandichile kutani a byela Mandu leswaku a nga tlhela a tlanga ntlangu wa bolo ya milenge loko a titwa a antswa.

"Loko u swi rhandza," ku vula dokodela, "ndzi nga ku yisa exitediyamu hi movha. Ndzi na nkarhi wo leha swinene ndzi nga hlaleri ntlangu wa bolo ya milenge."

Hi loko dokodela wa tintswalo a va yisa exitediyamu. Va fikile hi nkarhi wo wisa. Tigolo leti howisiweke a ti ringana, 2 ta xipanu xa New Town na 2 ta xipanu xa Sea View. Loko ntlangu wu sungula nakambe, vanhwanyana lavambirhi va nghenile erivaleni ku ya tlanga ntlangu.

Ann u howisile golo ya vunharhu ya xipanu xa New Town kasi loko ku nga si ba xitswiriri xo hetelela, Mandu a howisa golo ya vumune. Vahlaleri va hoyozela swinene kasi tivuvuzela tona a ti twala na le ka muganga lowu nga ekusuhi na lowu wa hina.

Vanhwanyana lava a va tsakile swinene loko xipanu xi ya amukela khapu ya xikolo xa vona.

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi vulavuleni

Nyiketanani na munghana wa wena ku vula leswi humeleleke eka xitshuriwa ku sukela loko xipanu xi chika ebazini ku fikela loko xipanu xa New Town xi hlula ntlangu. Mi nga rivali ku vula leswaku tigolo leti howisiweke a ti ri tingani.

A hi tsaleni

Nambara swivulwa leswi ku suka eka 1 ku fika eka 6 ku kombisa ndzandzelelano lowu swilo swi humeleleke ha wona.

	Mandu a nga vonangi goji ebyanyini kutani u werile endzeni ka rona.
	Ann u yisile Mandu eka dokodela.
	Dokodela u tlheriserile vanhwanyana exitediyamu.
	Vana va khandziyile bazi ro ya exitediyamu.
	Va tsemakanyile patu va kongoma exitediyamu.
	Swirho swa xipanu a swi nyanyukile loko swi amukela khapu ya swona.

Siku: _____

Mavita-swilo

A hi tsaleni

tibutsu ta bolo ya milenge

Mavita-swilo i mavito ya swilo leswi u kotaka ku swi vona no swi khumba.

bolo

xipopana

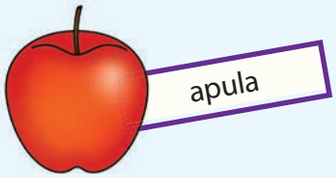

apula

pene

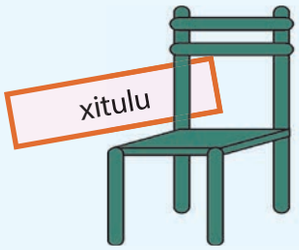

xitulu

Tsala mavitaswilo lama u ya ehleketaka.	

A hi hlayeni

Lava u tlhela u khwantihata mavita-swilo ya khume lama kumekaka eka xitshuriwa.

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa ntsevu u tirhisa mavita-swilo lama u ma kumeke.

Matsalele ya xitsalwana

Loko u tsala xitsalwana, u fanele ku landzelela magoza ya ntlhanu.

1. Kunguhata xitsalwana xa wena hi ku tirhisa mepe wa miehleketo.
2. Pfampfarhuta xitshuriwa xa wena.
3. Hlela mapeletelo na ku hikahata ka wena
4. Kambisisa xitshuriwa xa wena.
5. Hlela xitori xa wena.
6. Xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

TEACHER: Sign _____ Date _____

4 Ku tsala xitori

A hi tsaleni

Tatisa mepe lowu wa miehleketo ku kombisa leswi humeleleke eka xitshuriwa mayelana na ntlangu lowukulu.

1 Manghenelo

Xana vana a va ya kwihi naswona xivangelo xa kona a xi ri xihi?

2 Miri

Xana ku humelele yini?

Tatisa nhlokomhaka ya xitshuriwa

3 Miri

Kutani ku humelele yini xin'wana?

4 Mahetelelo

Xana xitshuriwa xi herise ku yini?

Siku:

A hi tsaleni

Tirhisa mepe wa miehleketo ku tsala xitshuriwa xa wena eka pheji leri. Hi nghenisile swifaniso swin'wana ku ku pfuna. Xitori xa wena xi fanele ku va na kwalomu ka 120 – 140 wa marito.

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Nhlokomhaka ya xitshuriwa	
	
	
	
	Mahetelelo

Rhumela kaputeni wa xipanu xa New Town SMS.

TEACHER: Sign _____ Date _____

5 Tinxaka ta maviti

Mavita-vito

Mavita-vito i mavito ya vanhu, tindhawu, tin'hweti na masiku. Hinkwawo ya sungula ku tsariwa hi letere lerikulu.

A hi tsaleni Tsala mavita-vito ya vanhu na ya tindhawu.

Vanhu	
Tindhawu	

Tsala xirhendzevutana eka marito lama nga mavita-vito naswona ya fanele ku sungula hi letere lerikulu.

xiluva
tirhozi
n'hweti
mary
musumbhunuku
xitulu
mawuwani
magezi
bazi
durban
makhanana
polokwane
ntshava ya man'ombe
bolo
xikolo
new town
smith
zuma
banana
jabu
honda
limpopo

Siku: _____

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa mune u tirhisa mavita-vito eka swona.

Xana maviti ya swilo leswi hi nga kotaka ku swi hlayela hi wahi? I mavito ya swilo leswi hi nga swi hlayelaka, swo tanihi swiharhi na vanhu. Hi nga tirhisa marito yo tanihi -tsongo na tala loko hi vulavula hi maviti lama.

Hi swihi leswi hi nga swi koteki ku swi hlayela? Ku na swilo leswi hi nga swi koteki ku swi hlayela, hi leswaku maviti lama ma tshama ma ri eka vun'we. Xik: mati, mapa, chukele, sava, munyu. Hi nga tirhisa marito yo tanihi -tsongo na tala loko hi vulavula hi maviti lama.

A hi vulavuleni

Vutisa munghana wa wena hi swilo leswi nga kona etlilasini kumbe ekaya. Vutisa swivutiso u hetelela hi

_____ tanihi kwihi? _____ swingani?

A hi tsaleni

Khwantihata mavita-swilo eka swivulwa leswi landzelaka. Vona loko swi hlayeka kumbe swi nga hlayeki kutani u veka mfungho wo gwajula eka bokisi leri faneleke. Tsala xirhendzevutana eka mavita-vito.

		Hlayeriwaka	Hlayeriwiki
1	Ndzi na ndlala kambe a ku na swakudya swo tala leswi saleke.		
2	Molly u na swipopana swo tala.		
3	Jabu u tlanga hi sava.		
4	Dan u na vasesi vambirhi.		
5	Mageza u rhandza xinkwa.		
6	A hi yile eka tindhawu to tala leti tsakisaka eGauteng.		
7	Vana va tlilasi ya hina va rhandza mintlangu.		
8	Ndzi na swigqhoko swo tala.		
9	Dineo a nga fanelangi ku dya chukele ro tala.		
10	Thuli u fanele ku nwa mati yo tala.		

TEACHER: Sign _____ Date _____

Jabu u katinga matandza

A hi vulavuleni

Languta swifaniso leswi kutani u hlaya leswi nga endzeni ka swimbyarumbyaru. Nyiketanani na munghana wa wena ku byelana xitori. Tatisa ximbyarumbyaru xo hetelela ku kombisa leswi Jabu a swi ehleketaka.

1

2

A hi tsaleni

Tatisa mepe wa miehleketo lowu landzelaka.

● Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena. ● Tsala mpfapfarhuto. ● Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena. ● Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke. ● Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

1

Eku sunguleni.

Nhlokomhaka ya xitshuriwa xa wena.

2

Leswi landzeleke.

3

Hlamusela leswi humeleleke eka xifaniso xa vunharhu.

4

Xo hetelela, vula leswi xitshuriwa xi heriseke xiswona.

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

A hi tsaleni

Sweswi tirhisa mepe wa wena wa miehleketo ku tsala xitshuriwa xa wena.

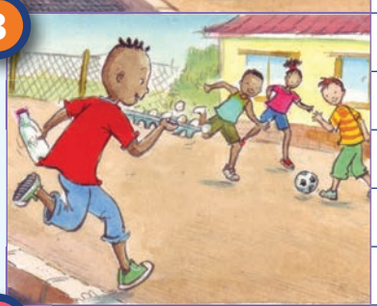

TEACHER: Sign Date

7 Leswi khavhara ya buku yi hi byelaka swona

A hi vulavuleni

Leswi khavhara ya buku yi hi byelaka swona.

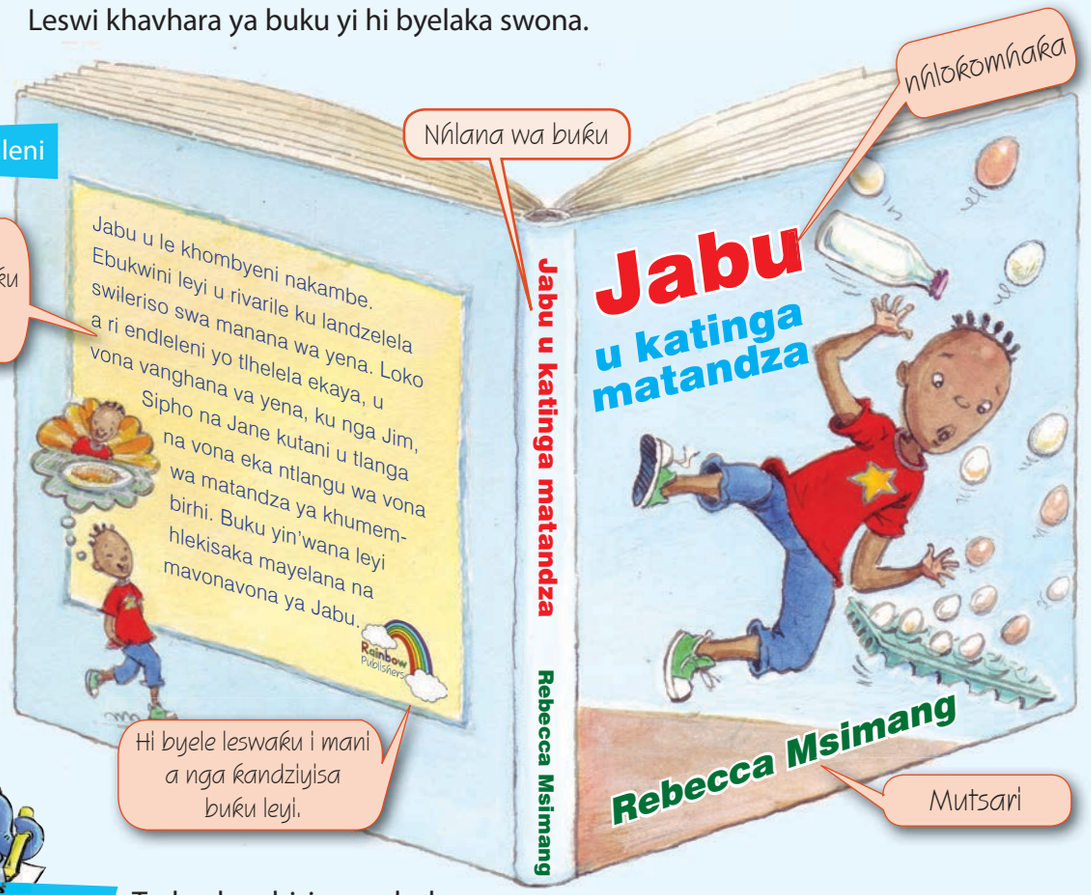

A hi tsaleni

Tsala nkambisiso wa buku.

Vito ra buku	
Mutsari	
Swimunhuhatwankulu	
Mukandziyisi	
Leswi humelelaka eka xitshuriwa?	
Tsala swivulwa swimbirhi leswi hi byelaka leswaku ku na tin'wana tibuku leti vulavulaka hi Jabu Jabulani.	

Siku: _____

Titeke wonge hi wena Jabu. Tsala eka dayari u katsakanya leswi humeleleke siku rolero hi kwalomu ka 40 wa marito.

A hi tsaleni

Eka Dayari Siku: _____

A hi tsaleni

Yelanisa mahlamuseri na maviti lama landzelaka.

Mahlamuseri ya hi byela swo tala hi riviti.
Xik: Nhwanyana wo saseka.

Mahlamuseri	tsongo	saseka	henhla	matimba	nonoka
Maviti	xiluva	xiluva	homu	xibodze	muako

Yelanisa marito lama na marito-fularha ya wona eka rixaxa ra le hansi.

Marito-fularha i marito lama nga na tinhlamuselo leti kanetaka.
Xik: Saseka – biha

leha	kulu	vevuka	rirhandzu	tshama	hleka
yima	tika	koma	rivengo	tsongo	rila

A hi hungaseni

Landzelerisa ntila ku suka exifanisweni ku ya eka rivita-ntlawa leri faneleke.

Mavita-ntlawa i mavito ya ntlawa wa vanhu kumbe swilo.

ntlhambi **xiputsa** **nhlengeletano** **mugulugudela** **ndhundhuma** **xichocho**

8 Musi musi

A hi tsaleni

Languta nhlokomhaka ya xitshuriwa exikarhi ka mepe wa miehleketo. Kutani tatisa vuxokoxoko hi nhlokomhaka yin'wana na yin'wana eka mabokisi ya mepe wa miehleketo.

Eka phepha leri ro tirhela hi languta leswi tindzimana ti faneleke ku tsarisiwa xiswona. Switshuriwa hinkwaswo swi na tinhlokomhaka naswona ndzimana yin'wana na yin'wana yi kongome nhlokomhaka yin'we. Ko tala xivulwa xo sungula i xivulwa xa nhlokomhaka. Xi ku byela hi leswi ndzimana hinkwayo yi vulavulaka hi swona.

HINKWASWO MAYELANA NA MINA

Ndzimana ya 1

Vito ra mina i

_____.

Ndzi na _____ wa malembe.

Ndzi tshama e _____.

Ndzimana ya 2

Endyangwini wa ka hina ku na vanhu va _____.

Ndzi tshama na _____.

Ndzi na xifuwana xa _____.

Ndzimana ya 3

Ndzi nghena xikolo xa _____.

Ndzi le ka giredi ya _____.

Tidyondzo leti ndzi ti rhandzaka swinene i _____.

Ndzimana ya 4

Loko xikolo xi humile ndzi rhandza ku _____.

Vanghana va mina i _____.

Nimadyambu loko ndzi nga si etlela ndzi _____.

Siku: _____

A hi tsaleni

Tirhisa mepe wa miehleketo ku tsala xitshuriwa hi mayelana na wena.

Loko u hetile ku xi tsala, xi nyike munghana wa wena leswaku a xi hlaya a tlhela a lulamisa swihoxo.

Sungula hi ku pfapfarhuta xitori xa wena.

Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

MARITOLA MANTSHWA

Ndzimana ya 1

Ndzimana ya 2

Ndzimana ya 3

Ndzimana ya 4

TEACHER: Sign _____ Date _____

9 Pheji ra vutlhokovetseri

Hlayela xitlhokovetselo lexi ehenhla. Loko u ri karhi u hlaya, yingisela ncino wa xona na patironi ya marito lama nga na ncino. Yingisela marito lama twalaka tanihi mipfumawulo ya huwa ya swiharhi.

A hi hlayeni

KU VULAVULA KA SWIHARHI

Swimanga swa n'wawula,
tinghala ta vomba,
Nyoka ya chaya, bere ya ngoromela
Thonono ya ntswiritela,
makondlo ya ntswirintswita,
Mbuti mee! Kambe mina
ndza VULAVULA!

Timfenhe ta hawula, Homu mhoo!
Masekwa ya kwavutlela, tihoci ta cema,
Donki o! O! O! O! Mbhaha wa nkekela
Xikhovha xa hokoloka, Kambe mina
NDZA VULAVULA!

Tinhongana ta mbvonga,
timbyana ta vukula,
Vamangadyana va cema,
timhisi ta bokoloka,
Machela yo kwee!
Kwee! Nkuku wa ringa,
Tinyoxi ta mbvonga,
kambe mina
NDZA VULAVULA

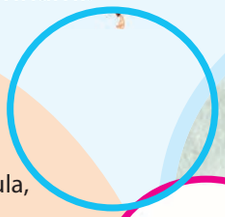

Eka vutlhokovetseri, marito ya tirhisiwa hi xikongomelo xo kombisa nkoka wa mipfumawulo leyi endliwaka hi swilo swo tanihi swiharhi swo hambanahambana. Endla mipfumawulo ya swiharhi swa ntsevu leswi tsariweke eka xitlhokovetselo. Vanghana va wena a va bvumbe leswaku u xiharhi muni.

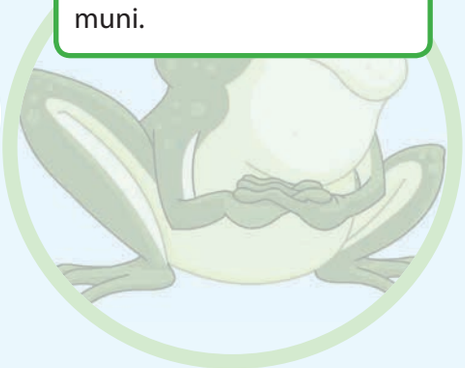

A hi tsaleni

Tatisa mavito ya swiharhi swa ntsevu leswi tsariweke eka xitlhokovetselo kutani ehansi ka xin'wana na xin'wana u tsala mpfumawulo lowu xi wu endlaka.

ximanga		
ngoromela		

Kutani sweswi tatisa marito lama nga na ncino wa marito lama landzelaka.

vomba	ringa	mhoo
vula		
chaya	vukula	nkekela

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

A hi hlayeni

Hlayela ehenhla xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u khwantihata tiphere ta marito lama nga na ncino hi mihlovo yo hambana. Khwantihata maendli hinkwawo lama hi byelaka leswi endliweke hi mfutsu.
Kutani hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Mfutsu leyitsongo

A ku ri na mfutsu leyitsongo,
A yi tshama ebokisini.
A yi hlambela exidan'wanini,
A yi khandziya emaribyeni.

Yi tshunelela nsuna,
Yi tshunelela nhongana.
Yi tshunelela phaphatana,
Na mina yi ndzi tshunelela.

Yi khomile nsuna,
Yi khomile nhongana.
Yi khomile phaphatana,
Kambe mina a yi ndzi kumangi.

C Lindsay: (Xi tekeleriwile)

A hi tsaleni

Xana mfutsu a yi tshama kwihi?
Xana mfutsu a yi hlambela kwihi?
Xana mfutsu a yi khandziya yini?
Xana mfutsu yi tshunelele yini?
Xana mfutsu yi khomile yini?

TEACHER: Sign Date

10 Tsala xitlhokovetselo xa wena

A hi tsaleni

Hetisa xitlhokovetselo lexi hi ku tatisa marito lama nga na ncino.

mudyondzi | huma | kufumela | duma | murhandzi | titimela

Xitlhokovetselo xa mayelana na mina

Ndzi _____ wa giredi ya 4.

Ndza swi rhandza loko dyambu ri _____.

A ndzi swi rhandzi loko tilo ri _____.

Ndzi _____ wa dyondzo leyi hluvukisaka.

A ndzi swi rhandzi loko ku titimela _____.

Ndza tiphina loko ku _____.

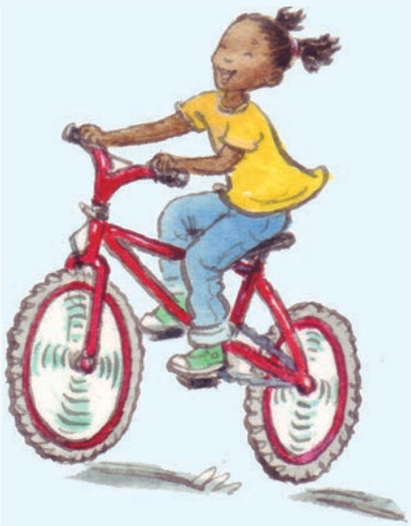

A hi tsaleni

Tsala xitlhokovetselo xa wena. Ringeta ku tirhisa marito lama nga na ncino emakumu ka mintila hinkwayo ya vumbirhi.

Nhlokomhaka ya xitlhokovetselo

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

Siku: _____

Mavita-swianakanyiwa

A hi tsaleni

Tata mavito ya minyanyuko leyi kombisiwaka hi swikandza leswi landzelaka. Lama i mavita-swianakanyiwa.

chava tsaka chuhwa tsana

Lava mavita-swianakanyiwa

Rivita-swianakanyiwa i nchumu lowu u nga swi koteki ku wu vona, ku wu twa, ku wu nuhetela, ku wu khumba hambi ku ri ku wu ringa.

A hi tsaleni

Hetisa swivulwa leswi landzelaka hi ku tatisa mavita-swianakanyiwa

1. Mandu a twa ku _____ loko a suleke hlakala ra yena.
2. A a titwa a ri na _____ loko a ehleketa leswaku a nge ngheni erivaleni a tlanga.
3. A a titwa a ri na _____ hikwalaho ko ka a nga languti laha a famba kona.
4. Hi vile na _____ loko a nghena endzeni ka rivala.
5. Mandu a fanele ku va na _____ leswaku a swi kota ku tlhela a tlanga bolo ya milenge.
6. Xipanu xa Sea View xi fambile na _____ hi leswi xi nga hluriwa.

tingana matimba nhlundzuko mbitsi vava ntsako

TEACHER: Sign _____ Date _____

11 Papila ra maviti

A hi hlayeni

Hlaya papila leri landzelaka kutani u tata maviti leswaku papila ri kota ku twisiseka.

- Tata mavita-vito lama sungulaka hi maletere lamakulu eka mintila ya rihlaza.
- Tata mavita-swilo lama nga mavito ya swilo eka mintila yo tshwuka.
- Tata mavita-swianakanyiwa lama kombisaka ku titwa ka wena eka mintila ya wasi.

Eka _____

24 Steve Biko Road
Sea View
0120
2 Nyenyankulu 20____

Ndzi ku tsalela papila leri ndzi eka tiholideyi.
Ndzi tile na sesi wa mina, _____.

Ka tsakisa swinene laha _____.

Tolo a hi yile e _____ kutani endzhaku ka swona hi tlangile _____.

Endzhaku ka nkarhi hi yile esupamakete ku ya xava girosa.
A hi lava _____, _____, _____ na _____.

A ndzi _____ swinene _____ nkarhi wun'wana na wun'wana loko ndzi vona dayinasoro leyi nga na meno _____.

Tolo nivusiku hi fambile ku ya hlalela filimi leyi vitaniwaka "Dinosaurs in our world".

Ndzi twe ndzi _____ nkarhi wun'wana na wun'wana loko ndzi vona dayinasoro na _____ ya yona lamakulu. Hi cemile! Endzhaku ka swona na vurhongo a byi nga khomi. A ndzi ri na ku _____ swinene kutani a swi ndzi vangela na _____.

Hi ta vuya hi mahelavhiki lama taka. Ndzi lava ku tivona ndzi tlhelerile exikolweni.

Rungula hinkwavo

_____

A hi tsaleni

A hi ehlekete hi buku leyi u tiphineke hi yona.

Tlhela u hlamusela xitori hi kwalomu ka 3 – 4 wa swivulwa.

Sweswi tsalela munghana wa wena SMS u n'wi hlamusela hi leswi xitori xi endleke leswaku u titwisa xiswona.

Siku:

Mavita-vito

MARITO LA MANTSHWA

A hi tsaleni

Tatisa khadi leri hi mayelana na wena. Tinhlamulo hinkwato I mavita-vito, kutani ya fanele ku sungula hi letere lerikulu.

Hinkwaswo hi mayelana na wena

Vito ra wena u mani?	
Xana u velekiwe kwihi?	
Xana siku ra wena ra ku velekiwa ri rini?	
Xana vito ra xikolo xa wena i yini?	
Xana u tshama eka xifundzankulu xihi?	
Vito ra un'wana wa vanghana va wena i mani?	
Xana vito ra mudyondzisi wa wena i mani?	
Vito ra buku leyi u yi tsakelaka swinene i yini?	
Nongonoko wa thelevhixini lowu u wu rhandzaka swinene hi wihi?	
Hi rihi tiko leri u tsakelaka ku ri endzela?	

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana eka mavita-vito lama nga eka tafula leri nga laha hansi. Ya nga va mavito ya vanhu, tindhawu, masiku na tin'hweti.

johannesburg	veronica	mandu	lusikisiki	kokwana
musumbhunuku	xitulu	buku	durban	mandla
cape town	xiluva	mufundhisi	murhi	dan
anna	khekhe	polokwane	bayisikiri	pene
tibutsu	homu	nkunzi	yingwe	ntanghu
ravumune	nhlangula	mawuwani	yingwe	xisaka

Tsala mavita-vito yo huma eka nxaxameto lowu nga laha henhla eka tikholomu leti faneleke leti nga laha hansi. Tsala mavita-swilo eka tikholomu timbirhi to hetelela.

Mavita-vito			Mavita-swilo	
Munhu	Ndhawu	Nkarhi	Xanchumu	Xanchumu

TEACHER: Sign Date

Rendzo ra xikolo ra varhandzi va switsotso

A hi hlayeni

XIRHAMBO

Tlilabu ya swa mbangu ya Phurayimari ya New Town

Eka vadyondzi va giredi ya 4

Loko mi lava ku dyondza swo tala hi swiharhi na switsotso, joyinani tlilabu ya swa mbangu!

Ku humelela yini hi tiholideyi leti?

Rendzo ro hlawuleka ro lava switsotso ri kunguhatiwele tihoideyi ta swikolo ta n'hweti ya Nhlangula.

Tana u ta vona tinyoxi na maphaphatana, vusokoti, swifufunhunu na tinjiya eGreen Valley Gardens.

Nkarhi:	09:00–16:00
Siku:	Ravunharhu, 6 Nhlangula
Ndhawu yo sukela eka yona:	Tlilasi ya Giredi ya 4D
Leswi u faneleke ku ta na swona:	Lanci na swo nwa swa wena Pene, buku ya tinotsi, xigqhoko xa mumu na khamera loko u ri na yona.

U NGA KARHATI SWIFUFUNHUNU!

A hi tsaleni

Tlhela u hlaya xirhambo kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Xana vana va giredi ya 4 a va rhambiwe eka rendzo ra yini?

Xana rendzo ri ta sungula hi siku rihi naswona hi nkarhi muni?

Xana vana va fanele ku ta na yini?

"U nga karhati swifufunhunu" swi vula yini?

Xana u nga tsakela ku famba hi rendzo ra xikolo ro fana na leri? Hikwalaho ka yini?

XITSOTSWANA

Xitsotso xi na swiyenge swinharhu swa miri. A swi tluli kumbe swi va ehansi ka nharhu. Nhloko, xifuva na khwiri, i swiphemu leswi hi swi vonaka.

Nhloko yi na nomo lowu vumbiweke kahle na mahlo. Swiambamberi swa xona swi kota ku twelela ndhawu ya laha xi nga kona.

Swi kota ku twelela, ku twa no nuhetela. Xifuva hi laha milenge yi hlanganeke kona. Tiphere tinharhu, milenge ya ntsevu loko yi helerile. Hi laha timpapa ti hlanganaka na miri leswaku xi kota ku haha, ku tlula kumbe famba.

Khwiri hi laha tisisiteme ti nga kona. Tisisiteme leti lavekaka leswaku xi kota ku hefemula, ku tswala no gayela swakudya. Swakudya leswi xi swi dyaka.

A hi tsaleni

Hlayela xitlhokovetselo ehenhla. Khwantihata marito lama nga na mimpfumawulo leyi yelanaka. Kutani tirhisa nhlamuselo ya xitlhokovetselo tanihi xiletelo xo dirowa xifaniso xa xitsotso.

13 Phaphatana a wu ri kwihi?

A hi vulavuleni

A hi hlayeni

Languta switlhokovetselo leswi landzelaka. Xana u lemuka yini hi swona? Xana swi hambana hi ndlela yihi na switlhokovetselo leswi u swi hlayeke? Xana wa swi tsakela? Vula leswaku hikwalaho ka yini u vula sweswo.

Hlaya switlhokovetselo.

PHAPHATANA RO SASEKA

Phaphatana ro saseka a wu ri kwihi?

Hikwalaho ka yini u nga vonakangi nhlekanhi hinkwawo?

Phaphatana ro saseka, a wu ri kwihi?

A ndzi ku lava hinkwakonkwako ka rihlaza.

Masana a ya vangama kasi a wu tumbele kwihi?

Ndzi lavile timpapa to saseka ekule na le kusuhi.

Phaphatana ro saseka swonghasi, a wu ri kwihi?

U tifihle kwihi?

Exikarhi ka swiluva exirhapeni, swo tshwuka, swa rihlaza na wasi.

Xikanyakanya, ntsako wa mina!

Siku:

A hi tsaleni

Tsala switlhokovetselo swa wena swa swivumbeko eka swifaniso leswi landzelaka. Kutani ehleketa hi marito na swivulwa leswi u nga ta swi tirhisa.

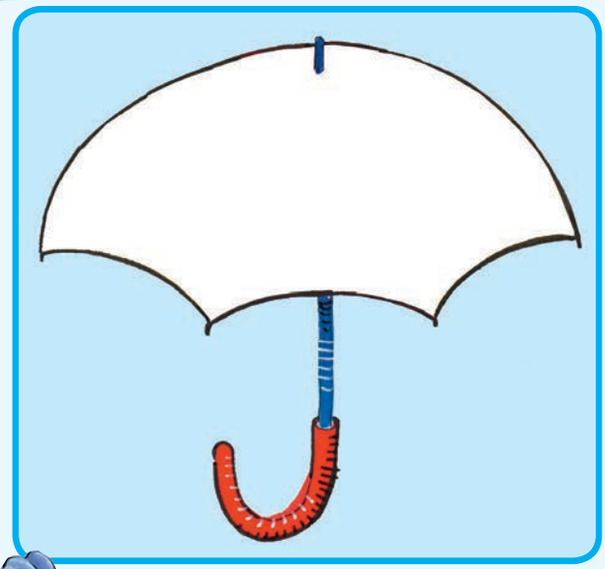

A hi tsaleni

Hikahata swivulwa leswi landzelaka. Tsundzuka ku tirhisa maletere lamakulu eka mavita-vito. Tirhisa swihikahati leswi faneleke emakumu ka swivulwa.

? ! . ,

tumi u ta tlangela siku ra yena ra ku velekiwa edurban hi mawuwani

xana jabu i kaputeni wa xipanu xa swallows

ndzi holoverile sesi wa mina nomsa ndzi n'wi byela ku tshika leswi a swi endlaka

ndzi xavile nyuziphepha magazini buku na pene

ndzi endlile sangweji hi chizi nyama ya huku lethasi tamatisi na rhakarhaka

mina na veronica hi rhandza ku endzela hahani lulu epolokwane

TEACHER: Sign Date

14

Ku katsa maviti

Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u lavisisa leswaku hi wahi mavita-swilo lama katsiweke ku vumba maviti-nkatsano.

A hi tsaleni

njiya + mavele = njiyamavele

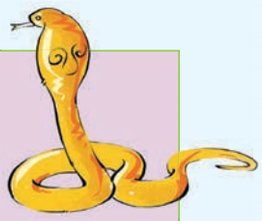

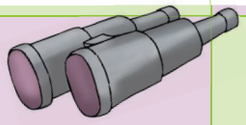

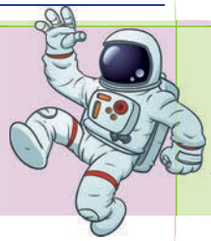

A hi endleni

Dirowa u tlhela u lebula maviti-nkatsano ya wena.

Siku:

Marito ya mipfumawulo

MARITO LA MANTSHWA

A hi tsaleni

Dirowa ntila ku yelanisa mpfumawulo na xifaniso lexi faneleke.

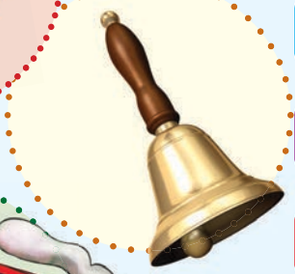

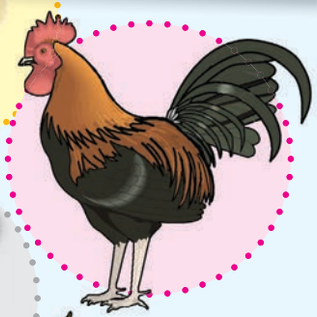

kikilihooo

n'awu

ciwu

pipii-pipii

tho tho tho

ngele ngele

mee

huu huu

A hi endleni

Dirowa marito man'wana ya mipfumawulo ya swilo.

DLOMU

A hi tsaleni

Hambanisa marito lama landzelaka ku kota ku kuma mavita-swianakanyiwa ya khumentlhanu (15).

ntsakogomevutitshembimusavutlharitintswalomonanselev ntsakogomensovorivengotihanyirihandzuvuntswakamalwandlavutinga

TEACHER: Sign Date

15 Yimbelelani risimu

Yimbelelani risimu hi ntlawa.

A hi hungaseni

NGHALA YI ETLELE EVUSIKWINI LEBYI

Ekhwatini, khwati ra matimba
Nghala yi etlele evusikwini lebyi,
Ekhwatini, khwati ro rhula
Nghala yi etlele evusikwini lebyi.

Khorasi

He, ha helelemama

Ohi'mbube

Emugangeni, muganga wo rhula,
Nghala yi etlele evusikwini lebyi,
Emugangeni, muganga wo rhula,
Nghala yi etlele evusikwini lebyi.

Khorasi

Ina murhandziwa, u nga chavi murhandziwa
Nghala yi etlele evusikwini lebyi,
Ina murhandziwa, u nga chavi murhandziwa
Nghala yi etlele evusikwini lebyi,

Khorasi

Nhlamuselo ya mudyondzisi:

Loko u nga tivi risimu leri, kombela mudyondzisi un'wana leswaku a ku yimbelelela rona leswaku u ta kota ku yimbelela na tlilasi. Lemuka leswaku risimu ri hi Xinghezi kambe sweswi ri hundzuluxeriwile leswaku hi kota ku twisisa marito ya rona.

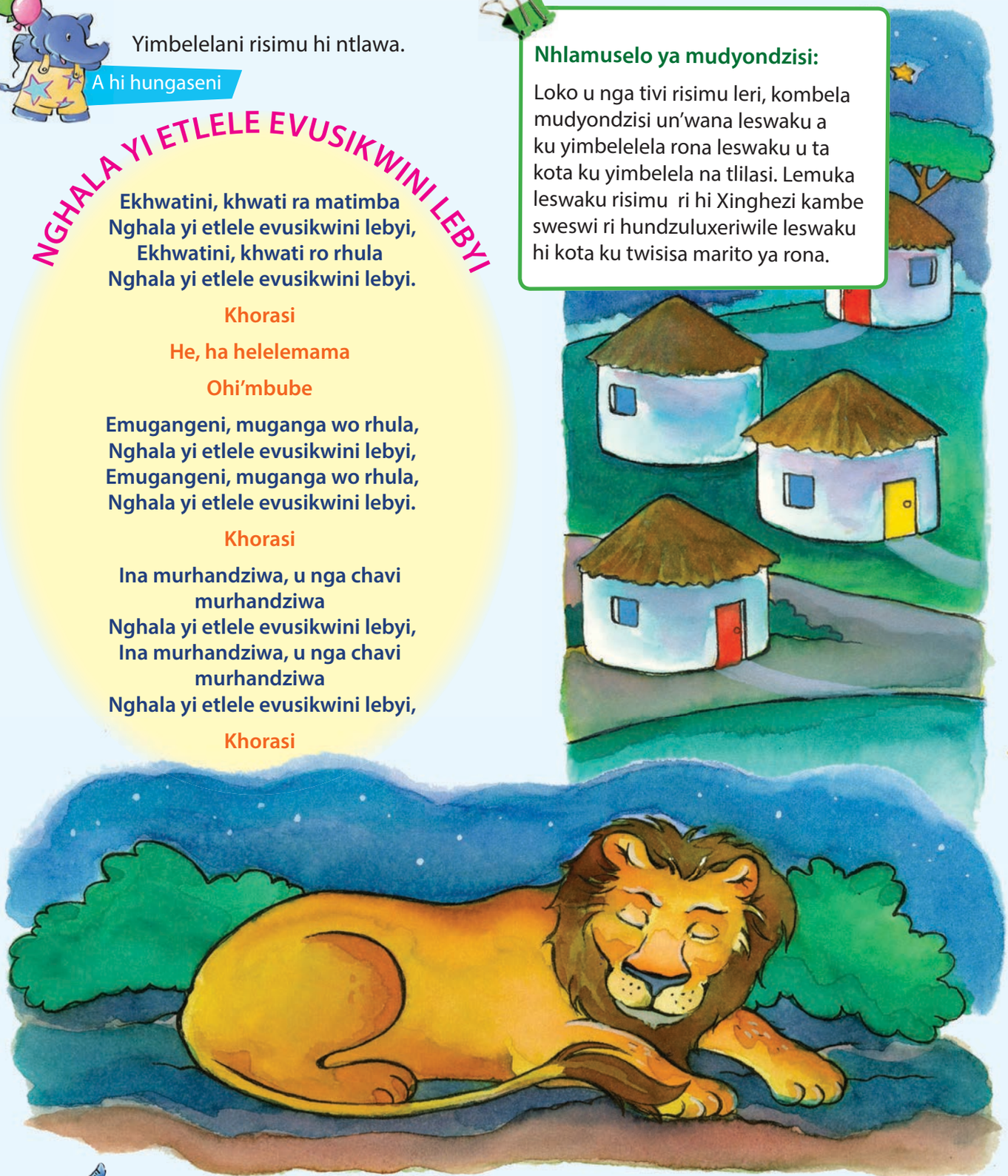

A hi vulavuleni

Byela munghana wa wena hi mbangu wa risimu leri.
Xana i nkarhi muni wa siku? Xana ndhawu leyi yi languteka hi ndlela yihi?
Xana u ehleketa leswaku ku rhurile kumbe a ku rhulangi? Xana hi le madorobeni kumbe hi le makaya?
Xana makhwati ya languteka hi ndlela yihi?

Siku:

A hi tsaleni

Hikahata ndzimana leyi landzelaka hi vukheta leswaku u ta kota ku hlaya hi matumbulukelo ya risimu leri.

Tsundzuka ku tirhisa letere lerikulu eka mavito hinkwawo na hefemulo exikarhi ka nxaxameto wa maviti.

hi 1930 muyimbeleri wa muzulu loyi a vitaniwa solomon linda u rhekhodile ro sungula risimu ra yena ejohannesburg

u thyile risimu ra yena mbube, rito xa xizulu leri vulaka nghala

leri i risimu ro tiveka swinene ro huma eafrika

nghala yi etlele evusikwini lebyi ri rhekhodiwe hi xifurwa xijapana xipanixi na xidanixi

Nchumu lowu faneleke ku tsundzukiwa

Maviti lama nga hlayeriwaka na maviti lama nga hlayeriwiki

Loko ya nga hlayeriwi, a ya na vunyingi.

Languta maviti lama landzelaka.

Vun'we	Ntsengo
masi	masi lamatsongo
chukele	chukele ro tala
oyili	oyili leyitsongo
sava	sava leritsongo
mati	mati yo tala
fulawuri	fulawuri yo talanyana
munyu	munyu lowutsongo

Ku kambisisa	☺	☹
Ndzi nga hlaya xitshuriwa ndzi tlhela ndzi twisisa mahungu ya nkoka.		
Ndzi nga hlamula swivutiso swa xikambela-ntwisiso swo huma eka xitshuriwa.		
Ndzi nga bvumba mahetelelo ya xitshuriwa.		
Ndzi nga hlamusela swimunhuhatwa eka xitshuriwa.		
Ndzi nga rungula xitshuriwa lexi ndzi xi hlayeke hi nongonoko lowu faneleke.		
Ndzi nga kunguhata xitshuriwa hi ku tirhisa mepe wa miehleketo.		
Ndzi nga tsala xitshuriwa lexi nga na manghenelo, miri na mahetelelo.		
Ndzi nga boxa mavita-swilo, mavita-vito na mavita-swianakanyiwa.		
Ndzi nga boxa maviti lama nga hlayeriwaka na lama nga hlayeriwiki.		
Ndzi kota ku hikahata swivulwa.		
Ndzi nga tsala swivulwa-n'we.		
Ndzi nga vumba maviti-nkatsano hi ku hlanganisa maviti (marito) mambirhi.		
Ndzi kota ku twisisa vuxokoxoko lebyi tsariweke ekhavhareni ya buku.		
Ndzi nga tsala nkambisiso wa buku.		
Ndzi nga humesa vuxokoxoko eka xitshuriwa kumbe eka xitlhokovetselo.		
Ndzi kota ku bvumba xitori hi ku tirhisa ndzandzelelano wa swifaniso.		
Ndzi nga tsala xitshuriwa lexi nga na manghenelo, miri na mahetelelo.		
Ndzi nga tsala eka dayari.		
Ndzi nga tsala sms.		
Ndzi nga tsala xitlhokovetselo.		
Ndzi nga tsala xitlhokovetselo xa swivumbeko.		
Ndzi nga boxa mipfumawulo eka xitlhokovetselo.		
Ndzi nga boxa marito lama nga na ncino eka xitlhokovetselo.		
Swin'wana:		
Swin'wana:		

TEACHER: Sign _____ Date _____

16

A hi tsaleni buku

Siku: _____

A hi tsaleni

Kunguhata ku tsala buku ya wena. Hlawula leswi u nga ta tsala hi swona. Tatisa mepe wa miehleketo lowu nga laha hansi ku nyika buku ya wena manghenelo, miri na mahetelelo.

Kutani tatisa mepe wa miehleketo lowu landzelaka.

Xana u nga tsala hi yini?

Xana swimunhuhatwa i vamani?

_____

_____

_____

Xana mbangu wa kona hi wihi?
Xana swi humelela kwihi?

_____

_____

_____

Xana ku humelela yini?

_____

_____

_____

Xana swi herise ku yini?
Xana i yini lexi tsakisaka mayelana na xona?

_____

_____

_____

Buku ya mina

Manghenelo

Sungula hi ku vula leswi humeleleke eku sunguleni.

_____

_____

_____

Miri

Vula leswi humeleleke eka miri wa buku ya wena.

_____

_____

_____

Leswi landzelaka

Vula swiendleko leswi landzeleke.

_____

_____

_____

Mahetelelo

Xana buku yi herise ku yini?

_____

_____

_____

Tsema switsemiwa eka pheji leri landzelaka ku kota ku endla buku. Eka khavhara ya buku, tsala vito ra buku. Tsala vito ra wena ehansi ka vito ra buku hikuva hi wena mutsari. Kutani sweswi tsala buku ya wena leyi nga na manghenelo, miri na mahetelelo.

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

KHAVHARA

Dirowa xifaniso laha.

Tsala vito ra buku laha.

Tsala vito ra wena laha (hi wena mutsari).

1

Goza ra 1: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 2: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 3: Sitepula eka tlhela leri.

KHAVHARA YA LE NDZHAKU

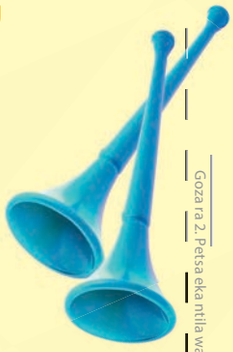

MAYELANA NA MUTSARI

Tsala vito ra wena.

Malembe ya wena.

Laha u tshamaka kona.

8

Goza ra 4: Tsema eka ntila wo tiya endzhaku ka loko u sitepurile buku ya wena.

4

Tsala miri wa xitshuriwa xa wena.

Dirowa xifaniso laha.

5

Yisa emahlweni xitshuriwa xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Tsala lesvi humelelaka emakumu ka xitori xa wena.

6

Heta xitshuriwa xa wena.

7

Dirowa xifaniso laha.

Yisa emahlweni xitshuriwa xa wena laha.

3

Sungula ku tsala xitshuriwa xa wena laha.

2

Leswi nga endzeni

Nkongomelo wa 2: Ntiyiso na swilo swo tisungulela

Mintsheketo
Kotara ya 1: Mavhiki ya 5 - 6

17 Mufana loyi a huwelela a ku "mhisi!" 36
Ku dyondzisa mintsheketo.
Xikambela-ntwisiso: Ku hlamula swivutiso swo hlawula nhlamulo yin'we eka leti nyikiweke.
Nkanelo wa xitori: Hungunkulu, swimunhuhatwa na mbangu.
Ku encenyeta xitori.
Nghingiriko wa ntivomarito.

18 Mufana loyi a huwelela a ku "xibamubamu" 38
Ku encenyeta xitori.
Nkanelo na nghingiriko wo tsala mayelana na mbangu, swimunhuhatwa na kungu. Ku ringanisa mintsheketo mimbirhi.
Vadyondzi va fanele ku tirhisa matsalele na fureme ku tumbuluxa switori swa vona.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

19 Swirhangi 40
Ku dyondzisa swirhangi na timitsu ta marito.
Leswi swirhangi swa ntolovelo swi vulaka swona.
Ku boxa swirhangi no swi tirhisa ku cinca tihlamuselo ta swivulwa.
Ku tlanga ntlangu wa xibamubamu. Ku tirhisa swivulwan'we na swileriso.

20 Swivuriso na swilandzi 42
Nkanelo wa leswi swivuriso swi vulaka swona. Ku yelanisa swivuriso na tinhlamuselo ta swona.
Swilandzi.
Leswi swilandzi swa ntolovelo swi vulaka swona.
Ku boxa swilandzi na timitsu ta marito.
Ku tirhisa swilandzi leswi nyikiweke eswivulweni.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

21 Tluka ra mihlovo yo tala 44
Ku hlaya xitori.
Nkanelo wa swimunhuhatwa swa swiharhi leswi nga na mahanyelo ya vanhu, kungu na leswi xitori xi nga herisaka xiswona.
Ku vula nakambe ndzandzelelano wa swiendleko mayelana na swimunhuhatwa swo hambana.
Marito lama tirhisiweke eka xitshuriwa.
Ku dirowa "mepe" wo huma eka swiendleko swa xitori.
Nkanelo hi mintlawa wo bvumba leswi xitori xi nga herisaka xiswona.
Ku katsakanya ndzandzelelano wa xitori hi ku tirhisa marito lama hlanganisaka ya ro sungula, kutani, endzhaku ka sweswo na eku heteleleni.

22 Swiendleko leswi landzeleke 46
Ku yisa xitori emahlweni.
Ku encenyeta ku kombisa matumbulukelo ya kungu.
Ku katsakanya xitori ku ya hi ndzandzelelano wa swiendleko.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

23 Ku kunguhata xitori 48
Ku kombisa swiyimo swo hambana swa xitori kutani ku tsariwa xitori hi nongonoko lowu tshikelelaka masungulo, miri na mahetelelo.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

24 Swirhangi na swivuriso 50
Ku kanela hi swivuriso, ku swi kombisa no swi hlamusela.
Ntlangu wa marito. Mphikizano wa rivilo ra swirhangi na swilandzi.
Ku boxa swirhangi, swilandzi na timitsu ta marito.
Ku tirhisa marito yo huma eka ntlangu wa marito ku vumba swivulwa.

Xitshuriwa xa swiletelo
Kotara ya 1: Mavhiki ya 7 - 8

25 Ku hlaya rhesipi 52
Ku hlaya rhesipi ya saladi ya mihandzu.
Ku khakhuleta nxavo no boxa swichelachelana na switirhisiwa leswi lavekaka.
Ku tsala rhesipi ya swakudya leswi rhandziwaka swinene.
Ku tirhisa masivi-nene.
Ku boxa risivi-komba.
Ku tsala swivulwa ku tirhisiwa masivi-komba.

26 Ku tirha hi masivi 54
Ku tirhisa risivi-komba - lexi, lexo; leti, leto; leswi, leswo; lawa, lawo.
Ku tsala swivulwa hi ku tirhisa masivi-komba.

27 I swilo swa vamani? 56
Ku boxa no tirhisa mafuwi.
Ku hlawula mafuwi lama faneleke.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

28 Endla xikukwana xa pomupomu 58
Ku hlaya xitshuriwa xa swiletelo.
Ku hlamula swivutiso swa xikambela-ntwisiso mayelana na swiletelo.
Nkanelo wa nongonoko na ku tirhisa swileriso.
Ku nyika swileriso leswi nga erivaleni.
Nkanelo wa switirhisiwa leswi lavekaka na maendlele.
Ku tumbuluxa swiletelo na switirhisiwa leswi lavekaka ku suka eka ndzandzelelano wa tidayigiramu ta maendlele ya xikukwana xa pomupomu.
Ku tirhisa maendlele yo pfampfarhuta ku kota ku tsala swiletelo.

Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko
Kotara ya 1: Mavhiki ya 9 - 10

29 Ku na yini emahungwini? 60
Ku hlaya tiatikili timbirhi ta phephahungu. Ku languta nhloko ya mahungu, siku, ndzimana ya manghenelo, matirhisele ya swifaniso na tinhlokomhaka.
Ku hlamula swivutiso swa xitshuriwa ku kota ku kuma nhlamuselo no boxa swilo swa ntolovelo.
Ku tirhisa mahikahatelo lama faneleke.
Ku tirhisa switwananisi na swipfuneti.

30 Ku vika mahungu 62
Ku kunguhata no pfampfarhuta atikili ya phephahungu.
Ku anakanya mavonele hi ntlawa.
Ku tirhisa endlele ra matsalele.
Ku tsala atikili ya phephahungu ku tirhisiwa nhlokomhaka, ntila wo hlamusela mutsari, sweswo-sweswo.
Ku lulamisa no nyika mbulavulo wo huma eka atikili ya phephahungu.
Ku lulamisa tinotsi ta mbulavulo lowu faneleke ku tsariwa eka nkarhi lowu nga hundza.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

31 Ku nyika mbulavulo 64
Switsundzuxo swa mbulavulo lowu lulamisiweke.
Vunyingi.
Tikambisise.

32 Tsala xitori 66
Ku kunguhata ku tsala xitori ku kongomisiwa eka swimunhuhatwa, kungu, mbangu na mahetelelo.
Ku kunguhata ku tsala xitori ku kongomisiwa eka swimunhuhatwa, kungu, mbangu na mahetelelo.

Mufana loyi a huwelela a ku "mhisi!"

A hi hlayeni

Xitori lexi i ntsheketo. Mintsheketo i switori leswi vanhu a va byelana swona khale. A swi nga tsariwangi kambe a swi hangalaka swi tiveka hinkwako hikuva vanhu a va vuyelela ku swi rungula. Hinkwerhu hi tiva mintsheketo yin'wana na swihlayahlaya swa mfuwo wa rixaka, swo tanihi swinsin'wana, mintsheketodyondzo ya swiharhi, swikholwakholwana, na tinsimu ta rixaka.

Khale ka khaleni a ku ri na mufana wa malembe ya khume loyi a ri murisi. Siku rin'wana na rin'wana a byisa tinyimpfu ti ya dya byanyi enhoveni. A a rhandza ku tshama exintshabyanini ehansi ka murhi a hlalela tinyimpfu loko ti ri karhi ti dya byanyi. Hi ku famba ka nkarhi a sungula ku twa a ri na xivundza. Siku rin'wana, hi xikongomelo xo titsakisa, a huwelela a ku, "Mhisi! Mhisi! Pfunani! Mhisi yi hlongorisa tinyimpfu."

Hi ku twa xirilo xo kombela ku pfuniwa, vaakandhawu va tile hi ku tsutsuma leswaku va ta pfuna ku hlongola mhisi. Kambe a va yi kumangi mhisi kutani a va hleka.

"U nga huweleli u ku ku na mhisi kasi a yi kona!" ku holova un'wana wa vaakandhawu loko va ri karhi va rhelela xintshabyana va tlhelela ekaya.

Siku leri landzelaka mufana a tlhela a huwelela a ku, "Mhisi! Mhisi! Ndzi pfuneni. Mhisi yi tsutsumisa tinyimpfu!" Vaakandhawu va tlhela va gonya xintshabyana hi ku tsutsuma leswaku va ya pfuna ku hlongola mhisi.

Loko vaakandhawu va nga voni mhisi, va te, "Mufana, u fanele u kombela ku pfuniwa loko ku ri na leswi nga fambeki kahle! U nga huweleli u ku ku na mhisi kasi a yi kona!"

Mufana a cinamisa meno loko vaakandhawu va rhelela xintshabyana va ri karhi va gungula.

Endzhaku ka masikunyana, mufana a vona mhisi ya ntiyiso yi ri karhi yi nuhetela ekusuhi na tinyimpfu ta yena. A chuhwa swinene kutani a huwelela hi rito lerikulu a ku, "Mhisi! Mhisi! Ndzi pfuneni!"

Vaakandhawu va ehleketile leswaku a tlanga hi vona hikwalaho ku hava na un'we loyi a tsutsumeleke ku ya n'wi pfuna.

Nimadyambu vaakandhawu emugangeni va hlamarile loko mufana a nga vuyangi ekaya na tinyimpfu ta yena. Va sukile va ya n'wi lava kutani va n'wi kuma a ri yexe a ri karhi a rila.

"Kunene a ku ri na mhisi! Yi dyile tin'wana ta tinyimpfu kasi letin'wana tona ti tsutsumile! Ndzi huwelerile ndzi kombela ku pfuniwa! Hikwalaho ka yini mi nga tangi?" A vula a ri karhi a rila.

Un'wana wa vaakandhawu lavakulu u ringetile ku miyeta mufana loko va ri karhi va tlhelela ekaya.

"Hi ta ku pfuna ku lava tinyimpfu nimpundzu," a vula a ri karhi a vukarha mufana. "Kambe sweswi u fanele ku dyondza leswaku loko u hemba, ku hava na un'we loyi a nga ta ku tshemba hambiloko u vulavula ntiyiso."

Siku:

A hi vulavuleni

Hikwalaho ka yini ku nga vangi na un'we wo pfuna mufana?

Encenyetani xitori lexi. Mi fanele ku va na mufana, mhisi, tinyimpfu na vaakandhawu.

A 6 Ntivomarito

Lava marito lama landzelaka eka nhlanganhlangano lowu.

gungula ntlhambi mhisi huwelela hemba chuhwa cinama

g	u	n	g	u	l	a		h	g
c	g	t	a	c	a	c	g	c	h
g	c	l	h	g	n	h	h	g	i
a	h	h	u	w	e	l	e	l	a
i	u	a	c	n	c	g	m	a	n
h	h	m	h	i	s	i	b	n	c
n	w	b	n	c	i	n	a	m	a
a	a	i	g	i	h	a	c	h	g

A hi tsaleni

Hlaya swivutiso leswi landzelaka kutani u tsala xirhendzevutana ekusuhi na nhlamulo leyi faneleke.

Hikwalaho ka yini mufana a huwelela a ku "Mhisi!"	
A	A a ri na xivundza kutani a lava leswaku vanhu hinkwavo va n'wi tekela enhlokweni.
B	A a ehleketa leswaku a ku ri na mhisi.
C	A a lava ku hemba mavunwa.
D	A a lava ku chavisa mhisi.

Hikwalaho ka yini vaakandhawu va nga tsutsumangi va ta loko a huwelerile?	
A	A va tirha mintirho ya vona.
B	A va ehleketa leswaku wa hemba nakambe.
C	A va n'wi twangi loko a huwelela.
D	A va lava leswaku mhisi yi dya tinyimpfu.

Hi yihi nhlokomhaka leyi faneleke ntsheketo lowu?	
A	Siku leri mhisi yi nga dya tinyimpfu
B	Mufana wa murisi wa tinyimpfu
C	Mufana loyi a kombela ku pfuniwa
D	Siku lerinene exintshabyanini

Dyondzo ya ntsheketo lowu hi yihi?	
A	Loko u kombela ku pfuniwa ku hava loyi a nga ta ku pfuna.
B	U nga bi huwa swinene.
C	Loko u tshamela ku hemba, ku hava loyi a nga ta ku tshemba loko u vulavula ntiyiso.
D	U fanele u tshembeka.

Mufana loyi a huwelela a ku "xibamubamu!"

A hi hlayeni

Thabo a rhandza ku tekeriwa enhlokweni. A a rhandza ku vitana vandyangu wa ka vona na vanghana va yena leswaku va ta vona xibamubamu lexi a xi voneke. "Tanani mi ta vona xibamubamu!" a huwelela hi rito lerikulu. Nkarhi wun'wana a ku "Pfunani, vaUFO va fikile!" (UFO i nkomiso wa xivulwahava xa Xinghezi lexi vulaka xilo lexi hahaka kambe xi nga tiviwi kumbe xi nga tiveki.)

Nkarhi wun'wana na wun'wana loko Thabo a huwelela, doroba hinkwaro a ri tsutsumela endhawini ya laha a languta a ri kona ku ya vona xibamubamu. "Se xi fambile!" A byela vanhu hinkwavo.

Thabo u endlile leswi kan'we, kambirhi, kanharhu – ko tala ngopfu.

Kutani siku rin'wana, Thabo a vona xibamubamu hi ntiyiso. "Pfunani!" A huwelela, "xibamubamu xi jitamile enhoveni. Pfunani! Pfunani!"

Kambe ku hava na un'we loyi a fambeke ku ya vona xibamubamu.

Hi nkarhi wolowo ku tlula munhu wa rihlaza a huma endzeni ka xibamubamu kutani a ku eka Thabo, "Ndzi kombela ku pfuniwa! Ndzi lava petirolo na swakudya swo nyika vandyangu wa mina. Vana va mina va fanele ku kuma swakudya hi ku hatlisa. Hi tisele matluka yo tala swinene."

"Pfunani!" ku huwelela Thabo. Ku na swi-ta-swi-famba swo huma eka pulanete yin'wana leswi khomeke hi ndlala swinene enhoveni!"

Ku hava munhu na un'we loyi a yeke enhoveni ku ya vona xibamubamu na swi-ta-swi-famba.

Kutani Thabo u tsutsuma ku suka eka murhi wun'we ku ya eka wun'wana a kha matluka kutani endzhaku ka sweswo a tsutsumela egaraji ku ya xava petirolo. Munhu wa rihlaza a tsakile swinene a tlhela a khensa Thabo.

Thabo a karhele swinene kutani a wela ehansi loko xibamubamu xi suka xi haha.

"I yini Thabo?" Ku vutisa manana wa yena loko a ri karhi a vona xibamubamu xi haha no nyamalala ematihlweni ya yena.

"Swi ta pfuna yini ku mi hlamusela, manana," ku vula Thabo a ri karhi a khindlata makatla. "A mi nga ndzi tshembi."

Siku:

A hi vulavuleni

Encenyetani xitori lexi. Mi ta fanela ku va na xi-ta-xi-famba, vana va swi-ta-swi-famba, Thabo na manana wa yena.

Xana xitori lexi xi fana hi ndlela yihi na xitori xa mufana wo huwelela a ku "Mhisi"?

A hi tsaleni

Ehleketa hi switori leswimbirhi kutani u tatisa tafula leri landzelaka.

Xitori	I mani ximunhuhatwankulu?	Mbangu wa kona i yini?	Hi rihi hungunkulu ra xitori?
Mufana loyi a huwelela a ku "Mhisi!"			
Mufana loyi a huwelela a ku "Xibamubamu!"			

A hi tsaleni

Sweswi tsala xitori xa wena xa kwalomu ka 120 wa marito hi mufana kumbe nhwanyana loyi a a kombela ku pfuniwa. Rhanga hi ku pfampfarhuta xitori xa wena ephepheni kutani u kombela munghana wa wena leswaku a xi kambisisa. Kutani xi tsale hi vukheta eka xivandla lexi nga laha hansi.

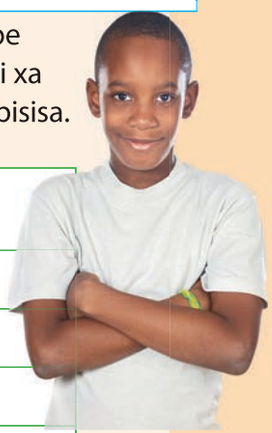

Nhlokomhaka ya xitori xa wena	
Xana u huwelelela yini?	
Leswi humelelaka siku rin'wana loko ku nga ri na munhu loyi a hlamulaka	
Mbuyelo wa kona hi wihi?	
Hi yihi dyondzo ya xitori lexi?	

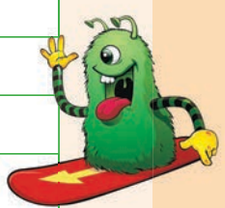

TEACHER: Sign Date

19 Swirhangi

Xirhangi i yini?

Xirhangi a hi rito ro helela. I xiphemu lexi kumekaka emasungulweni ya rito leri nga helela (leri vitaniwaka nsinya). Xirhangi xin'wana na xin'wana xi na nhlamuselo ya xona. Loko xirhangi xi lungeleriwa eka nsinya, xi cinca nhlamuselo ya rito.

Xirhangi xi cinca nhlamuselo ya rito.

Languta xikombiso lexi landzelaka. Ku humelela yini loko u lungelela xirhangi eka nsinya? Rito lerintshwa ri vula yini?

Xirhangi	Nsinya
e-	kaya

Xana swirhangi leswi swi vula yini?

Xirhangi	Nhlamuselo
mu-	vun'we
va-	vunyingi
xi-	ntsongahato
swi-	ntsongahato
vu-	vunyingi

Tsala xirhendzevutana eka swirhangi swa marito u tlhela u khwantihata minsinya ya marito lama landzelaka.

murisi

switlukana

ekaya

xitulu

tiyindlu

mimovha

xiribyana

vukulu

murhi

swimatana

mabokisi

munhu

Lungelela swirhangi kumbe swilandzi eka marito lama khwantihatiweke ku vumba vunyingi, ntsongahato kumbe vundhawu bya marito.

U xava lekere.

Chela mati epotweni.

MARITO LA MANTSHWA

Vadyondzi va humesa buku ta vona

Vanhu lava va huma Giyani.

Mufana lontsongo hi ri i mufana

A hi hungaseni

A hi tlangeni ntlangu wa xibakabaka. Tirhisani dayisi na swifungho loko mi tlanga, mi sungula ku tlhandluka ku suka eka nomboro ya 1.

TEACHER: Sign Date

Swivuriso na swilandzi

A hi vulavuleni

Vulavulani hi leswi swivuriso leswi landzelaka swi vulaka swona. Kutani dirowani ntila ku ya eka nhlamuselo leyi faneleke eka kholomu leyi nga eka tlhelo ra xinene.

Swivuriso i swivulwa swo koma swa vutlhari leswi hi dyondzisaka no hi tsundzuxa mahanyelo lamanene.

Nghala yi etlele na meno ya yona.	Ndlala yi fikile.
Masasana u fele nhoveni.	N'wana u tekela mahanyelo ya vatswari.
Mhisi yi tlakule tshuri.	U nga ti tindhundhuzeli.
Ku tlula ka mhala ku letela n'wana wa le ndzeni.	Va dya va n'wi tsona.
U nga tibeli ngoma hi wexe.	Munhu loyi a lamulaka u sala ekhombyeni.

I yini swilandzi?

Swilandzi swi fana na swirhangi kambe swona swi lungeleriwa emakumu ka rito. Swi tirha ku cinca nhlamuselo ya rito.

Xikombiso:
-ana i xilandzi lexi kombisaka leswaku mhaka yi humelela hi ku ringana.
Xik Hleka – hlekana.

Swilandzi swi hlamusela yini?

Swilandzi	Nhlamuselo
-ana	xihlamulano
-isa	xivangelo
-iwa	xitwisiwo

Siku:

A hi tsaleni

Khwantihata timitsu u tlhela u tsala xirhendzevutana eka swilandzi swa marito lama landzelaka.

biwa

pfalula

lukiwa

etlelanyana

dyeka

tshamanyana

tirhanyana

tsarisa

tluriwa

pfunana

khomana

tsakelana

dyananyana

rhandzana

tirhisa

fambisa

kurisiwa

solana

swekisa

lumiwa

fambela

Hlawula marito ya ntlhanu kutani u ya tirhisa eswivulweni.

Hetisa swivulwa leswi landzelaka hi marito lama landzelaka.

tsarisa	Vana va _____ mavito ya vona.
pfunana	U fanele ku _____ leswaku u ta kuma matimba.
dyiwa	Vanghana va fanele ku _____.
dyanyana	N'wana loyi a nga yingiseki u ta _____ malekere.
dyisa	Manana u _____ n'wana.
tsoniwa	Mavele ya _____ hi swinyenyana.

TEACHER: Sign _____ Date _____

21 Tluka ra mihlovo yo tala

U nga si hlaya
- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya
- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi hlayeni

Eka mintsheketo yo tala swiharhi swa vulavula swi tlhela swi va na mahanyelo ya vanhu.

A ku ri na murhi exirhapeni. Moya wu sungula ku hunga kutani xitlukana xi sungula ku ya hala na hala.

Xi tshanele ehansi. Xi wele ehansi ku kala xi ya fika ebyanyini ehansi ka murhi. Ximanga a xi tshamile ebyanyini. "Xewani xitlukana xa rihlaza," ku vula ximanga. "Xana ndzi nga tlanga na wena?"

Xitlukana a xi lava ku hlamula xi pfumela loko moya wu tlhela wu sungula ku hunga. Huu! Ku ba moya wu tlakula xitlukana xi ya ehenhla, ehenhla empfhukeni. Moya wu xi fambisa xi ya ekule. Kutani wu wisa xitlukana kahle eka tlhelo lerin'wana ra patu.

"Xewani xitlukana xa xitshopana," ku vula xinyenyana eka tlhelo lerin'wana ra patu. "Xana u ta tshama na mina?" "A swi twisiseki," "Ximanga xi te a ndzi ri wa rihlaza. Sweswi xinyenyana xi ri ndzi wa xitshopana. A ndzi swi tivi leswaku ndzi wa muhlovo muni".

Tluka a ri ri ekusuhi no vutisa xinyenyana loko moya wu tlhela wu sungula ku hunga. Huu! Ku ba moya wu tlakula xitlukana xi ya ehenhla, ehenhla empfhukeni. Moya wu xi fambise mpfhuka wo leha swinene. Wu wisele xitlukana ehansi ensin'wini leyikulu.

A ku ri na tihomu ti ri karhi ti dya byanyi. Yin'wana ya tihomu yi tile ku ta languta xitlukana. "Mhoo," ku vula homu. "Xewani tluka ra xilamula." "A swi twali," ku vula xitlukana. Sweswi homu yi ri ndzi wa xilamula. A ndzi swi tivi leswaku ndzi wa muhlovo muni."

Tluka a ri ri ekusuhi no vutisa homu loko moya wu tlhela wu sungula ku hunga. Huu! Ku ba moya wu tlakula xitlukana xi ya ehenhla, ehenhla empfhukeni. Moya wu xi fambise mpfhuka wo leha swinene. Wu wisele xitlukana ehenhla ka xintshabyana.

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

A hi vulavuleni

I yini lexi endleke leswaku tluka ri wa emurhini?
Xana tluka ri fambise ku yini ku suka eka xiharhi xin'we ku ya eka xiharhi xin'wana?
Hikwalaho ka yini mutsari a tirhisa rito ra "Huu!"?
Xana ku na switori leswi u swi tivaka leswi eka swona swiharhi swi kotaka ku vulavula?
U ehleketa leswaku ku ta landzela yini eka xitori lexi?
U ehleketa leswaku xitori lexi xi ta hela hi ndlela yihi?

Hi endleni

Dirowa patu leri xitlukana xi fambeke eka rona ku suka emurhini ku fika eka homu.

A hi tsaleni

Hlamusela xifaniso xa wena u tirhisa marito ya "ro sungula", "kutani", "endzhaku ka sweswo" na "eku heteleleni".

Ro sungula tluka
Kutani ri
Endzhaku ka sweswo
Eku heteleleni

Swiendleko leswi landzeleke

A hi hlayeni

A hi voneni leswi xitori xi herisaka xiswona.

Xitlukana xi tshamile masikunyana kwale. Ku tile mbuti eka xona. "Xewani tluka ro tshwuka," ku vula mbuti. "Xana u tile ku ta tshama na mina exintshabyanini?" "A swi twali," ku vula xitlukana. "Ximanga xi te ndzi wa rihlaza, xinyenyana xi ku ndzi wa xitshopana na homu yi ku ndzi wa xilamula. Sweswi mbuti yi ri ndzi wo tshwuka. A ndzi swi tivi leswaku ndzi wa muhlovo muni."

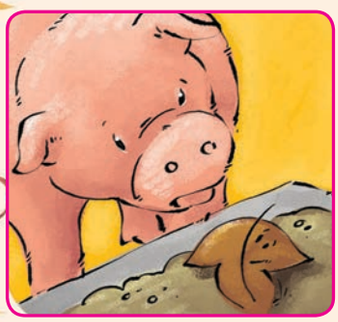

Xitlukana xi titshamela xi ku whii! "Xewani tluka ra buraweni," ku vula nguluve. "A ndzi lave ku ku dya sweswi. Xana u tisile hi moya haleno?"

"A swi twali," ku vula xitlukana. "Ximanga xi te ndzi wa rihlaza, xinyenyana xi ku ndzi wa xitshopana na homu yi ku ndzi wa xilamula na mbuti yi ku ndzi wo tshwuka. Sweswi nguluve yi ri ndzi wa buraweni. A ndzi swi tivi leswaku ndzi wa muhlovo muni."

Hi nkarhi wolowo xifanyetana xi vonile tluka kutani xi ri rholela. "Vona," xi byela manana wa xona. "Vona tluka ra muhlovo wa nsuku. Languta matluka man'wana. I ya rihlaza, xitshopana, xilamula, i yo tshwuka, buraweni na nsuku." "Ina," ku hlamula manana wa xona. "Sweswi ku nga hundza ximumu, matluka ya na mihlovo ya xixikana."

A hi endleni

Encenyetani xitori lexi. Ku laveka vatlangi va kaye:

- Munhu un'we loyi a nga ta va tluka.
- Vana va ntsevu lava nga ta va swiharhi.
- Munhu un'we loyi a nga ta va mufana.
- Munhu loyi a nga ta va manana.
- Wo hetelela, munhu un'we loyi a nga ta va murunguri.

Murunguri u hlamusela xiyenge xa xitori lexi nga hlamuseriwiki hi swiharhi, mufana, manana wa mufana na tluka.

Siku:

A hi tsaleni

Xana tluka ri vulavurile na swiharhi swingani? Swi longoloxe u tlhela u vula leswi xiharhi xin'wana na xin'wana xi vuleke swona eka tluka.

Xiharhi	Xi te yini eka tluka?
1	
2	
3	
4	
5	

Mufana u te yini hi muhlovo wa tluka?

Manana wa mufana u vule yini hi muhlovo wa tluka?

U ehleketa leswaku leswi vuriwaka eka xitori lexi swa humelela hi ntiyiso? Hikwalaho ka yini?

U ehleketa leswaku xitori lexi xi humelele hi n'hweti yihi? Hikwalaho ka yini u vula sweswo?

Ku kunguhata xitori

A hi vulavuleni

Tlhela u hlaya xitori xa xitlukana.

- Vulavula hi leswi xitori xi sunguriseke xiswona.
- Vula leswi xitori xi heriseke xiswona.

A hi endleni

Dirowa xifaniso xa leswi xitori xi sunguriseke xiswona u tlhela u tsala ndzimana hi masungulo ya xitori.

Rhanga hi ku pfampfarhuta xitori xa wena kutani u kombela munghana wa wena leswaku a xi hlela. Kutani xi tsale hi vukheta eka swivandla leswi nga laha hansi. Xitori xa wena xi fanele ku leha xi va na kwalomu ka 120 – 140 wa marito.

Siku:

A hi endleni

Dirowa xifaniso hi leswi humeleleke tluka loko ri hungiwa hi moya u tlhela u tsala ndzimana hi leswi humeleleke eka miri wa xitori.

Dirowa xifaniso xa leswi xitori xi heriseke xiswona u tlhela u tsala ndzimana hi mahetelelo ya xitori.

Swirhangi na swivuriso

A hi endleni

Hlaya swivuriso kutani u vulavula hi leswi swi vulaka swona. Dirowa xifaniso xa leswi xi swi kombisaka. Xo hetelela, tsala xivulwa u hlamusela xivuriso.

1

Rintiho rin'we a ri nusi hove.

2

U nga dlayi nyoka u ndzuluta, ta mincele ta ku vona.

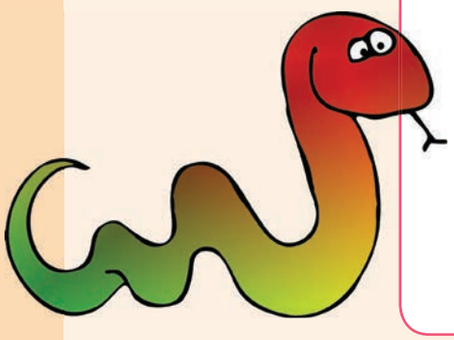

3

Khongoloti ri tiya hi swingwavila swa rona.

Siku:

Mphikizano wa rivilo ra swirhangi na swilandzi

A hi hungaseni

Ringetani mphikizano wa rivilo ra swirhangi na swilandzi na munghana wa wena. Vonani leswaku i mani a nga ta hatlisa ku kuma no khwantihata swirhangi kumbe swilandzi.

A hi tsaleni

Hlawula marito ya ntlhanu yo huma eka xifaniso kutani u ma tirhisa ku vumba swivulwa.

TEACHER: Sign _____ Date _____

Ku hlaya rhesipi

A hi hlayeni

Rhesipi ya saladi ya mihandzu

Swichelachelana

2 wa maapula	2 wa swilepulana swa chukele
2 wa mabanana	1 papawa
1 lamula	1 xihenge

Maendlele

1. Vandla maapula u tlhela u ya tsemelela hi tikhiyubu
2. Tsemelela mabanana.
3. Vandla papawa u tlhela u ri tsemelela hi tikhiyubu.
4. Vandla xihenge u tlhela u xi tsemelela hi tikhiyubu.
5. Hlanganisa mihandzu endzeni ka xikotlola.
6. Kama lamula.
7. Chela mati ya lamula ehenhla ka saladi.
8. Nyunyetela chukele.

Lemuka leswaku xiletelo xin'wana na xin'wana xi sungula hi riendli.

A hi tsaleni

U ta fanela ku va na mali muni leswaku u kota ku endla saladi ya mihandzu?

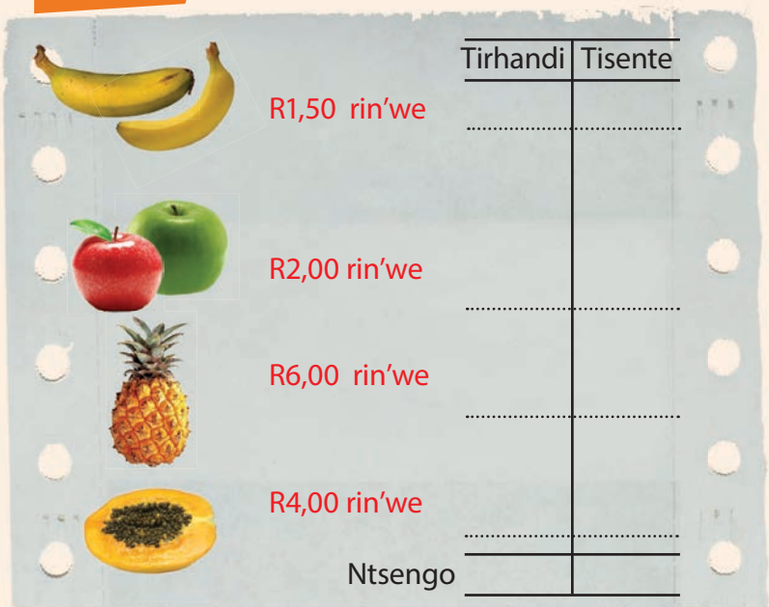

	Tirhandi	Tisente
R1,50 rin'we	.....	
R2,00 rin'we	.....	
R6,00 rin'we	.....	
R4,00 rin'we	.....	
Ntsengo		

A hi vulavuleni

Xana u fanele ku endla yini endzhaku ko tsemelela mabanana?

Xana u fanele ku endla yini u nga si nyunyetela chukele eka saladi?

Hi swihi switirhisiwa leswi u faneleke ku va na swona leswaku u kota ku endla saladi leyi? Swi tsale ehansi.

Siku: _____

A hi tsaleni

Tsala rhesipi ya swakudya leswi u swi rhandzaka swinene.

Rhesipi ya _____

Swichelachelana

Maendlele

A hi endleni

Hlaya xivulwa xin'wana na xin'wana kutani u tsala xirhendzevutana eka risivi leri u nga ri tirhisaka ematshan'weni ya riviti kumbe maviti lama tsariweke hi muhlovo wo tshuka.

Nhwanyana u tshama eDurban.

mina	yena	vona	yona	tona	xona	swona

Mufana i xitlangi xa bolo ya milenge.

mina	yena	vona	yona	tona	xona	swona

Jabu na Risenga va rhandza ku tlanga bolo ya milenge loko xikolo xi humile.

mina	yena	vona	yona	tona	xona	swona

Mbyana yi hlongorisa ximanga.

mina	yena	vona	yona	tona	xona	swona

Risivi i rito leri tirhisiwaka ematshan'wini ya riviti. Masivi ya komisa swivulwa no endla leswaku swi vuleka no hlayeka hi ku olova.

TEACHER: Sign _____ Date _____

Ku tirha hi masivi

A hi tsaleni

Tatisa **leri**, **lowu**, lexi kumbe leyi.

Masivi-komba ya kombisa ndhawu ya laha xanchumu xi nga kona. Leri, leti, loyi i masivi lama kombisaka ndhawu yo sungula, ku nga ndhawu ya le kusuhi swinene kasi lero, leto, loye ya kombisa ndhawu ya vumbirhi ya le kulenyana.

	ekusuhi	ekule
Vun'we	lexi	Lexo
Vunyingi	leswi	Leswo

_____ i jasi ra mina.

_____ i n'weti.

_____ hi xona xitarata lexi ndzi tshamaka eka xona.

_____ i xikepe.

_____ i xitarata xa Biko.

_____ i bayisikiri ya mina.

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa mune u sungula hi **risivi-komba** leri faneleke.

Siku: _____

Sweswi tirhisa masivi-komba lama nga eka vunyingi.

Tatisa **lowu** **leswi** **lexi** **leyi** **kumbe** **leti**.

_____ i ximanga xa mina.

_____ i rhoko ya mina leyintshwa.

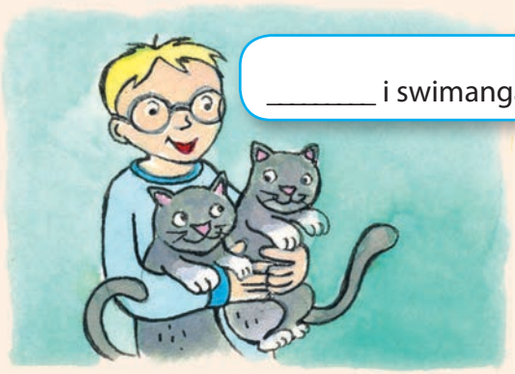

_____ i swimanga swa mina.

_____ i movha wa mudyondzisi wa mina.

_____ i tinyeleti.

_____ i vana va xikolo.

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa mune leswi sungulaka hi **leswi** kumbe **leswo**.

27 I swilo swa vamani?

A hi tsaleni

Khwantihata marito lama faneleke eka xivulwa xin'wana na xin'wana.

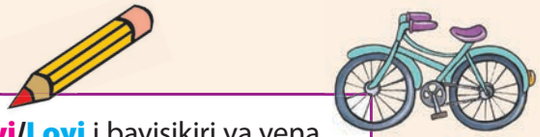

Leyi/**Loyi** i bayisikiri ya yena.	I voko ra **yena**/**hina**.
Lowu/**leti** i movha wa vona.	**Leri**/**lava** i bokisi ra maapula.
I tipene **ya Gezani**/**ta Gezani**?	Xisaka **xa tuva**/**swa tuva**.
Leri /**lexi** i jasi ra mina.	Vana **lava**/**loyi** i va xikolo xa hina.
Lexi/**loyi** i xikolo xa hina/mina.	Yindlu **ya mina**/**ta mina**.
Riqingho **leri**/**leyi** i ra mani?	Rhoko **ya Gavaza**/**ta Gavaza**.
Leyi/**lexi** i mbyana ya kokwana.	Leyi i mbyana **ya mina**/**swa mina**.

A hi tsaleni

Khwantihata marito lama nga mafuwi eka swivulwa leswi landzelaka.

Lowu i muti wa hina.	I swiluva swa yena.
Tintanghu ta Tsakani.	I malekere ya vona.
Xikolo xa vana va tindzumulo.	Timabulu ta mufana.
Leti i tibuku ta munghana wa mina.	Xipopana xa Sasavona.
Xikipa xa Thabo.	Mahlo ya ximanga.
Tibuku ta wena hi leti.	Masokisi ya Rhulani.

Rifuwi i rito leri kombisaka mfuwo.

Tsala marito lama faneleke ku hetisa swivulwa leswi landzelaka.

Tirhisa marito lama landzelaka ku ku pfuna.

ra xa ta ya

Lowu i movha wa John.

Leyi i rhoko _____ Ann.

Lexi i xitulu _____kokwana.

Selefoni _____ tatana yi lahlekile.

Tibutsu_____vafana to raha bolo hi tona.

Afrika-Dzonga i tiko _____ hina.

Purasi _____ malume.

Siku:

A hi tsaleni

Yelanisa swivulwa leswi nga eka kholomu yo sungula na swivulwa leswi faneleke eka kholomu ya vumbirhi.

Mina na vandyangu wa ka hina a hi tshami eGiyani	U tlanga thenisi.
Maria a nga endli ntirhokaya wa yena nimadyambu	U tlanga bolo ya milenge.
Mbyana ya mina a yi dyi nhlampfi	Va rhandza malamula.
A wu tlangi chese nindzhenga.	Hi tshama eka Malamulele.
Jabu a nga hlambeli exikolweni.	U languta TV.
Vana a va rhandzi maapula.	Yi dya marhambu.
A ndzi na mbyana ya xifuwana	Hi etlela hi awara ya 9 ehenhla ka nhloko.
Mina na buti wa mina a hi etleli hi awara ya nhungu.	Ndzi na ndlopfu.

A hi hungaseni

Pfuna Jim ku kuma ndlela yo tlhelela kaya. U fanele ku ya eka tlhelo leri bayisikiri yi kombeteleke eka rona ku n'wi pfuna ku hundza eka nhlanganhlangano.

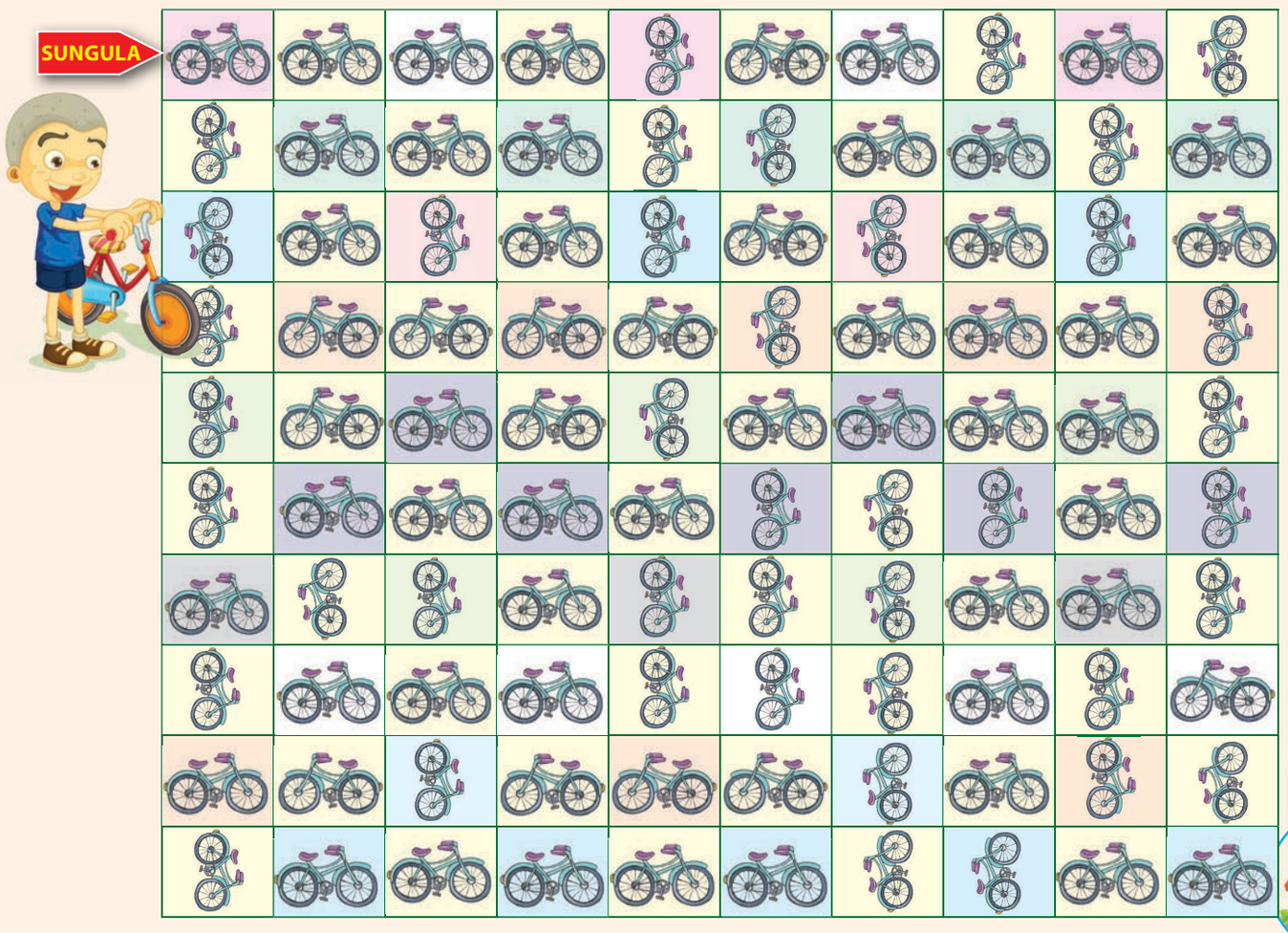

Endla xikukwana xa pomupomu

Hlaya swiletelo kutani u hlamusela munghana wa wena leswi u faneleke ku endla swona ku kota ku endla xikukwana lexi.

A hi vulavuleni

A hi endleni

Leswi u faneleke ku va na swona

Bolo ya wulu ya xitshopana
Xibasisi xa phayiphi xin'we kumbe wayere leyi phutseriweke hi phepha kumbe pulasitiki.
Mahlo, nomu na mikondzo swo huma eka pheji ra switsemiwa. Xidamarheti.

Maendlele ya tipomupomu ta wena

1 Dirowa swirhendzevutana leswikulu swo fana swimbirhi eka khadibodo. Sweswi swi tseme.

2 Dirowa swirhendzevutana swimbirhi leswitsongo endzeni ka swirhendzevutana leswimbirhi leswikulu. Swi tseme ku endlela leswaku swirhendzevutana leswikulu swa khadibodo swi kumeka swi ri na mbhovo exikarhi ka swona.

3 Veka swirhendzevutana kun'we kutani u hulela wulu ya xitshopana hi mbhovo lowu nga exikarhi na le tlhelo ehandle ku fikela loko swirhendzevutana swi phutselekile hinkwako. U nga tirhisa tingoti ta wulu timbirhi kumbe tinharhu hi nkarhi wun'we ku endlela ku hatla u heta ku phutsela swirhendzevutana.

4 Tirhisa xikero lexi karihaka swinene, tsema wulu exikarhi ka makumu ya swirhendzevutana swimbirhi.

5 Nghenisa xibasisi xa phayiphi kumbe wayere leyi phutseriweke hi phepha kumbe pulasitiki hi le xikarhi ku kota ku endla milenge ya xikukwana.

- Veka ngoti ya wulu exikarhi ka swirhendzevutana swa khadibodo kutani u yi boha swinene. Endla mafundzu mambirhi kutani u susa makhadi.
- Sweswi endla pomupomu leyitsongo hi swirhendzevutana leswitsongo swimbirhi.

Sweswi endla xikukwana xa wena.

6 Namarheta tipomupomu timbirhi swin'we.

7 Petsa xibasisi xa phayiphi kumbe wayere leyi phutseriweke hi phepha kumbe pulasitiki ku endla milenge mimbirhi ya xikukwana.

8 Tsema mikondzo, mahlo na nomo eka pheji ra switsemiwa emakumu ka buku ya wena.

9 Swi namarhete eka tipomupomu.

A hi tsaleni

Xi thye vito xikukwana xa wena.	
I yini leswi u faneleke ku va na swona leswaku u kota ku endla tipomupomu?	
Xana xidamarheti xi laveriwa yini?	

Siku:

Xikukwana xa bokisi

A hi endleni

Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u tsala swiletelo swo endla xikukwana xa bokisi ra matandza. Rhanga hi ku swi pfampfarhuta endzhaku u swi tsala hi vukheta laha hansi.

U nga tirhisa marito lama landzelaka ku ku pfuna.

pende | bokisi ra matandza | ehandle | endzeni | tsema | xikero | swivumbeko swa tiyinhlanharhu

Hi swihi switirhisiwa leswi u faneleke ku va na swona?

Swiletelo

1

2

3

4

5

6

7

Ku na yini emahungwini?

A

Mhalamhala **MHALA MHALA**

Siku 22 Dzivamisoko 2015

Vana va 11 wa malembe va kandziyisa buku ya swa ku sweka

Nhlokomhaka

Zoe Bain Ntila wo hlamusela mutsari

Ndzimana ya manghenelo

Jack Witherspoon u languteka tanihi mufana un'wana na un'wana wa 11 wa malembe. U tlanga ntlangu wo rheta hi tirholara, u tlanga ntlangu wa bolo ya milenge a tlhela a rhandza ku sweka.

Kambe Jack loyi a nga heta malembe yo tala a ri karhi a vabya, u kandziyisile buku ya yena ya swa ku sweka yo sungula, leyi vitaniwaka "*Twist it up*".

Jack u vile na ku tsakela swo sweka loko a ri na malembe ya ntsevu hi nkarhi lowu a ri exibedhlele eka nkarhi wo leha swinene. A a tala ku hlalela minongonoko eka TV ya le xibedhlele. Hi nkarhi wolowo u thumbile na chanele ya "*Food Network*". U sungule ku endla tirhesipi ta yena loko a ha ri exibedhlele kutani a ti ringeta loko a vuyile ekaya.

Buku ya Jack yi xavisiwa emisaveni hinkwayo kasi u tlhela a nyikela yin'wana ya mali leyi a yi kumaka eka minhlangano leyi pfunaka vana lava vabyaka va tlhela va ri na vusweti.

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi vulavulen

Hlaya atikili ya A na atikili ya B. Entlaweni wa n'wina, vulavulani hi atikili ya A na atikili ya B. Vulavulani hi tinhlamulo ta swivutiso leswi landzelaka.

Hi tihi tinhlokomhaka naswona ti koka mahlo ya hina hi ndlela yihi?

Ku na yini eka ndzimana yo sungula naswona yi hi koka mahlo hi ndlela yihi?

I yini leswi tiatikili ti vulavulaka hi swona?

I swiendleko swihi leswi hlamuseriwaka hi atikili yin'wana na yin'wana?

Siku:

B

Xikolo xa New Town xi tlhela xi hlula nakambe 8 Nyenyankulu 2015

Bheki Phakati

Tlilasi ya giredi ya 4 ya xikolo xa New Town yi winile sagwati tolo eka xinkhubyana xa Siku ra Tibuku ra Misava. Vana va tlilasi ya giredi ya 4 va hlayerile vana va giredi ya 1 na va giredi ya 2 switori exikolweni xa vona.

N'wana un'wana na un'wana wa giredi ya 4 u hlayerile vana va tigiredi ta le hansi switori. Vana va giredi ya 4 va tiendlerile tibuku tin'wana. Tibuku tin'wana ti tisile hi vakandziyisi va tibuku handle ko va hakerisa. Vana va giredi ya 1 na va giredi ya 2 va tsakerile tibuku leto saseka swonghasi. Vana vo tala va huma emindyangwini leyi nga na vusweti kutani va pfumala tibuku to fana na leti emakaya ya vona.

Mphikizano wo Tumbuluxa Swifungho swa Tibuku

Vanhwanyana vambirhi va giredi ya 4 va hlurile eka mphikizano wa Tumbuluxa Swifungho swa Tibuku.

Vahluri lava tsakeke swinene, ku nga Bongi Dube na Mary Smit, va winile sagwati ra 10 wa tibuku hikwalaho ko endla swifungho swa tibuku swo hlawuleka.

Bongi Dube na Mary Smith

Vahluri va mphikizano wo Tumbuluxa Swifungho swa Tibuku.

A hi tsaleni

Switwananisi na swipfuneti

Vana va _____ tlanga ntlangu wa xitumbelelani.	Hahani u _____ kandza timanga mundzuku.
Xana wa yi tiva buku _____ "A hi peleni nambu"?	Tlilasi ya giredi ya 4 _____ winile sagwati eka mphikizano.
Ximanga _____ etlele ehansi ka tafula.	Vahluri _____ tsakile swinene.
Mufana_____ vabya namuntlha.	Mbyana _____ vukula rhambu.

Xitwananisi xi lawula hi riviti leri kumekaka eka xivulwa. Xipfuneti xa "ha" xi kombisa leswaku leswi endliwaka swa ha ya emahlweni, "ta" xi kombisa nkarhi lowu taka.

Loko riviti ri ri eka vunyingi, na xitwananisi xi fanele ku va eka vunyingi. Xik: Tihomu ti dya byanyi.

Hikahata swivulwa leswi landzelaka hi ndlela leyi faneleke.

Jack u tsarile buku leyi tivekaka emisaveni hinkwayo ___

Namuntlha a ri ri Siku ra Tibuku ra Misava ___

I mani loyi a nga kuma sagwati ___

Hikwalaho ka yini xikolo xa New Town xi winile sagwati ___

TEACHER: Sign _____ Date _____

Ku vika mahungu

Tirha na munghana wa wena ku kunguhata atikili ya phephahungu ra n'wina hi leswi xikolo xi humeleleke eka swona. Atikili ya wena yi fanele ku va na kwalomu ka 60 – 80 wa marito.

Ehleketani nhlokomhaka leyi mi nga ta tsala hi yona. Tatisani nhlokomhaka ya atikili ya n'wina exikarhi ka mepe wa miehleketo kutani mi tatisa swilo swa mune leswi mi nga ta tsala hi swona eka mabokisi ya mune. Mi nga tirhisa mepe wa miehleketo wu va xiletelo xa n'wina loko mi tsala atikili ya n'wina.

1

2

Atikili ya mina ya phephahungu i:

3

4

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

MHALA MHALA

Nhlokomhaka

Siku

Dirowa xifaniso hi atikili ya wena.

TEACHER: Sign Date

31

Ku nyika mbulavulo

A hi vulavuleni

Lulamisa mbulavulo wo huma eka atikili ya wena ya phephahungu.

Tirhisa switsundzuxo leswi landzelaka ku ku pfuna.

SWITSUNDZUXO SWO LULAMISA MBULAVULO

- Mbulavulo wa wena wu fanele ku va na manghenelo, miri na mahetelelo.
- Landzelerisa swiendleko hi ndlela leyi faneleke.
- Tsundzuka ku yima hi ndlela leyi faneleke.
- Tirhisa thoni ya rito leyi faneleke.
- Tiyisisa leswaku hinkwavo va kota ku ku twa.
- U nga tilumalumi.
- Languta vayingiseri va wena.

A hi tsaleni

Titsalele tinotsi to koma.

Siku: _____

A hi tsaleni

Hi tirhisa swirhangi swo vumba vunyingi loko hi vumba vunyingi bya rito.

Murhi wun'we, mirhi yo tala. Lekere rin'we, malekere mambirhi.

1 N'wana un'we _____ vambirhi.

2 Tino rin'we _____ mambirhi.

3 Sekwa rin'we _____ mambirhi.

4 Nkondzo wun'we _____ mimbirhi.

5 Tamatisi rin'we _____mambirhi.

6 Zambana rin'we _____ mambirhi.

7 Mango wun'we _____ mambirhi.

8 Nyimpfu yin'we _____ timbirhi.

9 Wanuna un'we _____ __ vambirhi.

10 Wansati un'we _____ _____vambirhi.

11 Nhlampfi yin'we _____ timbirhi.

12 Kondlo rin'we _____ mambirhi.

13 Tiko rin'we _____ mambirhi.

14 N'wana un'we _____ vambirhi.

15 Ximanga xin'we _____ swimbirhi.

16 Mhisi yin'we _____ timbirhi.

1 vana, 2 matino, 3 masekwa, 4 minkondzo, 5 matamatisi, 6 mazambana, 7 mimango, 8 tinyimpfu, 9 vavanuna, 10 vavasati, 11 tinhlampfi, 12 makondlo, 13 matiko, 14 vana, 15 swimanga, 16 timhisi

Ku kambisisa

Ndzi kota ku	☺	☹
hlaya ntsheketo.		
hlaya rhesipi.		
hlaya swiletelo.		
hlaya atikili ya phephahungu.		
boxa nhlokomhaka, ntila wo hlamusela mutsari, manghenelo.		
kunguhata ndzi tlhela ndzi tsala xitori.		
kunguhata ndzi tlhela ndzi tsala swiletelo.		
kunguhata ndzi tlhela ndzi tsala rhesipi.		
bvumba switori na mahetelelo ya swona.		
encenyeta xitori.		
boxa swimunhuhatwa, kungu na mbangu.		
tirhisa swirhangi na swilandzi.		
masivi-nene na masivi-komba.		
tirhisa switwananisi na swipfuneti.		
tirhisa swihikahati leswi faneleke.		

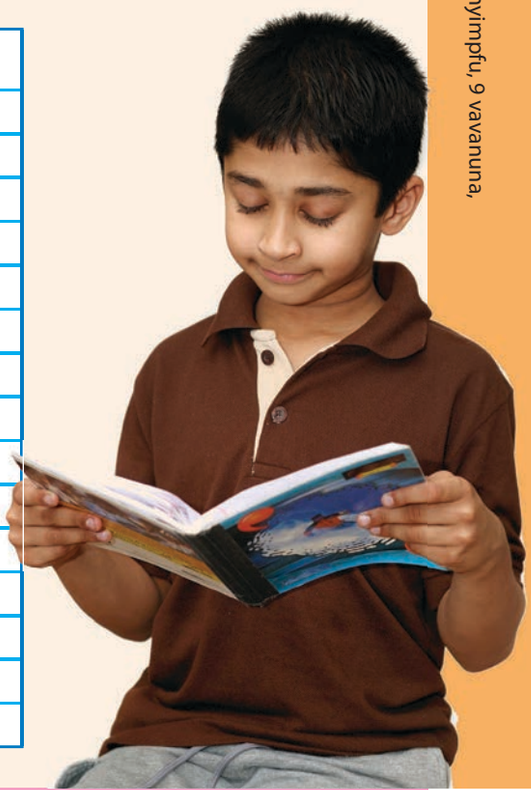

TEACHER: Sign _____ Date _____

32 Tsala xitori

Siku: _____

A hi tsaleni

Vulavula na munghana wa wena hi xitori lexi u lavaka ku xi tsala.

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

I vamani swimunhuhatwa swa wena?

Xitori xi humelela kwihi?

Mayelana na xitori

_____

_____

Ku humelele yini exitorini?

Xitori xi herisa ku yini?

Endla buku ya wena. Tsema pheji leri landzelaka ra buku leyi. Tsema eka mintila ya mathonsi. Petsa pheji eka mintila. Tsala vito ra buku eka khavhara. Tsala vito ra wena ehansi ka vito ra buku hikuva hi wena mutsari wa xitori. Dirowa xifaniso ekhavhareni. Sweswi tsala xitori xa wena endzeni ka buku.

KHAVHARA

Dirowa xifaniso laha.

Tsala vito ra buku laha.

Tsala vito ra wena (hi wena mutsari).

1

Goza ra 1: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 2: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 3: Sitepula eka tlhela leri.

KHAVHARA YA LE NDZHAKU

Rainbow WORKBOOKS

MAYELANA NA MUTSARI

Tsala vito ra wena

Malembe ya wena

Laha u tshamaka kona

8

Goza ra 4: Tsema eka ntila wo tiya endzhaku ka loko u sitepurile buku ya wena.

4

Dirowa xifaniso laha.

Tsala miri wa xitori xa wena laha.

5

Dirowa xifaniso laha.

Yisa emahlweni xitori xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

Sungula ku tsala xitori xa wena laha.

2

Dirowa xifaniso laha.

Heta xitori xa wena.

7

Dirowa xifaniso laha.

Yisa emahlweni xitori xa wena laha.

3

Tsala leswi humelelaka eku hetelelani ka xitori xa wena.

6

Leswi nga endzeni

Nkongomelo wa 3: Hinkwaswo swi kona eka leswi u hlayaka swona

Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko Kotara ya 2: Mavhiki ya 1 - 2

33 Hi byeriwa yini hi maxelo? 70
Ku hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko lexi nga na swifaniso.
Ku hlaya chati ya maxelo na chati ya tibara mayelana na ku na ka mpfula.
Ku humesa vuxokoxoko eka chati ya maxelo no ringanisa maxelo eka tindhawu to hambana.

34 Maxelo ya namuntlha ya... 72
Ku endla chati ya maxelo ku tirhisiwa switsemiwa.
Ku nyika xiviko xa maxelo eka nongonoko wa TV wa ta maxelo.
Vadyondzi va hlela swiviko swa vona na swa vadyondzi-kulobye.

35 Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela maviti 74
Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela maviti.
Ku vumba swivulwa hi ku tirhisa mahlawuri lama nyikiweke.
Ku hetisa xitori hi ku tirhisa mahlawuri lama faneleke.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

36 Swi humelele khale 76
Nkomiso wa maendli ya nkarhi lowu nga hundza.
Ku tsala eka dayari ku tirhisiwa nkarhi lowu nga hundza. Ku boxa maendli lama nga eka nkarhi lowu nga hundza.
Ku tsala nakambe xitshuriwa ku suka eka nkarhi lowu taka ku ya eka nkarhi lowu nga hundza.
Ku ringanisa mahlawuri.

37 Ku hlayela ku kuma vuxokoxoko 78
Ku hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko– phamfulete.
Xikambela-ntwisiso xo huma eka phamfulete.
Ku endla phamfulete ku tirhisiwa swifaniso ku kota ku nyika vuxokoxoko.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

38 Ku nyika vuxokoxoko 80
Ku kunguhata ku tsala phamfulete.
Ku endla phamfulete ku tirhisiwa swifaniso na xitshuriwa ku kota ku nyika vuxokoxoko.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

39 Ku hlaya tichati ku kota ku kuma vuxokoxoko 82
Ku hlaya chati ya tibara ta swa mintlangu.
Ku hlamula swivutiso swo huma eka chati ya tibara.
Ku endla mbalango no tirhisa vuxokoxoko ku endla chati ya tibara.
Ku andlala chati ya tibara eka ntlawa.

40 Ku ringanisa swilo 84
Xitoloveto xo ringanisa mahlawuri.
Ku tirhisa mahlawuri ya ndzinganiso ku hlamusela swifaniso.
Mahlawuri lama faneleke ku tsundzukiwa.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

Ku hlaya xirungulwana no tsala nhlamuselo ya ximunhuhatwa. Kotara ya 2: Mavhiki ya 3 - 4

41 Ku hlaya xitori: Leswi Lulu a a ri xiswona 86
Ku hetisa xikambela-ntwisiso lexi humaka eka xitshuriwa xa xitori.
Ku languta leswi ximunhuhatwankulu xi cincisaka xiswona ku suka eku sunguleni ku fika eku heteleleni ka xitori.
Ku tsala tinhlamuselo timbirhi ta mahanyelo ya ximunhuhatwa: Eku sunguleni na le ku heteleleni.
Ku encenyeta swimunhuhatwa swo hambana eka xitshuriwa.
Ku tirhisa mahlamuseri ku hlamusela ximunhuhatwa eka xitori.

42 Ku ehleketa hi xitori 88
Ku tsala eka dayari ku suka eka vonelo ra ximunhuhatwa.
Ku boxa mahlamuseri hinkwawo lama tirhisiweke eka mahanyelo ya ximunhuhatwa.
Ku boxa nhlokomhaka na xiendliwa eswivulweni.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

43 Ku tsala xitori 90
Ku kunguhata ku tsala xitori lexi hlamuselaka no tumbuluxa ximunhuhatwa.
Ku tirhisa mepe wa miehleketo ku hlamusela swihlawulekisi swa mahanyelo ya nkoka ya ximunhutwa.

44 Maendli ya tirha ntirho wa wona 92
Ku tsala swivulwa leswi nga na maendli lama kombisiweke eswifanisweni.
Ku yelanisa maendli lama nga eka nkarhi wa sweswi na lama nga eka nkarhi lowu nga hundza no susa maendli lama nga faneriki.
Ku tirhisa switwananisi leswi faneleke. Ku hlawula riendli leri faneleke.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

45 Dayari ya Mandu ya xihundla 94
Ku hlaya xitshuriwa ku langutiwa ximunhuhatwankulu.
Xikambela-ntwisiso ku tirhisiwa swivutiso leswi fambelanaka na ximunhuhatwankulu.

46 I vanhu va muxaka muni? 96
Ku katsakanya xitshuriwa lexi nga eka nkarhi lowu nga hundza edayarini.
Nkanelo wa ximunhuhatwankulu na mahanyelo ya xona.
Ku boxa swihlawulekisi swa ximunhuhatwankulu no tirhisa mahlamuseri yo xi hlamusela.
Ku tsala nhlamuselo ya ximunhuhatwankulu.
Ku hikahata: Marito yo rungula na mahetisele ya swivulwa.

47 Maendli nakambe 98
Ku cinca maendli eswivulweni ku suka eka nkarhi wa sweswi ku ya eka nkarhi lowu nga hundza. Matirhisele ya xitwananisi lexi twananisaka nhlokomhaka na riendli.
Ku rhekhoda marito lamantshwa na tinhlamuselo ta wona eka dikixinari ya munhu.

48 Kunguhata ku tsala xitori 100
Ku tirhisa maendlele yo tsala, ku kanela, ku pfampfarhuta no hlela.

Hi byeriwa yini hi maxelo?

A hi hlayeni

A hi hlayeni mepe wa maxelo.

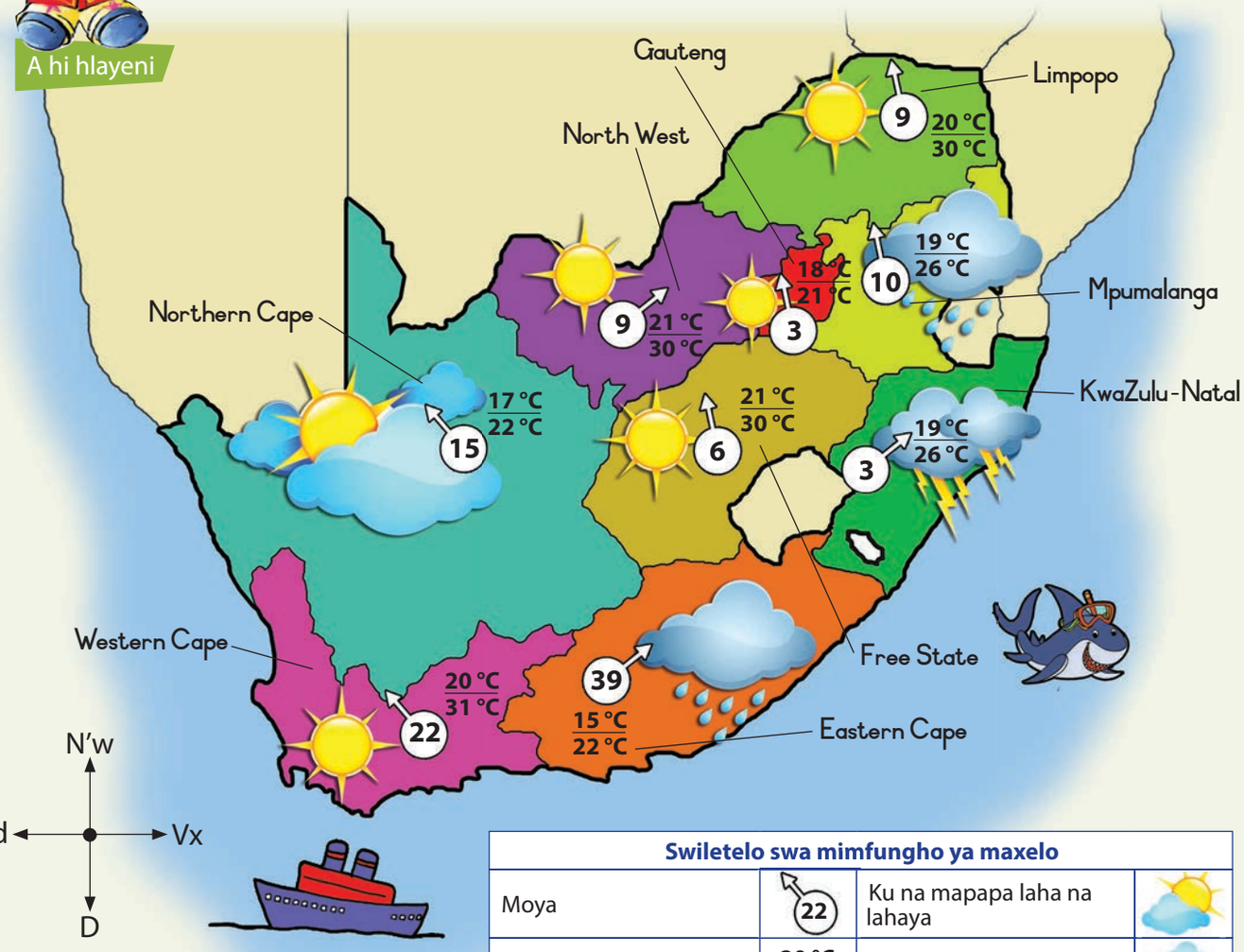

Swiletelo swa mimfungho ya maxelo			
Moya	22	Ku na mapapa laha na lahaya	
Themparecha	20 °C / 31 °C	Mpfula	
Rihati na ku dzindza ka tilo		Ka hisa	
Mapapa		Nkungwa	

A hi vulavuleni

Vulavula na munghana wa wena hi mepe wa maxelo.

- Chati yi vula yini hi maxelo ya xifundza xa n'wina?
- Xana maxelo ya tano namuntlha?
- Vulavula hi maxelo ya le ka swifundza swin'wana.
- Vanhu va le Eastern Cape va ta ambala swiambalo swa njhani eka maxelo ya muxaka lowu?
- Hi kwihi laha maxelo ya nga kahle swinene? Hi kwihi laha maxelo ya nga biha swinene? Vula leswaku hikwalaho ka yini.

Siku:

Ku na ka mpfula ṅhweti yiṅwana na yiṅwana: Newville

A hi tsaleni

Endla wonge u ya eku hlayeni xiviko xa maxelo eka TV u ri karhi u tirhisa mepe lowu nga eka pheji leri nga langutana na leri. Tsala leswi u nga ta vula swona eka xifundza xin'wana na xin'wana.

Tatisa mavito ya swifundzankulu	Hlamusela maxelo. Rhanga hi ku vula leswi tithemparecha ti nga ta va swona kutani u vula loko ku ta na mpfula, loko ku ta va na mapapa kumbe loko dyambu ri ta hisa.

A hi hlayeni

Hlaya chati leyi kombisaka ntsengo wa mpfula leyi neke eNewville eka tin'hweti ta khumembirhi. Vulavula na munghana wa wena leswaku ku nile mpfula yo tanihi kwihi eka n'hweti yin'wana na yin'wana.

A hi tsaleni

Sweswi hlamula swivutiso leswi landzelaka.

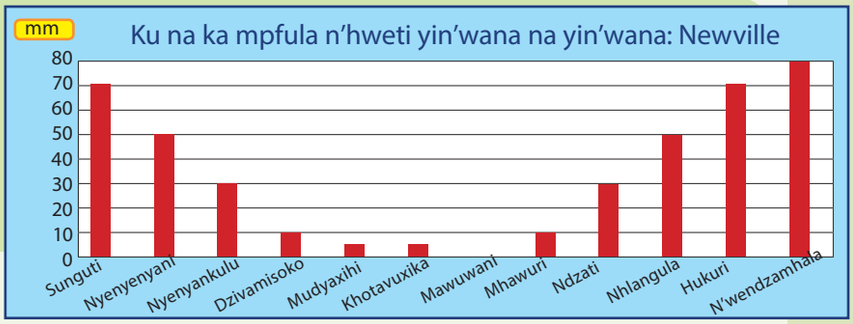

Hi yihi n'hweti leyi veke na mpfula yo tala swinene?	
Hi yihi n'hweti leyi a yi omile swinene?	
Hi tihi tin'hweti leti vumbaka nguva ya mpfula?	
Ku nile mpfula yo tanihi kwihi lembe leri?	
Hi tihi tin'hweti leti veke na ntsengo wa mpfula leyi ringanaka?	
Hi yihi n'hweti kumbe tin'hweti leti nga kumangiki mpfula?	
Hi ku vona ka wena, hi wihi nkarhi wa kahle wo sungula ku byala? Hikwalaho ka yini?	

hisa

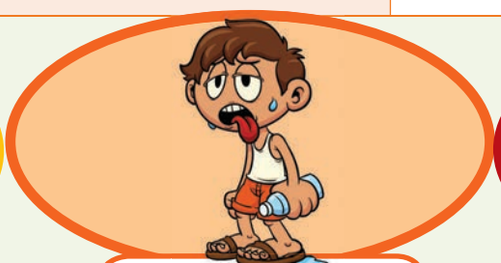

hisanyana

hisa swinene

TEACHER: Sign _____ Date _____

Maxelo ya namuntlha ya …

A hi endleni

Endla chati ya maxelo. Tsema swifaniso swa mimfungho ya maxelo ku suka etshakwini ra pheji kutani u swi namarheta eka mepe lowu eka swifundzankulu swo hambana.

A hi vulavuleni

Loko u namarhetile mimfungho, vulavula na munghana wa wena hi chati ya wena ya maxelo. Vula leswi maxelo ya nga xiswona eka xifundza xin'wana na xin'wana.

Mpfula	Ku na mapapa	Ku na mapapa laha na lahaya	Ka hisa	Nkungwa	Rihati na ku dzindza ka tilo	Gamboko	Moya	Ka hisa
								

Siku:

A hi tsaleni

Endla wonge u le ku vikeleni vayingiseri hi maxelo. Hlamusela xiyimo xa maxelo ya xifundzankulu xin'wana na xin'wana. Tsundzuxa vayingiseri hi swiambalo leswi va faneleke ku ambala swona. Va hlamusele leswi maxelo ya nga ta khumbisa xiswona migingiriko ya le kaya (xik: ku hlantswa wacheni) kumbe loko va fanele ku tota swo sivela ku hisiwa hi dyambu. Byela varimi hi maxelo lama va faneleke ku ya langutela.

Xifundzankulu	Swiyimo swa maxelo
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	

A hi vulavuleni

Sweswi andlala xiviko xa wena xa maxelo.

Ku kambisisa

Xana ndzi	✓	✗
andlarile xiviko xa maxelo hi ndlela leyi twisisekaka?		
nyikile vuxokoxoko byo ringanela hi maxelo ya le ka xifundza xin'wana na xin'wana?		
tirhisile mavulavulelo lama faneleke eka vayingiseri va vanhu lavakulu?		
tirhisile marito yo hlamusela maxelo lama faneleke?		
kongomisile no languta vayingiseri va mina loko ndzi hlamusela xiviko?		

TEACHER: Sign _____ Date _____

Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela maviti

MAHLAWURI: Tsundzuka leswaku maviti i mavito ya vanhu, tindhawu na swanchumu. Mahlawuri ya hi nyika vuxokoxoko hi munhu, ndhawu kumbe xanchumu. Mahlawuri ya hlamusela **maviti**.

Ya hi hlamusela leswi xanchumu xi nga xiswona kumbe leswi munhu a titwisaka xiswona, ndlela leyi xilo xi twalaka hayona na leswi xanchumu xi nuherisaka xiswona. Ya tlhela ya hi pfuna ku endla leswi hi tsalaka kumbe leswi hi swi vulaka leswaku swi tsakisa.

A hi vulavuleni

Languta swifaniso leswi landzelaka. Hinkwaswo swi fambelana na maviti. Byela munghana hi leswi swilo leswi landzelaka swi langutekisaka xiswona, swi nuherisaka xiswona no twarisa xiswona.

A hi tsaleni

Yelanisa rihlawuri eka kholomu yo sungula na riviti leri fanele eka kholomu ya vumbirhi.

lerinene	lontsongo
wuntshwa	vanhu
lexitsongo	munghana
leyikulu	xibodze
lonene	siku
hisa	yindlu
lavakulu	n'wana
ntsanana	matuva
mambirhi	movha

Hlawula tiphere ta ntlhanu ta maviti na mahlawuri eka nxaxameto lowu nga laha henhla kutani u vumba swivulwa swa ntlhanu.

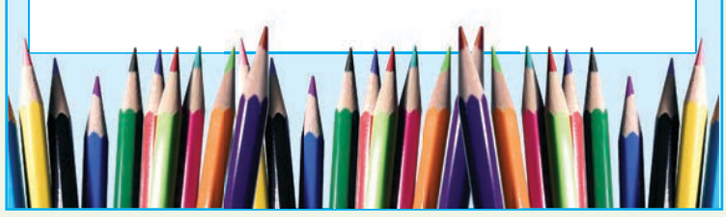

Siku:

MARITOLA MANTSHWA

Switori swo pfumala mahlawuri a swi

TSAKISI

A hi tsaleni

Hlaya xitori lexi nga laha hansi kutani u tsala rihlawuri ra riviti rin'wana na rin'wana u vona ku tsakisa ka swona.

A ri ri siku _____ .

Wachi _____ yi rila alamu.

Ndzi tlurile emubedweni wa mina _____.

Ndzi ambarile xikipa _____ na buruku ro tshwuka.

Ndzi nwile tiyi yo _____ na tisangweji.

Ndzi khandziyile bazi _____.

Sweswi tsala swivulwa swa nhungu hi leswi xitori xi heriseke xiswona. Tirhisa mahlawuri yo hlamusela maviti.

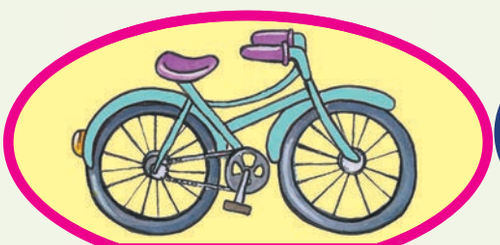

kulu

kulunyana

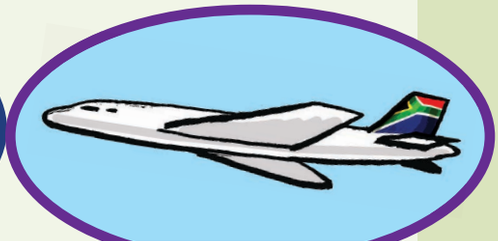

kulu swinene

TEACHER: Sign _____ Date _____

Swi humelele khale

Nkarhi lowu nga hundza: Loko hi tsala swivulwa eka nkarhi lowu nga hundza, hi lungelela -ile eka riendli.

Nkarhi wun'wana riendli leri nga eka nkarhi lowu nga hundza ri nga komisiwa hi ku lungelela xilandzi xa –e. Xik: **tirha**– **tirhe**.

A hi tsaleni

Tsala eka dayari kwalomu ka 40 wa marito hi leswi u swi endleke eka mahelavhiki lama nga hundza. Maendli hinkwawo lama u ma tirhisaka ya fanele ku va eka nkarhi lowu nga hundza.

Eka Dayari

Ntivomarito

Dirowa ntila u yelanisa maendli ya nkarhi wa sweswi na maendli ya nkarhi lowu nga hundza.

dya	famba
fambile	pfukile
hleka	tshamile
pfuka	tlangile
tlanga	lava
sula	surile
lavile	tsutsuma
tsarile	etlerile
teka	dyile
tsutsumile	chayerile
chayela	tekile
vulavula	tshama
hlambile	yimbelerile
yimbelela	tsala
etlela	vulavurile
hlekile	hlamba

Sweswi tsala xirhendzevutana eka –ile.

Khwantihata maendli ya mapeletwana ya mune.

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

A hi hlayeni

Hlaya imeyili ya Jim leyi rhumeriwaka Mandu. Imeyili yi tsariwile **eka nkarhi lowu taka**. Tsala xirhendzevutana eka maendli lama nga eka imeyili ya Jim. Kutani tlhela u tsala leswi Jim a swi tsaleke eka nkarhi lowu nga hundza.

Eka	manduK@gmail.com		
Yi huma eka	jimS@yahoo.com	11 Nyenyankulu 2015	15:14

Eka Mandu

Mundzuku ndzi ta ya ekhempeni ya ntlangu wa bolo ya milenge. Hi ta dya swakudya swo lalela endzhaku ko humesa swiambalo swa hina kutani hi etlela loko ku se byi ri vusiku. Hi ta tlanga mintlangu ya bolo ya milenge endzhaku ka swona hi languta swifaniso swa timuvhi ta bolo ya milenge.

Yi huma eka

Jim

Rhumela

saseka

sasekanyana

saseka swinene

TEACHER: Sign Date

Ku hlayela ku kuma vuxokoxoko

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi hlayeni

Vana va xikolo vo tala va endla vutiolori nkarhi hinkwawo handle ko ehleketa hi swona. Va endla vutiolori loko va tlanga erivaleni ra mintlangu, loko va tlanga bolo kumbe loko va tsutsumela bazi.

Loko u endla vutiolori, u pfuna miri wa wena leswaku wu kula kahle wu tiyile leswaku wu kota ku endla leswi u lavaka leswaku wu endla swona. Ringeta ku gingirika siku rin'wana na rin'wana! Hikwalaho ka yini u nga ringeti ku hlambela, ku joga, ku famba, ku gada bayisikiri, ku ololoxa swirho, ku cina kumbe ku tlanga bolo ya milenge kumbe netibolo?

Vutiolori byi ku nyika mbilu ya ntsako.

Loko u endla vutiolori, mbilu ya wena yi pompa swinene, u hefemula hi ku hatlisa kasi miri wa wena wu kuma okisijeni yo tala. Leswi swi endla leswaku mbilu ya wena yi va na matimba.

Minete yin'wana na yin'wana ya vutiolori i ya nkoka.

Vutiolori byi tiyisa misiha

Vutiolori byi tiyisa misiha ya wena. U nga kota ku endla swilo swo tala handle ko twa ku karhala.

Vutiolori byi endla leswaku u kota ku fambisa swirho hi ku olova

Vutiolori no ololoxa swirho swi endla leswaku miri wa wena wu kota ku fambisa swirho hi ku olova. Leswi swi vula leswaku u nga kota ku fambisa mavoko na milenge handle ko twa vava.

Vutiolori byi endla leswaku ntiko wa wena wu tshama wu ri wo ringanela.

Loko u endla vutiolori, miri wa wena wu hlayisa ntsena ntsengo wa mafurha lawa faneleke. Leswi swi pfuna ku hlayisa ntiko wa miri wa wena leswaku wu tshama wu ri wo ringanela – a wu lalangi naswona a wu nyuhelangi.

Hunguta ku languta TV no tlanga mintlangu ya khomphyuta.

Vana va fanele ku endla vutiolori swinene no languta thelevhixini eka nkarhi lowuntsongo.

A hi tsaleni

Hlaya atikili kutani u hlamula swivutiso leswi landzeleka.

Lexi i xitshuriwa xa muxaka muni?	
A	Rhesipi
B	Ntsheketo-dyondzo wa swiharhi
C	Xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko
D	Xitshuriwa xa nhlamuselo

Xitshuriwa xi vula leswaku vana va fanele ku tirhisa nkarhi lowutsongo va endla yini?	
A	Ku dya switsanana
B	Ku languta TV
C	Ku endla vutiolori byitsongo
D	Ku famba katsongo hi movha

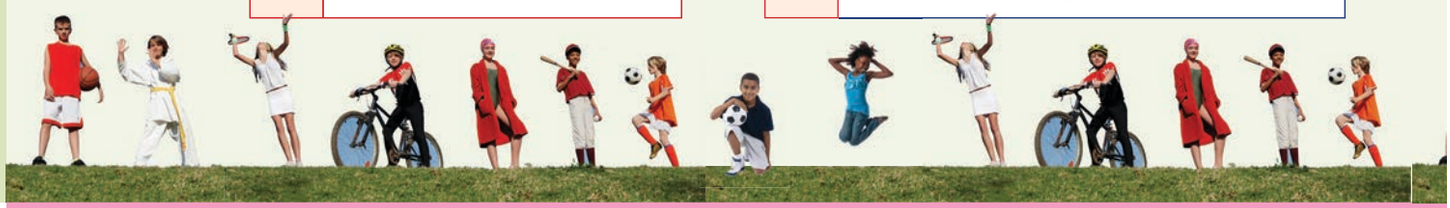

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

Atikili yi boxa swilo swinharhu leswi vutiolori byi pfunaka hi swona.
Hi swihi swilo swa kona?

Hi ku vona ka wena mutsari u vula yini loko a ku “mbilu ya ntsako”?

Tsala phamfulete ya wena u kombisa nkoka wa vutiolori.

A hi endleni

Ku nyika vuxokoxoko

A hi endleni

Kunguhata ku tsala phamfulete ya wena.

Xana u ta tsala hi mayelana na yini?

● Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena. ● Tsala mpfapfarhuto. ● Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena. ● Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke. ● Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

1 U ta nyika vuxokoxoko byihi?

2 Hikwalaho ka yini vuxokoxoko lebyi byi ri bya nkoka?

3 I mani loyi a nga ta vuyeriwa hikwalaho ko kuma vuxokoxoko lebyi?

4 Vativi va ri yini hi nhlokomhaka leyi?

Hi byihi vuxokoxoko lebyi u lavaka ku byi nyika vanhu? Vula mianakanyo mimbirhi.

Hikwalaho ka yini vuxokoxoko lebyi byi ri bya nkoka?

Siku:

A hi tsaleni

Endzhaku ko hlela xitshuriwa xa wena, xi tsale hi vukheta eka xivandla lexi nyikiweke. Tsala nhlokomhaka endzeni ka bokisi rin'wana na rin'wana.

1	2

3	Dirowa xifaniso ku kombisa nhlokomhaka.

4	Tsala nhlokomhaka ya xifaniso.

Ku hlaya tichati ku kota ku kuma vuxokoxoko

A hi vulavuleni

Xifaniso lexi nga laha hansi xi hi byela leswaku i mintlangu yihi leyi rhandziwaka hi vana. Xi langute timinete tingari tingani.

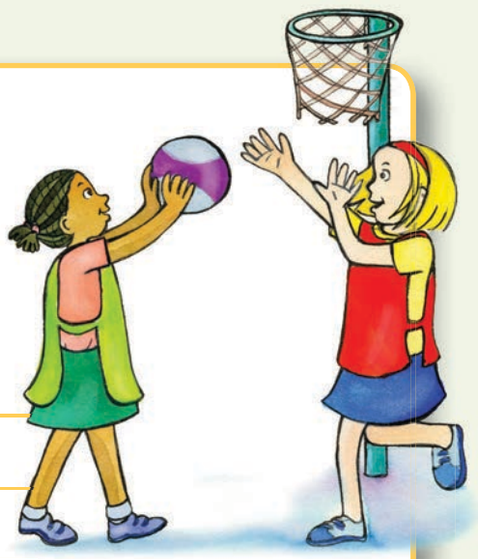

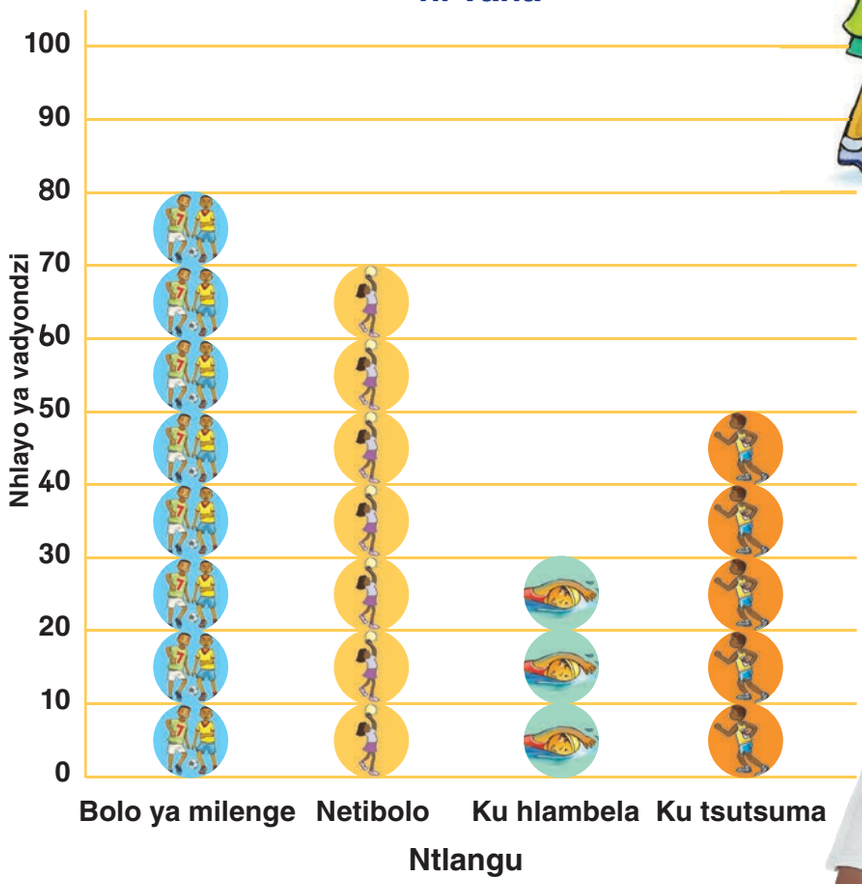

A hi vulavuleni

- Rixaka ra xifaniso lexi ri vitaniwa chati ya tibara. Leyi yi hi byela leswaku vana vo tala va tlanga mintlangu leyi longoloxiweke.
- Languta eka ntila wa le hansi kutani u byela munghana wa wena leswaku i mitlangu yihi leyi vuriweke.
- Languta tinomboro leti nga eka tlhelo ra ximatsi ra chati kutani u vula leswaku i tinomboro tihi leti tsariweke.

Siku: _____

MARITO LA MANTSHWA

A hi tsaleni

Hlamula swivutiso leswi landzelaka.

I ntlangu wihi lowu nga na vatlangi vo tala swinene?	
I ntlangu wihi lowu nga na vatlangi va nhlayo ya le hansi swinene?	
I vangani vana lava rhandzaka bolo ya milenge?	
I vangani vana lava rhandzaka netibolo?	
I vangani vana lava rhandzaka ku tsutsuma?	
I vangani vana lava rhandzaka ku hlambela?	

A hi endleni

Vutisa vanghana va wena va khume leswaku hi yihi mintlangu leyi va yi rhandzaka swinene. Khalara tibuloko leti nga etafuleni leri nga laha hansi u kombisa mintlangu leyi va yi rhandzaka swinene. Sungula ehansi etafuleni.

10				
9				
8				
7				
6				
5				
4				
3				
2				
1				
	Bolo ya milenge	Netibolo	Ku hlambela	Ku tsutsuma

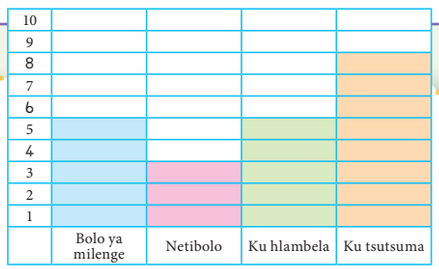

Tafula ra wena ri ta languteka hi ndlela leyi landzelaka.

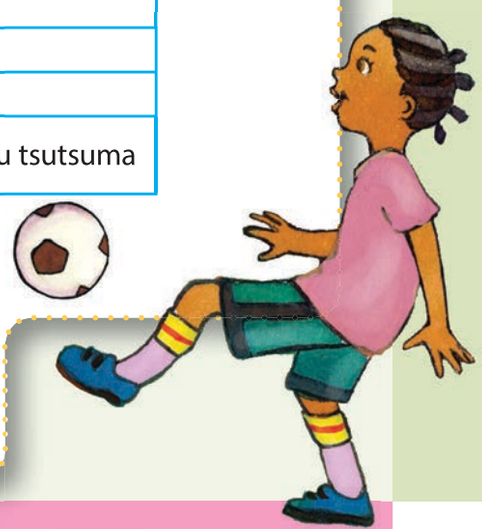

Hi wihi ntlangu lowu va wu rhandzaka swinene? _____

Hi wihi ntlangu lowu va nga wu rhandzeki swinene? _____

TEACHER: Sign _____ Date _____

Ku ringanisa swilo

A hi tsaleni

Tatisa rihlawuri leri faneleke ku kota ku hlamusela xifaniso xin'wana na xin'wana.

leha swinene | bumbula | leha | tiyanyana | tiya | bumbulanyana | tsanana | kulu | kulu swinene | lehanyana | tsanana | lehanyana

U dyondzile leswaku mahlawuri i marito lama bumabumelaka maviti. Xikombiso: Mbyana leyitsongo kumbe mbyana leyi i yitsongo.

Hi tlhela hi tirhisa mahlawuri loko hi ringanisa swilo:

Ximanga i xitsongo, kondlo i ritsongonyana kasi risokoti hi leritsongo swinene.

Siku: _____

Ku ringanisa swilo

A hi tsaleni

Jim

Jabu

Ajay

Hetisa ku ringanisa loku landzelaka.

Jim u na swiluva swo tala.

Jabu u na swiluva swo _____.

Ajay u na swiluva swo _____.

Buruku ra Jim ri lehile.

Buruku ra Jabu ri _____.

Buruku ra Ajay ri _____.

Bongi

Pam

Devi

Bongi u lehile.

Pam u _____.

Devi u _____.

Bongi u na buku leyikulu.

Buku ya Pam hi _____.

Buku ya Devi hi _____.

Ndzi na mali leyitsongo.

Mufana u na mali _____.

Nhwanyana u na mali _____.

Murhi lowu wa bava.

Murhi lowu wa _____.

Murhi lowu wa _____.

Hi lama mahlawuri lama u faneleke ku tshama u ri karhi u ma tsundzuka.

kulu	tsanana	tsongo
nene	mbisi	nyingi

ntshwa	lavanene	lonkulu
lontsongo	n'we	mbirhi

41

Ku hlaya xitori: Leswi Lulu a a ri xiswona

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi vulavuleni

Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u byela munghana wa wena leswi u ehleketaka leswaku xitori xi vulavula hi swona.

A hi hlayeni

Hlaya xitori kutani u tsala nhlokomhaka leyi faneleke.

Manghenelo

Lulu a a ri n'wana wa khume wa malembe loyi a anakanya hi yena ntsena. A a tshama endlwini leyikulu emugangeni wo saseka swinene. Tanihi leswi a a ri n'wana un'we emutini wa ka vona, a a kuma xin'wana na xin'wana lexi a xi lava. Nkarhi hinkwawo a a dya swakudya swa kahle emahlweni ka vanghana va yena handle ko avelana na vona. A a nga rhandzi no tlanga hi switlangiso swa yena na vana van'wana.

Siku rin'wana hi Mugqivela nindzhenga loko dyambu ri ri karhi ri hisa kahle, Adam, Muzi na Kate va fambile ku ya tlanga na Lulu. A va lava ku n'wi dyondzisa dyondzo.

Miri

Muzi u tekile xirhetisi xa yena a famba na yona. Vana a va nyiketana ku rheta hi xona kwala mahlweni ka yindlu ya ka vaLulu. Lulu a komberile vatswari va yena leswaku va n'wi xavela xirhetisi hi Khisimusi kambe va arile ku n'wi xavela. A kwatile a tlhela a nyangatseka swinene loko vanghana va yena va nga n'wi nyikangi nkarhi wo rheta hi xirhetisi xa vona.

"U fanele ku kuma xirhetisi xa wena, Lulu," ku vula John. "Hi kona u nga ta swi kota ku tiphina entlangwini lowu!" Lulu a tsanile a tlhela a nyuma. A langutele ku va na nhlekanhi lowunene kambe u kumeke a nga ha ri na ku tsaka. U swi vonile leswaku a nga ri na tintswalo eka vanghana va yena kutani u twile ku vava loku a va tshamela ku ku twa.

Mahetelelo

Hi ku hatlisa a va na miehleketo yin'wana. "Hikwerhu a hi ngheneni endlwini hi nwa juzi na khekhe ra chokoleti", a byela vanghana va yena. "Endzhaku ka sweswo hi ta tlanga eka khomphyuta ya mina."

Vanghana va Lulu va hlamarisiwile hi ku cinca ka Lulu. A va tsakile hikuva Lulu a nga tiehleketeleli a ri yexe. A va ehleketa leswaku Lulu u ta sungula ku tlanga na van'wana hi switlangiso swa yena no va pambulela malekere.

(Ntekelelo ku suka eka swikambelo swa ANA 2012.)

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

A hi tsaleni Tsala xirhendzevutana ekusuhi na nhlamulo leyi faneleke.

Lulu a a ri munghana wa muxaka muni eku sunguleni?	
A	Wa tintswalo no rhandza ku nyikana.
B	A a tiehleketela a ri yexe a tlhela a va na nsele.
C	A a ri na rirhandzu no nyikana hi swilo swa yena.
D	Lunya na vuntswaka.

Lulu a a tshama kwihi? A a tshama …	
A	emugangeni wo rhula
B	egondzweni ra le kusuhi na lwandle
C	endhawini ya tiyindlu ta xiyimo xa le henhla
D	eka muako lowukulu wa tifulete edorobeni

Vanghana va Lulu va n'wi endzerile hi nkarhi muni?	
A	Nindzhenga hi Mugqivela loko dyambu ri ri karhi ri hisa.
B	Nimadyambu hi Mugqivela ku ri karhi ku titimela.
C	Nimpundzu hi Mugqivela ku ri karhi ku ba moya.
D	Ninhlekanhi loko xikolo xi humile.

Vanghana va Lulu va swi endlise ku yini ku n'wi kombisa swihoxo leswi a swi endla?	
A	Muganga wo rhula.
B	Va vulavule na yena hi ku tlanga na vona hi switlangiso swa yena.
C	A va tlanga hi switlangiso swa yena.
D	Va n'wi xaverile nyiko ya Khisimusi.

I swivulwa swihi eka xitori leswi hi byelaka leswaku Lulu a nga ri na mhaka na vanhu van'wana?

Vanghana va Lulu a va titwisa ku yini hi hanyelo ra Lulu ro va a nga tweli van'wana?

A hi endleni

Entlaweni wa n'wina, encenyetani xitori. Mi ta fanela ku va na swimunhuhatwa swa mune: Lulu, Mary, John na Muzi.

TEACHER: Sign Date

Ku ehleketa hi xitori

A hi tsaleni

Endla wonge hi wena Lulu. Tsala ndzimana ya kwalomu ka 40 wa marito u katsakanya leswi humeleleke namuntlha.

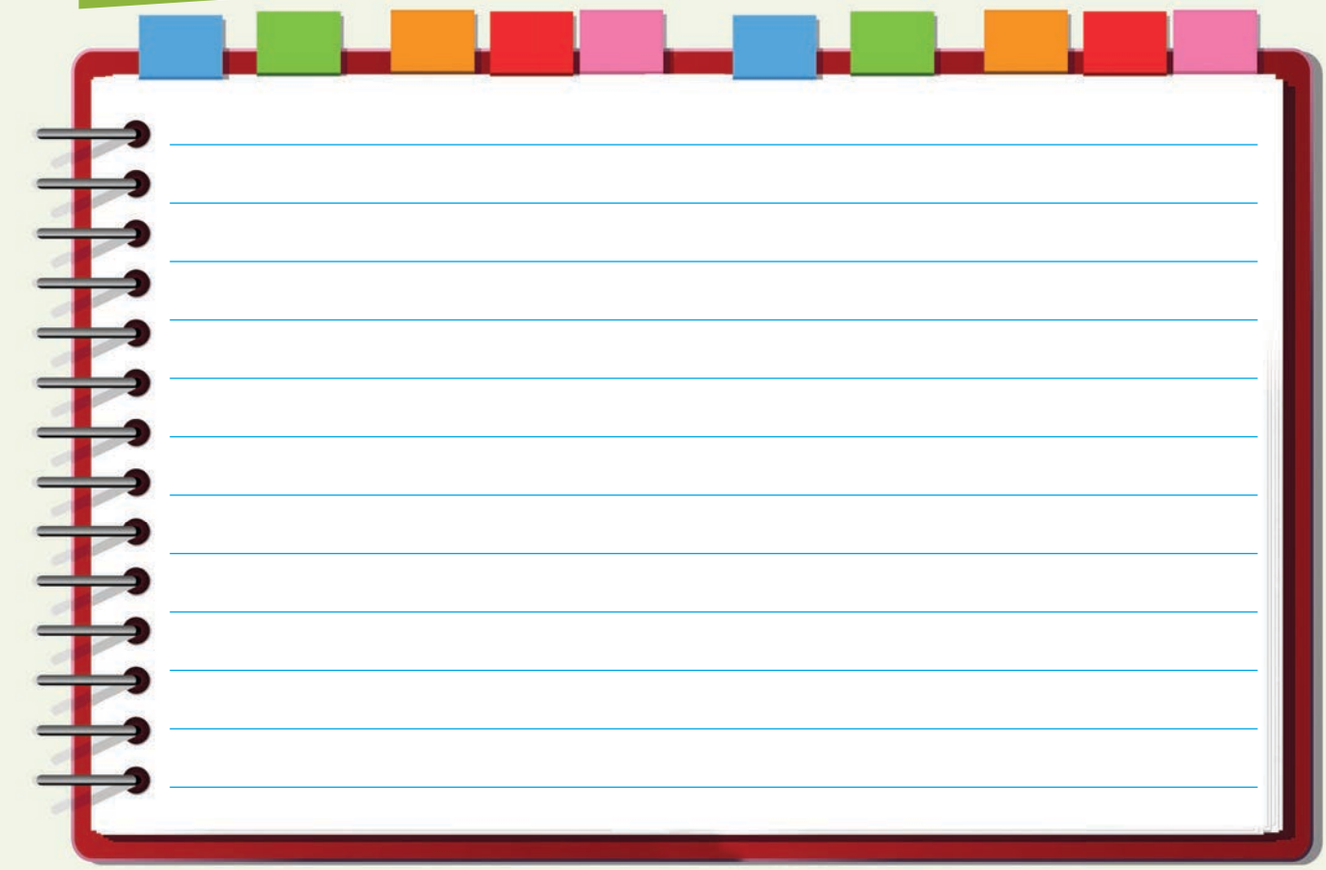

A hi tsaleni

Tatisa mahlamuseri lama hlamuselaka leswi Lulu a ri xiswona eku sunguleni na le ku heteleleni ka xitori.

nsele | tintswalo | ku ehleketela van'wana | mona | tlhariha

u tiehleketela a ri yexe | tintswalo | hanana | lunya | makwanga | tintswalo | pfuna van'wana

tlharihele etlhelo | tlhariha | n'wana wo onheka | tsanile | lunya | tsakile

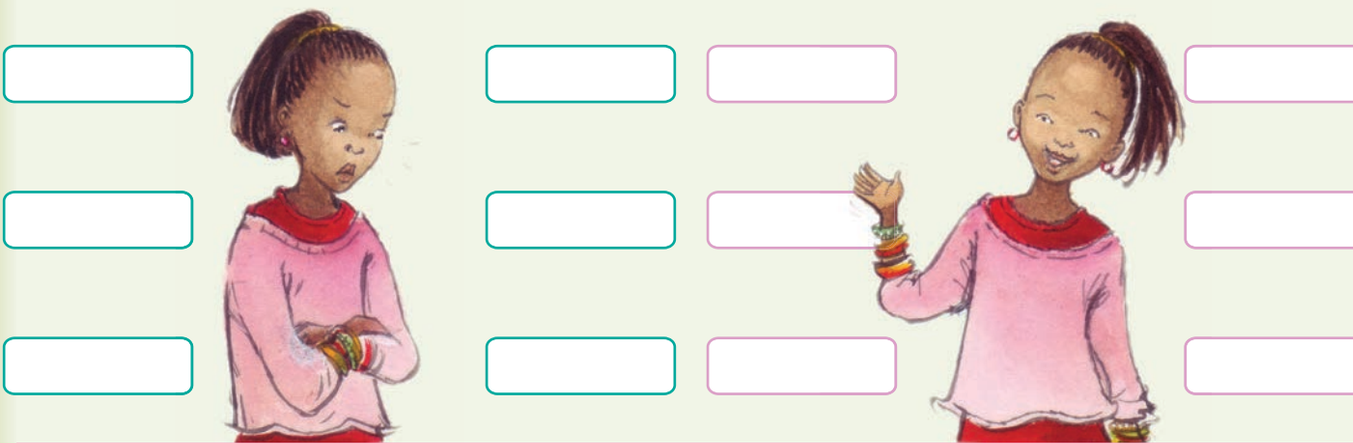

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

A hi tsaleni

Tsala nhlamuselo ya mahanyelo ya Lulu eku sunguleni ka xitori. Loko u hetile ku tsala, khwantihata mahlamuseri hinkwawo lama u ma tirhiseke.

Tsala nhlamuselo ya munghana wa wena ya kwalomu ka 40 wa marito. Loko u hetile ku tsala, khwantihata mahlamuseri hinkwawo lama u ma tirhiseke.

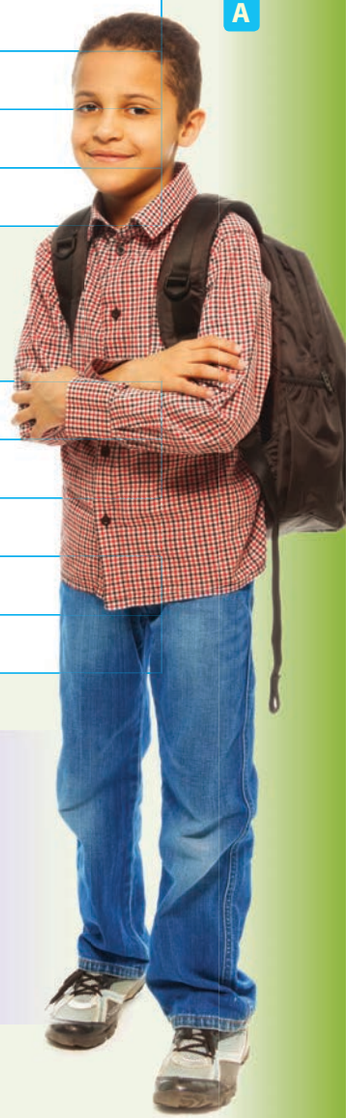

Ku languta maendli

Maendli i marito lama hi byelaka leswi munhu kumbe xanchumu xi endlaka swona.

Mufana u raha bolo. Tluka ri werile ehansi.

Riendli i rito ra nkoka exivulweni; handle ka rona xivulwa a xi twali, xik, Mufana bolo kumbe tluka ehansi.

A hi tsaleni

Hlaya swivulwa kutani u khwantihata maendli hinkwawo. Tsala xirhendzevutana eka munhu kumbe xanchumu lexi endlaka xanchumu. Marito lama i maviti.

Lulu u dyile chokoleti na machipisi.	Vana a va tlanga exirhapeni xa ka vaLulu.
Lulu u endlile tiyi.	Mbyana yi hlongorisile John.
Vana a va tlanga ekhomphyuteni ya Lulu.	Mbyana ya vukula.
Lulu a tlanga na vana van'wana hi switlangiso swa yena.	Lulu u cherile juzi kutani vana va yi nwa hi ku hatlisa.

43 Ku tsala xitori

A hi vulavuleni

Kunguhata xitori hi munhu wo fana na Lulu loyi a cincaka mahanyelo ya yena eka xitori.

Tirha na munghana wa wena ku tumbuluxa xitori hi munhu loyi a a ri na nsele kambe loyi a cinceke a va na tintswalo.

A hi tsaleni

Hetisa mepe wa miehleketo ku kunguhata xitori xa wena.

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

I mani ximunhuhatwankulu na swimunhuhatwa swin'wana?

Ximunhuhatwankulu a xi ri njhani eku sunguleni ka xitori?

Nhlokomhaka

Ku humelela e yini leswi endleke leswaku xi cinca?

Ximunhuhatwankulu a xi ri njhani eku heteleleni ka xitori?

Siku:

A hi endleni

Encenyetelani tlilasi xitori. Vulani leswaku i mani loyi a nga ximunhuhatwankulu na leswaku hi rihi kungu.

A hi tsaleni

Tirhisa mepe wa miehleketo ku ku pfuna ku tsala xitori.

Tsala nhlokomhaka	
I ximunhuhatwa xa njhani eku sunguleni ka xitori? 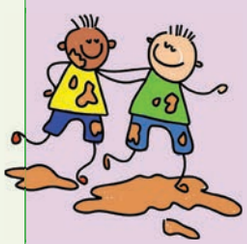	Manghenelo
Ku humelela yini leswi endleke leswaku a cinca? 	Miri
I ximunhuhatwa xa njhani eku heteleleni ka xitori? 	Mahetelelo

Maendli ya tirha ntirho wa wona

A hi vulavuleni

Kun'we na munghana wa wena, langutani xifaniso kutani mi vula leswaku i swiendlo swingani leswi mi vonaka swi humelela exifanisweni. Langutani swiendleko swo fana na ku raha kumbe ku tsutsuma. Leswi i maendli.

A hi tsaleni

Tatisa maendli eka kholomu yo sungula kutani u tsala xivulwa u tirhisa riendli eka xona. Tsala xivulwa xa wena eka nkarhi wa sweswi. *Xik: Nhwanyana u raha bolo.*

raha	Nhwanyana u raha bolo.

Tlhela u tsala xivulwa eka nkarhi lowu nga hundza.

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

Languta nxaxameto wa maendli ya nkarhi wa sweswi na ya nkarhi lowu nga hundza. Susa maendli lama nga hoxeka. Tsala maendli hinkwawo ya nkarhi wa sweswi lama nga tafuleni.

dya tsala twa lwile vulavurile nwile etlerile
nwa khoma dyile teka khomile lwa dyondzisa raha ehleketile
ehleketa vulavula twile dyondzisa etlela rahile tiva tekile tivile tsarile
dyondzisile

Nkarhi wa sweswi	Nkarhi lowu nga hundza

Nkarhi wa sweswi	Nkarhi lowu nga hundza

Sweswi kuma maendli ya nkarhi lowu nga hundza lama faneleke. Kutani ya tsale ekusuhi na riendli ra nkarhi wa sweswi leri faneleke etafuleni.

Tatisa riendli leri faneleke.

lava lavile	Jabu u _____ku xava xirhetisi lexintshwa sweswi.
	Vafana lavambirhi va _____ku xava xirhetisi lexintshwa tolo.
etlela etlerile	Ximbyanyana xo basa xi _____ehansi ka mubedo wa Mandu.
	Timbyana a ti _____exirhapeni.
rhandza rhandzile	Mufana u _____malekere.
	Vana a va swi _____ku xava malekere.
gada gadile	Ann u _____bayisikiri ya yena.
	Ann na Mandu a va _____tibayisikiri ta vona.
u va	Mufana _____le xikolweni sweswi.
	Vana _____le xikolweni sweswi.

TEACHER: Sign _____ Date _____

Dayari ya Mandu ya xihundla

U nga si hlaya

- Languta swifaniso na tinhlokomhaka kutani u ringeta ku bvumba leswi xitshuriwa xi vulavulaka hi swona.
- Sikima pheji ku vona leswi u nga ta hlaya hi swona.

Loko u ri karhi u hlaya

- Ringanisa ku bvumba ka wena na leswi u swi hlayeke.
- Loko u nga twisisi xiyenge, tlhela u xi hlaya hi ku nonoka, u xi hlayela ehenhla.

A hi vulavuleni

Languta nhlokomhaka na swifaniso kutani u vula leswi u ehleketaka leswaku xitori xi vulavula hi swona.

Xana u na dayari?

Vanhu va tsala yini eka tidayari?

A hi hlayeni

Mandu a a rhandza ku tsala edayarini ya yena siku rin'wana na rin'wana.

Siku rin'wana na rin'wana a a tsala leswi a swi endleke hi siku rolero. A a tlhela a tsala na swihundla leswi a nga lavi leswaku swi tiviwa hi vanhu van'wana. A swi tiva leswaku a fanele ku kuma ndhawu leyi a ta tumbeta dayari ya yena eka yona. U langutile hinkwako ekamareni ra yena, a lava laha a nga ta tumbeta kona dayari ya yena leswaku yi nga tshuki yi kumiwa hi vanhu van'wana. Eku heteleleni u vonile swi antswa ku yi tumbeta ehansi ka mubedo.

Siku rin'wana nindzhenga, loko Mandu na munghana wa yena va vuya exikolweni, va kumile dayari ya Mandu yi pfulekile yi ri ehansi ekamareni ra yena. "Yoo, Ann vona! Ku na munhu loyi a a hlaya dayari ya mina!" A huwelela hi rito ra le henhla swinene.

"U nga vileli," ku vula Ann. "Kuma ndhawu yin'wana yo yi veka eka yona eka nkarhi lowu taka."

Va kambisisile dayari. "Languta misalelo ya tintiho ta thyaka," ku vula Ann. "Lebyi i vuthala bya kahle." "Ndza tiyisa leswaku i buti lontsongo wa mina loyi a endleke leswi." "Tintiho ta Thabo ti tshama ti thyakile nkarhi hinkwawo." Kutani hi loko tsundzuka leswaku butinyana wa yena a a ri na malembe ya ntlhanu ntsena naswona a nga si swi kota ku hlaya.

Hi loko a kuma nsisi wo basa exikarhi ka mapheji ya dayari. "Munhu wa misisi yo basa a a ri ku hlayeni ka dayari ya mina. Vanhu hinkwavo endyangwini wa ka hina va na misisi ya ntima. Xana ku nga va ku ri mani? I mani loyi a nga na misisi yo basa eka vanhu lava ndzi va tivaka?" a vutisa a ri karhi ehleketelela misisi ya Ann.

Vanhwanyana lavambirhi va ehleketa ku rhiya xirimbana. Mandu u vekile dayari ya yena ehansi ka mubedo wa yena. U nyunyeterile fulawuri ehansi ekusuhi na mubedo wa yena.

Loko munhu a ya laha dayari yi nga kona, va ta kuma mikondzo ya yena eka fulawuri. Vanhwanyana va humile ekamareni hi ku hatlisa va ya titumbeta kutani va yimela loyi a nga ta ya ekamareni ra Mandu.

Siku:

Hi ku hatlisa va twile ku khwaxakhwaxa loku a ku huma ekamareni ra Mandu. Va tsutsumerile ekamareni ra Mandu? Va vonile yini?

Ehansi a ku tele mikondzo ya fulawuri. Muonhi u kumekile! I Zola, mbyana ya Mandu ya voya byo basa, leyi a yi tlanga hi dayari! Vanhwanyana a va tshembangi leswi a va swi vona hi mahlo ya vona.

Zola a a ri muhlayi wa dayari! "Nkarhi lowu taka," ku vula Ann, a ri karhi a fambisa tintiho ta yena emisisini ya yena yo basa, "u ta fanela ku kuma ndhawu yin'wana yo tumbeta dayari ya wena eka yona."

Ntekelelo ku suka eka swikambelo swa ANA 2012.

A hi vulavuleni

I vamani swimunhuhatwankulu eka xitshuriwa lexi?

Hi rihi kungu ra xitshuriwa lexi?

Hi wihi mbangu wa xitshuriwa lexi, laha xitshuriwa xi humelelaka kona?

A hi tsaleni

Kuma marito lama vulaka leswi landzelaka:

ku chela switsanana _____ fihla _____ ku kanakana _____

Hikwalaho ka yini Mandu a a lava ku tumbeta dayari ya yena?

Hikwalaho ka yini a a lumbeta buti wa yena lontsongo?

Va rhiyile xirimbana xa njhani?

Hikwalaho ka yini Mandu a ehleketelela Ann?

I vanhu va muxaka muni?

A hi endleni

Nambara swivulwa leswi landzelaka ku suka 1 ku fika eka 6 ku kombisa ndzandzelelano lowu faneleke.

- U kumile nsisi wo basa edayarini.
- U kumile misalelo ya tintiho edayarini ya yena.
- U kumile leswaku a ku ri na munhu loyi a a hlaya dayari ya yena.
- U tumbetile dayari.
- U vonile mbyana ya yena yi tlanga hi dayari ya yena.
- U rhiyile xirimbana hi ku nyunyetela fulawuri ehansi.

A hi tsaleni

Endla wonge u Mandu. Tsala edayarini u katsakanya leswi ku humeleleke namuntlha.

Tirhisa nkarhi lowu nga hundza.

A hi vulavuleni

Vulavula na ntlawa wa wena hi vumunhu bya Mandu.
Vulavula hi leswi Mandu a swi vulaka na leswi a swi endlaka.
Hi swi tivisa ku yini leswaku Mandu a nga tshiki swilo hi ku olova?
Hi swi tivisa ku yini leswaku u kota ku endla tipulani?
Xana u languteka njhani?

A hi tsaleni

Tatisa mahlawuri lama hlamuselaka Mandu.

Siku:

MARITO LA MANTSHWA

Tsala ndzimana u hlamusela leswi Mandu a nga xiswona.

A hi tsaleni

Mandu i ximunhuhatwa lexi tsakisaka. U

Tlhela u tsala swivulwa leswi landzelaka hi marito yo rungula.

"Thabo, u teke dayari ya mina?"

Ku vutisa Mandu

"E-e. Ndzi na malembe ya ntlhanu ntsena naswona a ndzi si swi kota ku hlaya."

Ku hlamula Thabo

"Hi fanele ku endla yini nhlekanhi lowu?"

Ann

A hi tsaleni

Hikahata swivulwa leswi landzelaka.

loko xikolo xi humile vanhwanyana vambirhi va khandziyile bazi kutani va famba hi milenge ku ya eka vamandu

endleleni va yimile evhengeleni va xava yogati mabanana na masi

va rhelerile hi xitarata xa mandela kutani va jikela eximatsini eka xitarata xa vuntlhanu

TEACHER: Sign Date

Maendli nakambe

U dyondzile leswaku hi engetela -ile eka maendli loko hi vumba nkarhi lowu nga hundza.

A hi tsaleni

Hlaya marito lama landzelaka hi vukheta.

vulavula	vulavurile
faya	fayile
yiva	yivile
dya	dyile
tsala	tsarile
wa	wile

haha	hahile
famba	fambile
yimbelela	yimbelerile
chayela	chayerile
teka	tekile
nyika	nyikile

kuma	kumile
lava	lavile
khoma	khomile
ehleketa	ehleketile
xava	xavile
etlela	etlerile

Sweswi tirhisa tisete tinharhu ta marito ku hetisa swivulwa leswi landzelaka.

Namuntlha

Tolo

Namuntlha

Tolo

Namuntlha

Tolo

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana eka rito leri faneleke eswivulweni leswi landzelaka.

U ta lemuka leswaku swivulwa hinkwaswo swi tsariwile eka nkarhi wa sweswi. Tlhela u swi tsala eka nkarhi lowu nga hundza. Tirhisa nxaxameto lowu nga ehenhla ka pheji ku ku pfuna.

Mandu **u**/**wa** hlundzukile hikuva un'wana a a hlaya dayari ya yena.

Tolo

Mina **ndzi**/**hi** hlundzukile hikuva un'wana a a hlaya dayari ya yena.

Tolo

Siku:

MARITOLA MANTSHWA

Vanhwanyana vambirhi **u**/**va** khomile muonhi.

Tolo

Vana **va**/**hi** tlhelerile exikolweni.

Tolo

Xipanu xa bolo ya milenge **xi**/**hi** le xitediyamu.

Tolo

Hina **hi**/**mi** na mudzaberi lontshwa.

Tolo

Khanyisa **u**/**ndzi** na nkwama wa tibuku lowuntshwa.

Tolo

A hi hungaseni

Pfuna Mandu ku landzelela minkandziyiso ya minkondo ya mbyana.

SUNGULA

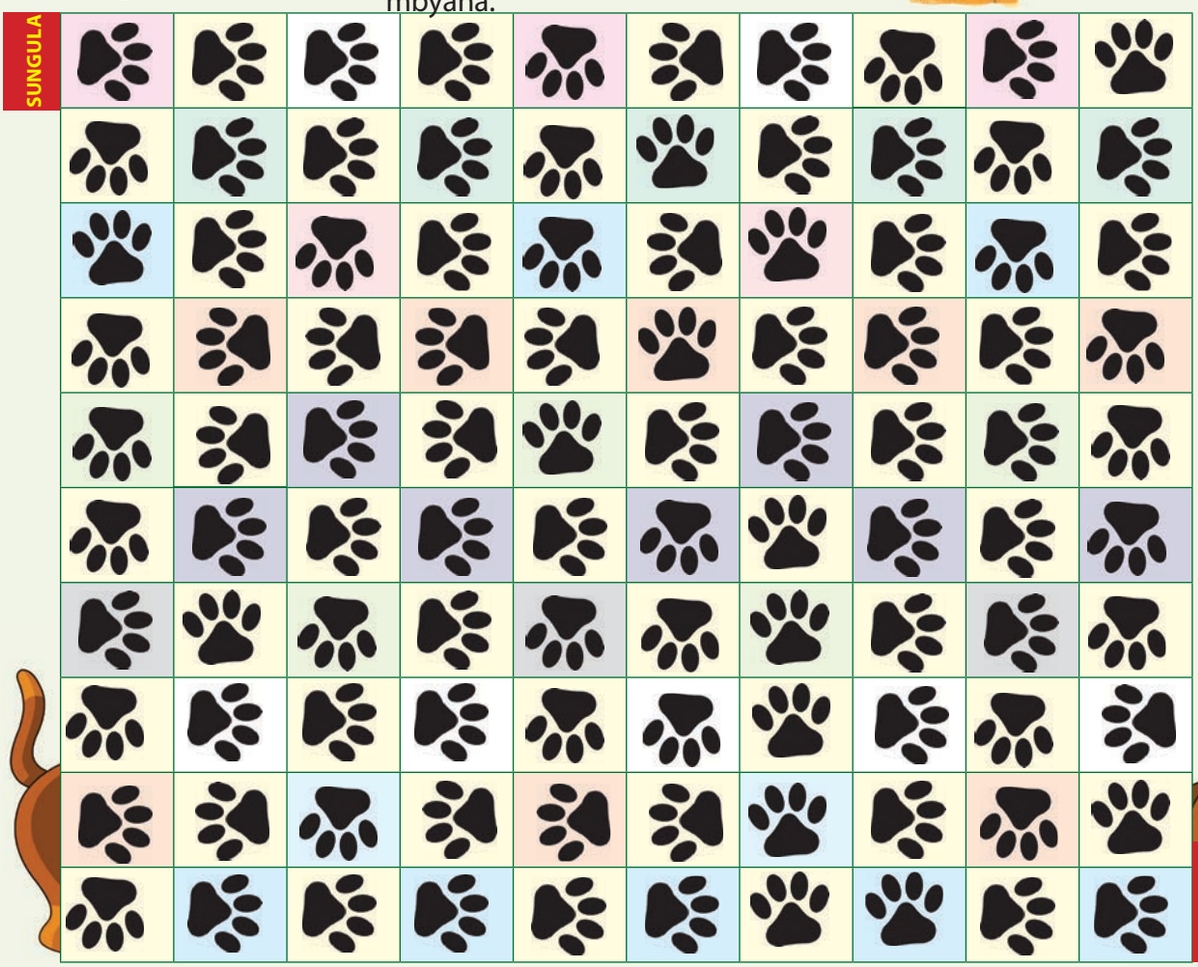

MAHETELELO

Kunguhata ku tsala xitori

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

A hi tsaleni

I vamani swimunhuhatwa?

Mbangu wa xitori hi wihi?

Hi rihi kungu?

Xi herisa ku yini?

A hi endleni

Encenyetani xitshuriwa emahlweni ka tlilasi.

Siku:

A hi tsaleni

Tirhisa mepe wa miehleketo ku tsala xitori xa kwalomu ka 120 wa marito.

Manghenelo

Miri

Mahetelelo

TEACHER: Sign Date

Siku:

Ku kambisisa

Ndzi kota ku		
hlaya chati ya maxelo.		
hlaya chati ya tibara.		
hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko.		
hlaya switori.		
dirowa chati.		
kunguhata no tsala xitori.		
kunguhata no tsala phamfulete.		
tsala ndzimana.		
bvumba switori na mahetelelo ya swona.		
katsakanya xitshuriwa.		
tsala mpfapfarhuto wa swimunhuhatwa.		
tirhisa mahlawuri.		
tirhisa maendli eka swiyimo swo hambana na mapfuna-riendli.		
tirhisa nkarhi wa sweswi, lowu nga hundza na nkarhi lowu taka.		
ku tsala ndzimana.		
boxa maendli.		
lemuka switwananisi swa nhlokomhaka na riendli.		
tirhisa marito yo rungula.		

MARITO LA MANTSHWA

Leswi nga endzeni

Nkongomelo wa 4: Ntiyiso na swilo swo tisungulela

Mintsheketo-dyondzo ya swiharhi
Kotara ya 2: Mavhiki ya 5 - 6

49 Ku hlaya mintsheketo-dyondzo ya swiharhi 104

Ku hlaya mintsheketo-dyondzo ya swiharhi.
Vuxokoxoko hi mintsheketo-dyondzo ya swiharhi.
Migingiriko yo lulamisela ku hlaya yo huma eka swifaniso, tinhlokomhaka na tifureme to hambanahambana.
Ku tsema xitori, xi petsiwa no hlanganisiwa xi va buku *N'wampfundla na N'waxibodze.*
Ku hlaya xitori xa N'wampfundla na N'waxibodze.
Ku tatisa swimbyarumbyaru no susa switshuriwa leswi nga emabokisini ku kota ku hetisa xitori.

50 Endzhaku ka mphikizano 107

Nkanelo wa xitori, swimunhuhatwa, mbangu na kungu.
Vadyondzi va dirowa tithireke ku ya hi tinhlamuselo ta xitori.
Xikambela-ntwisiso: Ku hlamula swivutiso swo hlawula nhlamulo yin'we eka leti nyikiweke.
Ku tirhisa mahlawuri ku hlamusela mahanyelo ya N'wampfundla na N'waxibodze.

51 Ku vika mahungu 108

Ku katsakanya xitori hi ndzandzelelano hi ku tirhisa marito lama hlanganisaka: Ro sungula, kutani, endzhaku ka sweswo na eku heteleleni.
Ku lulamisela ku va muviki wa swa mintlangu eka mphikizano wa ku tsutsuma exikarhi ka N'wampfundla na N'waxibodze.
Ku tsala tinotsi ta leswi nga ta hlamuseriwa. Ku tirhisa nxaxameto wo kambela ku kambisisa leswi nga ta hlamuseriwa.
Ku dyondzisa maendli.
Ku khwantihata maendli eswivulweni no boxa nkarhi wa riendli.
Ku rhekhoda marito lamantshwa eka dikixinari ya munhu.

52 Maendli i marito ya migingiriko 110

Ku tsala ndzimana yo hlamusela leswi u swi endleke hi mahelavhiki lama hundzeke.
Ku khwantihata maendli lama nga eka nkarhi lowu nga hundza.
Ku tsala ndzimana yo hlamusela leswi u nga ta endla swona hi nkarhi wa tiholideyi ta ku wisa ka swikolo leti landzelaka.
Ku khwantihata marito ya nkarhi lowu taka.
Ku tsala ndzimana hi leswi humelelaka etlilasini hi nkarhi lowu.
Ku khwantihata marito ya nkarhi wa sweswi.
Ku tlanga ntlangu wa maendli ya nkarhi lowu nga hundza.

53 Chela na humba 112

Ku lulamisela ku hlaya: Ku languta swifaniso no kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.
Nkanelo wa swimunhuhatwa, kungu, mbangu na mahetelelo.

54 Ku ehleketa hi humba na chela 114

Ku tirhisa marito yo hlanganisa lama nyikiweke na fureme yo pfuna ku tsala leyi nga na swifaniso leswaku ku tsariwa xitori.

55 Nhlokomhaka, riendli na xiendliwa 116

Ku dyondzisa hi nhlokomhaka na xiendliwa.
Ku khwantihata nhlokomhaka, riendli na xiendliwa eswivulweni.
Ku boxa swiendliwa leswi nga eswivulweni.
Ku tsala eka dayari ku hlamuseriwa leswi endliweke eka mahelavhiki lama hundzeke.
Ku boxa maendli ya nkarhi lowu nga hundza na swiendliwa eka leswi nga tsariwa eka dayari.

56 U vula yini? 118

Ku bula hi swivulavulelo, ku tsala tinhlamuselo ta swona no dirowa swifaniso swo swi kombisa.

Xitshuriwa xa swiletelo
Kotara ya 2: Mavhiki ya 7 - 8

57 Ku endla tikhiramupete 120

Ku vulavula hi swichelachelana, maendlele na switirhisiwa.
Ntwisiso wa ndzandzelelano wa swiletelo.
Ku vulavula hi marito lama tirhisiweke.

58 Ku tsala rhesipi ya mina 122

Ku tsala rhesipi ku tirhisiwa fureme leyi nyikiweke. Ku katsa swichelachelana, maendlele na switirhisiwa.
Mahlayelo ya riendli.
Ku tirhisa mahlayelo ya riendli eswivulweni.
Ku boxa tinxaka ta mahlayelo ya riendli.

59 Ku nyika swiletelo swa ndlela 124

Ku nyika hi nomo swiletelo swa ndlela swo ya eka tindhawu to hambana exikolweni.
Ku dirowa mepe wa xikolo no tsala swiletelo swa ndlela ku suka egedeni ku ya eka tindhawu to hambana exikolweni.
Ku tlhantlha marito.
Ku avanyisa marito hi mapeletwana no hlayela nhlayo ya mapeletwana.

60 Ku hlaya mimepe 126

Ku vula hi nomo no tsala tinhlamulo ta swivutiso swo huma eka swifaniso.
Ku tlanga ntlangu wa minkarhi ya riendli hi xikongomelo xo titoloveta nkarhi wa sweswi, nkarhi lowu nga hundza na nkarhi lowu taka.

61 Laha swilo swi nga kona 128

Ku hlaya mepe ku tirhisiwa matlhelo yo hambana.
Ku ringanisa matlhelo no hlamula swivutiso leswi humaka eka wona.
Ku dyondzisa mapfuna-riendli.
Ku hetisa swivulwa hi ku tirhisa mapfuna-riendli.
Ku vumba swivulwa leswi nga na mapfuna-riendli

62 Ku nyika swiletelo swa ndlela 130

Ku nyika swiletelo swa ndlela hi nomo ku tirhisiwa tinxaka timbirhi ta mimepe.

63 Kuma rhesipi 132

Ku nambara swifaniso hi ndzandzelelano lowu faneleke.
Ku endla sangweji.

64 A hi tsaleni buku 134

Ku vulavula hi leswi ku nga tsariwaka hi swona.
Ku tatisa mepe wa miehleketo.
Ku endla buku.
Ku tsala xitori endzeni ka buku.

Ku hlaya mintsheketo-dyondzo ya swiharhi

A hi hlayeni

Eka kotara yo sungula u hlayile hi mufana loyi a huwelela a ku *"Mhisi!"* Eka mavhiki lama mambirhi hi ta languta mintsheketo-dyondzo ya swiharhi.

Ntsheketo-dyondzo wa swiharhi i yini?

Ntsheketo-dyondzo wa swiharhi i xitori lexi vulavulaka hi swivumbiwa swa masalamusi, swiharhi, swimilana na tindhawu. Wu na dyondzo leyi hi yi kumaka eka wona. Mitsheketo-dyondzo yo tala i ya khale swinene, tanihi ntsheketo wa mufana wo huwelela a ku "xibamubamu". Mitsheketo leyi yi tlhela yi runguriwa nakambe eka mbangu wa ximanguva-lawa kambe dyondzo ya kona ya ha ri yin'we. Eka mitsheketo yo tala ku kumeka swiharhi leswi kotaka ku vulavula, mbangu wa ntumbuluko lowu nga na nhova, swihlahla na milambu.

A hi vulavuleni

- Languta swifaniso leswi nga eka pheji leri langutaneke na leri.
- Ntsheketo-dyondzo lowu wu vulavula hi yini?
- Languta xifaniso lexi kutani u hlamusela mbangu wa kona, ku nga ndhawu ya laha xitori xi humelelaka kona.
- Susa pheji leri landzelaka eka buku ya wena. Tsema pheji eka mintila yo tshwuka kutani u ri petsa eka mintila ya ntima ku kota ku endla buku. Loko u endlile leswi, hlayani xitori hi ntlawa wa n'wina. Tatisa swimbyarumbyaru leswi nga riki na nchumu. Tlhela u tatisa swiyenge swa xitori leswi siyiweke eka mintila leyi nga riki na nchumu.

A hi endleni

Endzhaku ka loko u hlayile xitori, tirhisa nhlamuselo ku dirowa tithireke leti N'wampfundla na N'waxibodze va nga ta phikizana eka kona.

N'wampfundla na N'waxibodze

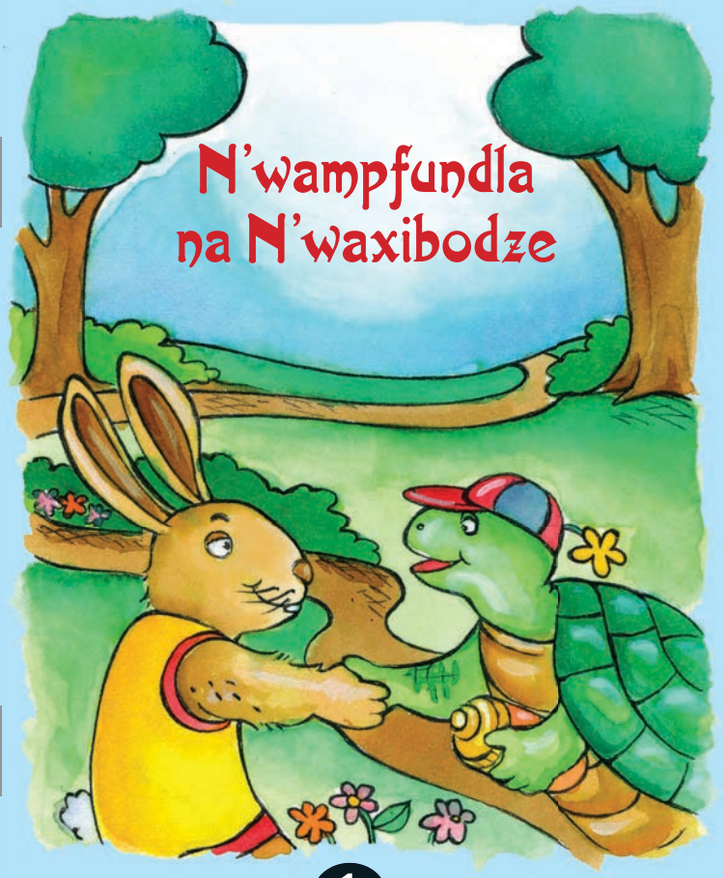

Goza ra 1: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 2: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 3: Sitepula eka tlhela leri.

1

Swiharhi swi hoyozela hi nyanyuko lowukulu loko N'waxibodze a hundza ntila wa ku hlula. A swi hoyozela swinene lero huwa ya kona a yi twiwa hi swiharhi leswi a swi ri ekule swinene. Loko N'wabere a nyika N'waxibodze khapu, u te:

8

Siku ra mphikizano ri fikile. Swiharhi swa nhova hinkwaswo swi tile ku ta seketela N'wampfundla. Swi hoyozela no hahisa mijeko. A swi chaya tivuvuzela swi tlhela swi yimbelela na tinsimu.

N'wabere a ri musungurisi wa mphikizano. "Emifunghweni ya n'wina, Lunghekani, FAMBANI!" a huwelela hi rito lerikulu.

4

N'wampfundla a a tsutsuma a ri emahlweni ka N'waxibodze. A a tshamela ku languta endzhaku ku vona N'waxibodze. N'wampfundla a a tshamela ku hleka N'waxibodze.

5

N'wampfundla na N'waxibodze a va tshama ekhwatini. N'wampfundla a tinyungubyisa hi rivilo ra yena. A a rhandza ku hlekisa hi N'waxibodze hikuva a a nonoka swinene.

Lexi hlamariseke N'wampfundla hi leswi N'waxibodze a pfumeleke ku phikizana na yena. Hi ta tsutsuma hi tsemakanya rivala, hi hundza exirhapeni xa makheroti na le xidan'wanini xa N'wampfundla. Hi nkarhinyana mahungu a ya tiveka ekhwatini hinkwaro. Swiharhi hinkwaswo na swinyenyana a swi twile mahungu ya mphikizano.

N'wampfundla u endla vutiolori leswaku a ta kumeka a ringanele mphikizano.

Swiharhi a swi tsakile swinene kutani swi sungula ku hoyozela loko swi vona xibodze xi tshinelela ntila wa ku hlula. Swi hoyozela no chaya tivuvuzela ta swona.

Huwa yi pfuxa N'wampfundla. N'waxibodze a a ri ekusuhi swinene na ntila wa ku hlula! A tlula hi ku hatlisa a tsutsuma endzhaku ka yena.

N'wampfundla a tshemba leswaku u ta va muhluri wa mphikizano. A ehlekete ku wisa ehansi ka murhi kutani a yingisela vuyimbeleri. Loko N'waxibodze a fika ekusuhi, a ta tlula kunene kutani a va a fikile eka ntila wa ku hlula.

Endzhaku ka mphikizano

A hi tsaleni

Hlaya swivutiso leswi landzelaka kutani u tsala xirhendzevutana ekusuhi na nhlamulo leyi faneleke.

Swimunhuhatwankulu eka ntsheketo lowu i vamani?	
A	N'waxibodze na phaphatana
B	N'wampfundla na N'waxibodze
C	N'wabere na N'waxibodze

Mbangu wa ntsheketo lowu hi wihi?	
A	Khwati
B	Ntanga wa swiharhi
C	Ntanga wa Kruger

Hi swihi leswi hlamuselaka mahanyelo ya N'wampfundla?	
A	Tintswalo na ntwelovusiwana
B	Lunya no nyenyetsa
C	Ku tinyungubyisa na manyunyu

Hi yihi dyondzo ya xitori lexi?	
A	A Loko u kombela ku pfuniwa ku hava loyi a nga ta ku pfuna.
B	Hambiloko swi hlwela, loko ku ri na ku tiyisela, munhu u hetelela a hlurile.
C	U fanele ku tshembeka.

Xana wa pfumela leswaku xitori lexi i ntsheketo-dyondzo wa swiharhi? Seketela nhlamulo ya wena.

Ehleketa hi mahlawuri lama hlamuselaka mahanyelo ya N'wampfundla na ya N'waxibodze. Ya tsale emabokisini.

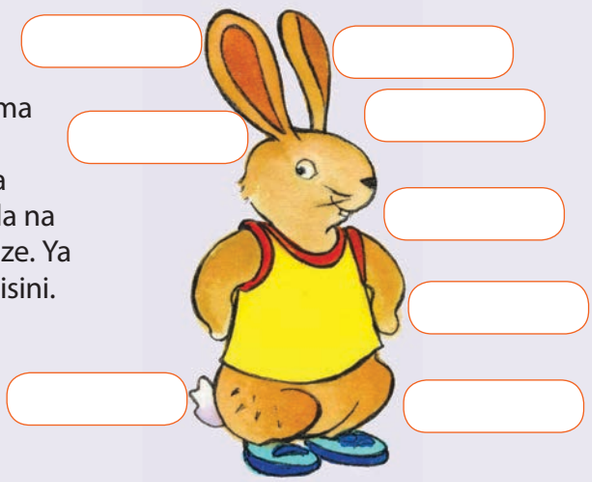

Tirhisa marito man'wana yo huma eka nghingiriko lowu hundzeke ku tsala ndzimana u hlamusela xin'wana xa swimunhuhatwa leswi.

TEACHER: Sign Date

Ku vika mahungu

A hi tsaleni

Katsakanya xitori xa N'wampfundla na N'waxibodze hi mintila ya nhungu.

Ro sungula

Kutani

Endzhaku ka sweswo

Eku heteleleni

A hi vulavuleni

Endla wonge u muviki wa swa mintlangu kutani u fanele ku nyika xiviko xa mphikizano exikarhi ka N'wampfundla na N'waxibodze. U ta vula yini? Andlala xiviko xa wena eka ntlawa wa wena.

Mahungu ya swa mintlangu ya namuntlha. Mi tiseriwa xiviko hi _____Mphikizano exikarhi ka N'wampfundla na N'waxibodze wu humelele eGreen Tree Forest namuntlha.

Tsala mianakanyo yin'wana.

Ku kambisisa

Xana ndzi	✔	✘
andlarile xiviko xa mina xa swa mintlangu hi ndlela leyi twisisekaka na hi nongonoko lowu faneleke?		
nyikile vuxokoxoko mayelana na mphikizano, swimunhuhatwa na mbangu?		
tirhisile mavulavulelo lama faneleke eka vana?		

Siku:

Swin'wana hi maendli

Riendli i rito leri hi byelaka leswi munhu kumbe vanhu va endlaka swona. Maendli ya cinca ku ya hi minkarhi.

Tolo ndzi hlantswile swibye. Namuntlha ndzi hlantswa swibye.

Khwantihata maendli lama nga eswivulweni leswi landzelaka. Vula loko maendli lama ya ri eka nkarhi lowu nga hundza kumbe eka nkarhi wa sweswi.

	Nkarhi wa riendli
Ndzi ya evhengeleni.	
Tsakani u ya eka dokodela.	
Va yile exitediyamu.	
U tlanga ntlangu wa bolo ya milenge.	
Ndzi dyile lanci ya mina.	

	Nkarhi wa riendli
U ya exitichini xa mabazi.	
U nwile masi.	
Va hlalerile TV.	
Ndzi gadile bayisikiri ya mina.	
U hlamba meno ya yena.	

Tirhisa maendli lama landzeleka eka swivulwa u tlhela u vula minkarhi leyi swivulwa swi nga eka yona.

nyika fambile nyikile dyile

famba tsutsuma tsutsumile dya

	Nkarhi wa riendli

Maendli i marito ya migingiriko

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swa ntlhanu hi swilo leswi u swi endleke eka mahelavhiki lama hundzeke. Kutani tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi lowu nga hundza.

Tsala swivulwa swa ntlhanu hi swilo leswi u lavaka ku swi endla hi nkarhi wa tiholideyi ta N'wendzamhala. Kutani tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi lowu taka.

Languta hinkwako etlilasini ya n'wina sweswi. Tsala swivulwa swa ntlhanu hi swilo leswi humelelaka sweswi. Tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi wa sweswi.

Siku:

Minkarhi ya riendli

A hi hungaseni

Mphikizano wa ku tsutsuma. Hlaya nkarhi wa sweswi na nkarhi lowu nga hundza wa maendli eka thireke ya xitshopana. Munghana wa wena u fanele ku hlaya marito lama nga eka thireke ya wasi. Xiyani leswaku i mani loyi a nga ta hlula. Pfalani kholomu ya nkarhi lowu nga hundza kutani mi vutisana hi riendli ra nkarhi lowu nga hundza wa riendli rin'wana na rin'wana.

xava	xavile
byala	byarile
dya	dyile
tlula	tlurile
chaya	chayile
kukula	kukurile
suka	sukile
tlanga	tlangile
sweka	swekile
tsala	tsarile
hatima	hatimile
rila	ririle
tirha	tirhile
heta	hetile
guma	gumile
tova	tovile

sula	surile
hleka	hlekile
hlovisa	hlovisile
khalara	khalarile
tshama	tshamile
ba	bile
vona	vonile
teka	tekile
xurha	xurhile
rhuma	rhumile
boxa	boxile
cina	cinile
suma	sumile
longa	longile
kandza	kandzile
hlakula	hlakurile

Chela na humba

A hi vulavuleni

Vulavula na munghana wa wena hi xitiripi xa khathuni. Xi rungula xitori lexi fanaka na xitori xa N'wampfundla na N'waxibodze. Languta swifaniso leswi landzelaka kutani u kuma leswi xitori xi vulavulaka hi swona.

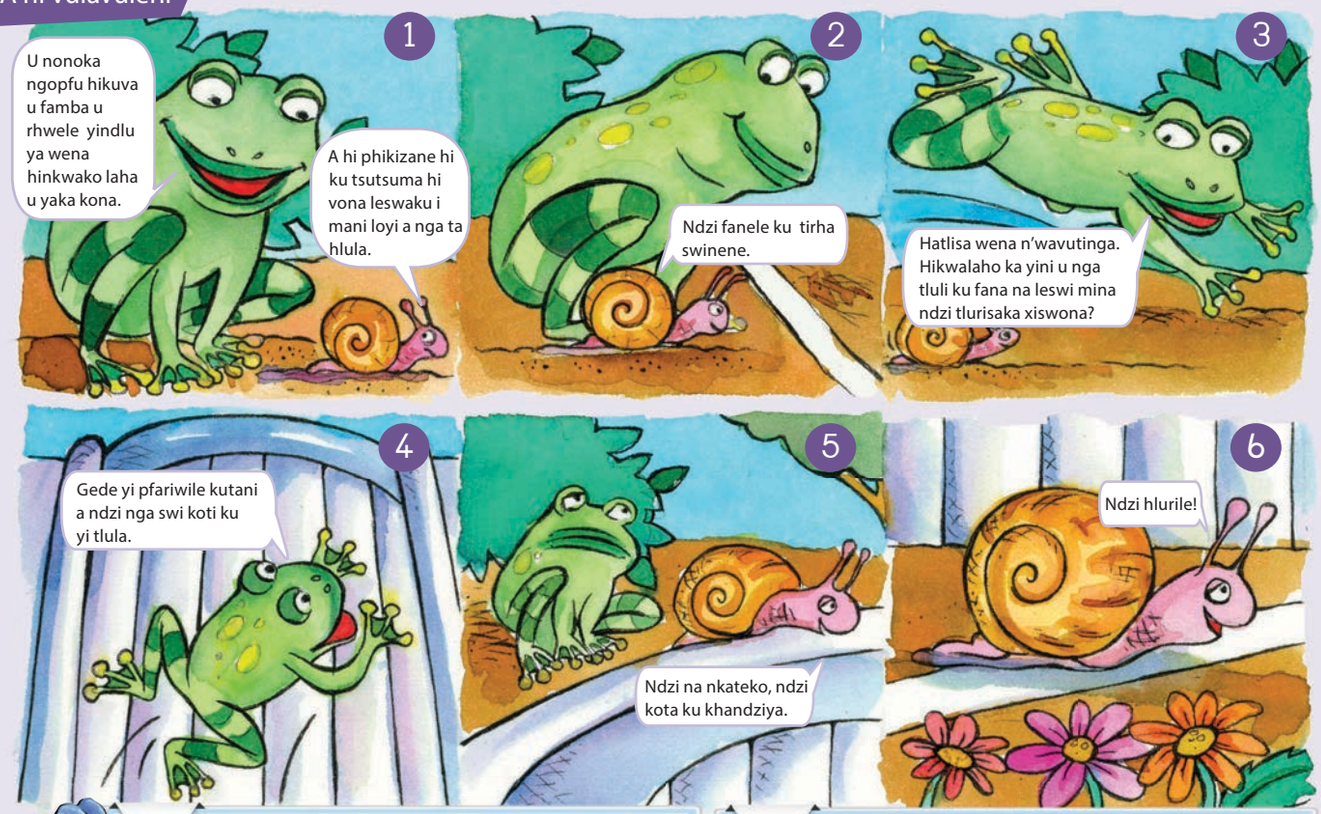

A hi tsaleni

I vamani swimunhuhatwa?

Mbangu wa kona hi wihi?

Kungu ra kona hi rihi?

Mahetelelo hi wahi?

- Tirhisa mepe wa miehleketo leswaku wu ku pfuna ku kunguhata matsalele ya wena.
- Tsala mpfapfarhuto.
- Kombela munghana leswaku a hlela mpfapfarhuto wa wena.
- Pfuxeta xitshuriwa xa wena u tlhela u endla ndzulamiso lowu faneleke.
- Kutani xi tsale hi vukheta ebukwini ya wena.

Siku:

A hi tsaleni

Tirhisa swifaniso leswi landzelaka ku tsala xitori xa wena hi chela na humba. Tirhisa mahlanganisi lama landzelaka ku hlanganisa tindzimana.

Ku hlanganisa swivulwa

ro sungula, kutani, ku landzela, endzhaku ka sweswo, ku nga si humelela sweswo, xo hetelela, emakumu na hambiloko.

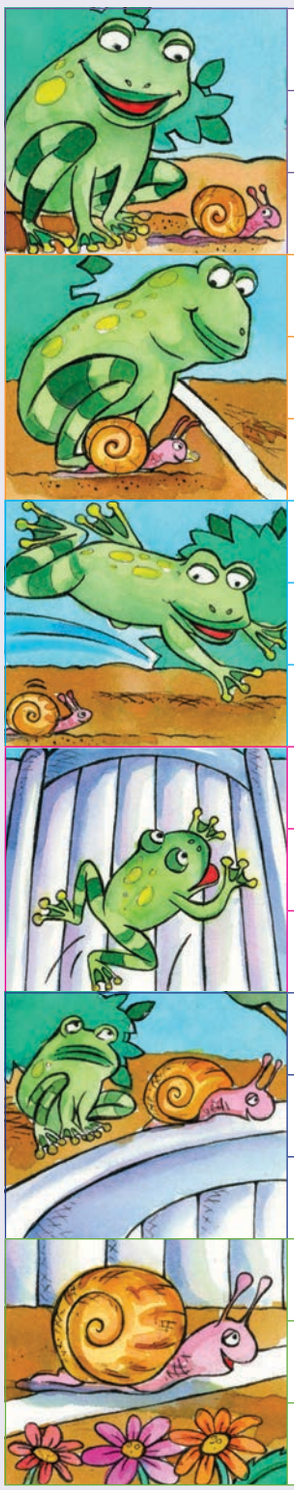

Mahetelelo

Ku ehleketa hi humba na chela

A hi hlayeni

Hlayela ntlawa wa n'wina switori swa wena u hlayela ehenhla. Xana switori swa fana? Swi hambana hi ndlela yihi?

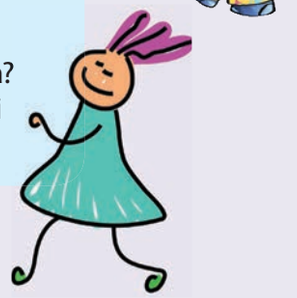

A hi endleni

Encenyetani xitori na ntlawa wa wena. Mi ta fanela ku va na humba, chela na murunguri loyi a hlamuselaka xitori.

A hi tsaleni

Hlaya xitori xa wena u heta kutani u endla nxaxameto wa maendli hinkwawo lama tirhisiweke. Tsala xirhendzevutana eka maendli hinkwawo lama nga eka nkarhi lowu nga hundza.

A hi vulavuleni

Endla wonge u muviki wa swa mintlangu naswona u fanele ku nyika xiviko xa mphikizano exikarhi ka Chela na Humba. Xana u ta vula yini?

Andlala xiviko xa wena eka ntlawa wa n'wina.

Mahungu ya swa mintlangu ya namuntlha. I _____ loyi a mi tiselaka xiviko. Mphikizano exikarhi ka Chela na Humba wu humelele eGreen Tree Forest namuntlha.

Tsala mianakanyo yin'wana.

Ku kambisisa

Xana ndzi	✔	✘
andlarile xiviko xa mina xa swa mintlangu hi ndlela leyi twisisekaka, hi nongonoko lowu faneleke?		
nyikile vuxokoxoko mayelana na mphikizano, swimunhuhatwa na mbangu?		
tirhisile mavulavulelo lama faneleke eka vayingiseri va vantshwa?		

Siku: _____

Mahlayelo ya maendli

Hlayelo ra kombiso ri hi kombisa mhaka leyi humelelaka. Hlayelo leri ri hi byela leswi nhlokomhaka yi endlaka swona.

Xik: Vana va raha bolo. Manana u sweka vuswa.

A hi tsaleni

Tatisa riendli leri faneleke eka swivulwa leswi landzelaka.

raha rahile	Mufana u _____ bolo yi howa etipaleni. Tolo vafana va _____ bolo yi faya fasitere.
tsala tsarile	Vana va _____ xikambelwana sweswi. Tolweni Mageza u _____ papila ro ya eka hahani wa yena.
tshemba tshembile	Munhu wo _____ u tala ku pfuniwa. A hi _____ leswaku u ta vuya na swakudya.
dya dyile	Mbuti yi _____ mavele. Vhiki leri nga hela mbuti yi _____ matsavu exirhapeni xa xikolo.
siya siyile	Xibodze xi _____ mpfundla eka mphikizano. Tolo xibodze xi _____ mpfundla emphikizanweni wa ku tsutsuma.
rhandza rhandzile	Sasavona u _____ malekere. Mudzaberi u _____ matlangele ya vona ya bolo ya milenge.
tshova tshovile	Vana va _____ nawu wa xikolo wo fika exikolweni hi nkarhi. Khoma kahle hikuva tolo u _____ rihlanga leriya.
vukula vukurile	Sweswi mbyana yi _____ n'weti. Nimixo mbyana yi _____ n'waposo loko a tisa mapapila.
vona vonile	Ha swi _____leswaku mpfula yi ta na namuntlha. Kokwana u _____ xifaniso xa ntukulu wa yena.

Sweswi vumba swivulwa u tirhisa maendli lama landzelaka.

tsakela	
tirha	
tsundzukile	
nuheta	
ringa	
tshamile	

TEACHER: Sign _____ Date _____

Nhlokomhaka, riendli na xiendliwa

A hi tsaleni

Hlaya swivulwa leswi landzelaka na munghana wa wena.

Khwantihata nhlokomhaka hi muhlovo wo tshwuka. Nhlokomhaka i munhu kumbe xanchumu lexi endlaka xiendlo xo karhi.

Khwantihata riendli hi muhlovo wa wasi. Riendli i rito leri kombisaka leswi humelelaka.

Khwantihata xiendliwa hi muhlovo wa rihlaza. Lexi xi kombisa nchumu lowu swilo swo karhi swi endlekaka eka wona.

U nwile tiyi ya yena.

Swimanga swi hlongorisa makondlo.
Ann u tsakela Jabu.
Musweki u hisile swakudya.
Mufana u fayile fasitere.
Nhwanyana u hahisa khayiti.
Hi bakile khekhe.

Lava u tlhela u khwantihata maendli eka swivulwa leswi landzelaka. Kutani tsala xirhendzevutana eka xiendliwa.

Ko tala maendli ya fanele ku va na swiendliwa leswaku hi kota ku twisisa nhlamuselo ya wona.

U fayile (fasitere).	Ndzi tatile nghilazi ya mina.
U hlambile xikandza.	Mandu u tumbetile dayari ya yena.
N'wabere u sungurisile mphikizano wa ku tsutsuma.	Ann u tsarile imeyili.

Sweswi languta swivulwa leswi landzelaka. Khwantihata nhlokomhaka na riendli. Swivulwa leswi landzelaka swi pfumala swiendliwa.

Nkarhi wun'wana a swi bohi leswaku xiendliwa xi va kona ku hetisa xivulwa.

Wa hlaya.	Mbyana yi etlele.
Wa rila.	Va tirha.
Wa tlanga.	Va tsutsuma.
Ximanga xa ngoromela.	Byatso byi nwerile.

Siku:

Lava u tlhela u khwantihata maendli eka ndzimana leyi landzelaka.

A ndzi lava ku yimbelela ekhonsatini kambe a ndzi fanela ku ya eka dokodela.
Thekisi a yi fikangi kutani a ndzi fanele ku famba hi milenge. Dokodela u vule leswaku ndzi dya matsavu. Ndzi ta byala matsavu exirhapeni xa mina.

Tsala eka dayari u hlamusela leswi u swi endleke eka mahelavhiki lama hundzeke. Loko u swi endlile leswi, khwantihata nhlokomhaka hi muhlovo wo tshwuka, riendli hi muhlovo wa wasi na xiendliwa hi muhlovo wa rihlaza.

U vula yini?

A hi vulavuleni

Vulavula na ntlawa wa wena hi tinhlamuselo ta swivulavulelo leswi tsariweke hi ku tikisa. Tsala leswi u ehleketaka leswaku swivulavulelo leswi swi vula swona.

Swivulavulelo i swivulwa leswi nga na nhlamuselo yo hambana na ya ntolovelo. Hi swi tirhisa ko tala loko hi vulavula.

A hi tsaleni

Manana **u na mbilu**.
Loko va n'wi vutisa, Magezi u **tlurile a nantswa tilo**.

N'wana loyi **u na rintiho**.
Basani a hi wo n'wi hlevela nchumu hikuva a nga na xifuva.

Munhu loyi **a nga na nhloko**.
U ta ndzi ta **ku luma ndleve**.

Sesi **a nga na tihlo**.
Mhaka leyi **yi tsema nhlana**.

Tatana **u na voko**, leswi a swi byalaka swi kula kahle.

N'wana **u boxekile endzeni**.

Siku:

Magezi i xihesi xa tibuku. U tshamela ku dya buku nkarhi hinkwawo.

Mhaka leyi a hi vulavulangi hi yona hikuva ya tika.

Vana van'wana va hlaya tinyeleti.
Madonoro u pane sikisi loko a vona movha wa maphorisa.

Namuntlha va te vusiku sala ndlwini.
Nhwanyana loyi u na nhloko yo olova, u pasa hi timakisi ta le henhla swinene.

A hi endleni

Hlawula xivulavulelo xin'we eka pheji leri kutani u dirowa leswi marito ya xona ya vulaka swona.

Ku endla tikhiramupete

A hi hlayeni

Hlaya rhesipi leyi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

Rhesipi ya tikhiramupete

Swichelachelana

4 wa malepula ya botere

1 khapu ya fulawuri

3 wa malepula ya chukele swimunywana

2 wa swilepulana swa phawudara yo baka

2 wa matandza

1 khapu ya masi

$\frac{1}{2}$ xilepulana xa vanilla essence

Maendlele

1. N'okisa botere eka ndzilo wa le hansi swinene.
2. Hlanganisa swichelachelana swo oma exibyeni lexikulu.
3. Hlanganisa swichelachelana swo tsakama ku katsa na botere exibyeni xin'wana lexitsongo.
4. Chela swichelachelana swo tsakama exibyeni xa swichelachelana swo oma kutani u swi hakasa ku ringana minete yin'we.
5. Nusa hi lepula u chela eka pani leyi hisaka swinene.
6. Loko ku humelela swimbyarumbyaru ehenhla, hundzuluxa tikhiramupete.
7. Loko matlhelo hinkwawo ya ri ya buraweni wa xinsuku, tota jamu ya sirapu u tiphina.

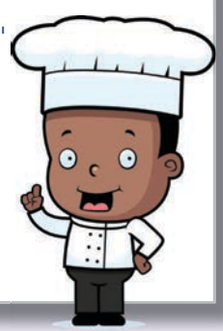

A hi tsaleni

Hlaya rhesipi hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

Hi swihi swichelachelana swo oma? Swi xaxamete.

Siku:

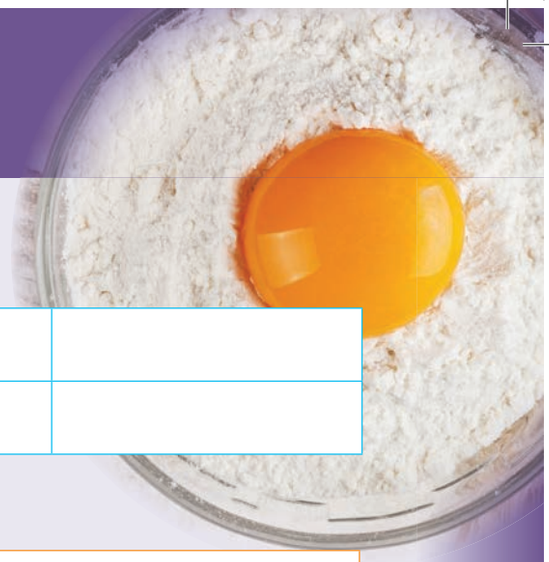

Hi swihi swichelachelana swo tsakama? Swi xaxamete.

Xana tipanekuku ti fanele ku phamiwa hi ndlela yihi?

Ndzilo wa le hansi swi vula yini?

Ku hundzuluxa swi vula yini?

Buraweni wa xinsuku swi vula yini?

Hi vula yini loko hi ku swimunywana?

Muhlovo wa xinsuku wu hi hlamusela yini?

Xana ku fanele ku endliwa yini endzhaku ko chela swichelachelana leswi tsakamaka endzeni ka xibye?

Ku tsala rhesipi ya mina

A hi tsaleni

Sweswi tsala rhesipi leyi u yi rhandzaka swinene.

Khwantihata maendli hinkwawo eka rhesipi ya wena na le ka rhesipi ya tikhiramupete.

Rhesipi ya _____

Swichelachelana

Maendlele

Switirhisiwa leswi lavekaka

A hi vulavuleni

- Hlamusela ntlawa wa wena rhesipi hi ndzandzelelano lowu faneleke.
- U ri tirhise kangani rito ra **fanela**?
- Matirhisele ya rito leri ya kombisa leswaku munhu a nga komberiwi ku endla xanchumu kambe wo lerisiwa ku endla nchumu wolowo. Hi vula leswaku riendli ri le ka hlayelo ra ndzeriso.

Hi wahi mahlayelo ya riendli lama kombisiwaka eka swivulwa leswi landzelaka?

Maendli ya swivulwa leswi landzelaka ya le ka hlayelo ra ndzeriso.

Hakasa swichelachelana.

N'okisa botere eka ndzilo wa le hansi.

Hlanganisa swichelachelana swo oma exibyeni.

Nusa hi lepula u chela eka pani leyi hisaka swinene.

Siku:

A hi tsaleni

Tsala mavito ya mahlayelo ya riendli eka swivulwa leswi landzelaka. N'wana u dya magwinya.

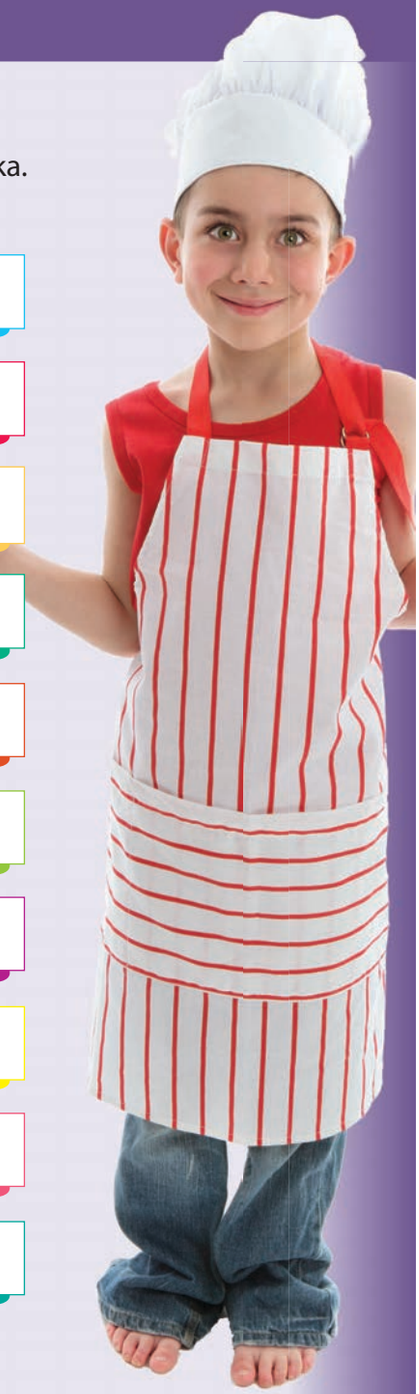

U nga pfuli ovhene loko makhekhe ya nga si va ya buraweni.

Ku dya ka xurhisa

Tshamani ehansi!

Vana va yimbelela.

Ndzi nga baka makhekhe.

Ku tirha a swi nandzihi.

Chela mati ebikirini.

Tihomu ti dya byanyi.

Vadyondzi va nga pasa loko va tirha swinene.

Gavaza, tisa tibuku ta wena.

A hi tsaleni

Tsala swivulwa swi va eka mahlayelo lama landzelaka.

Hlayelo ra kombiso
Hlayelo ra ndzeriso
Hlayelo ra tshamelo
Hlayelo ra kombiso
Hlayelo ra ndzeriso

TEACHER: Sign Date

Ku nyika swiletelo swa ndlela

A hi endleni

Namuntlha mufana lontshwa u sungurile ku nghena xikolo xa n'wina. N'wi pfune ku kuma tindlela to ya eka tindhawu to hambana kwala xikolweni xa n'wina.

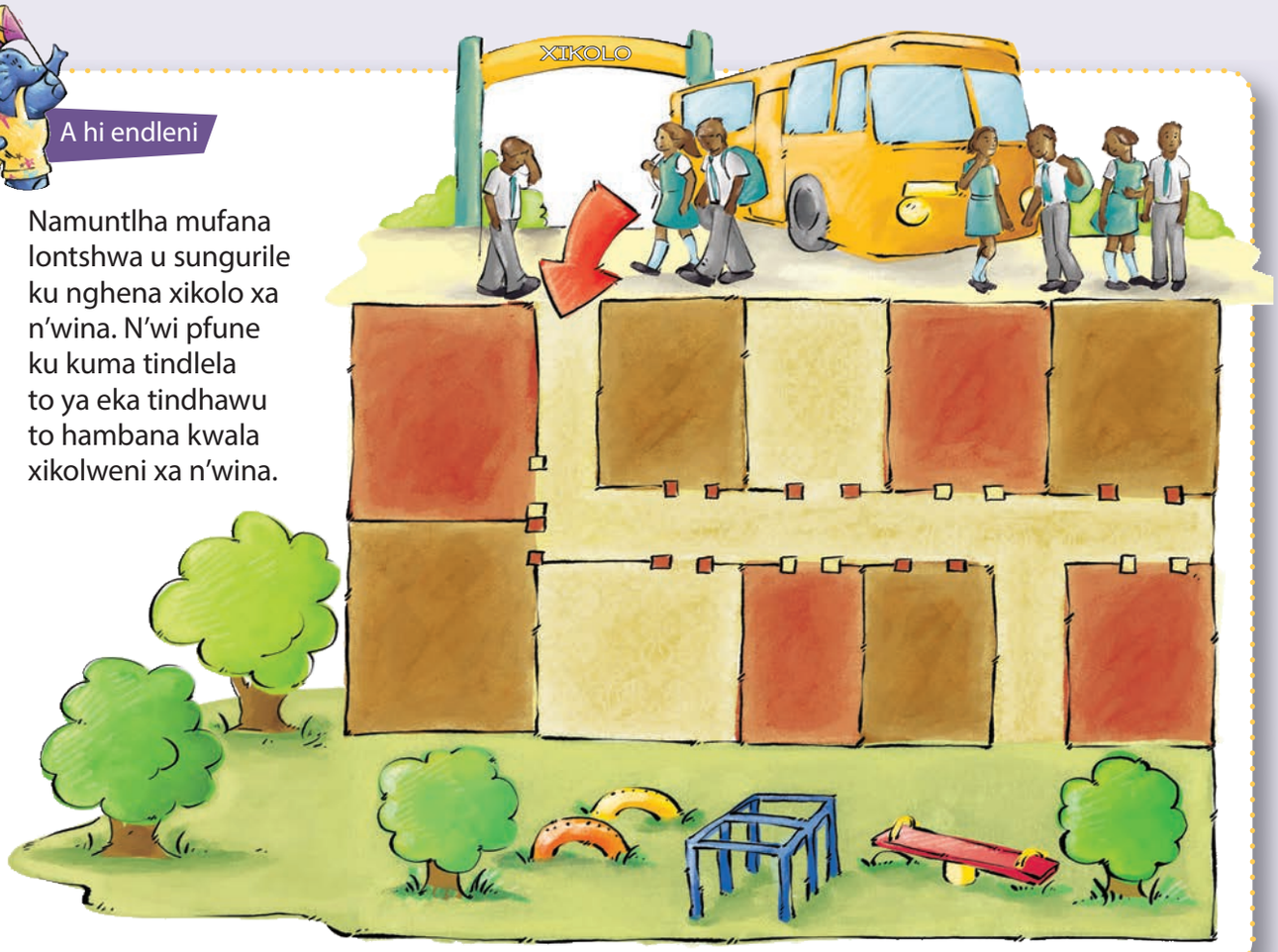

A hi endleni

Hlaya swiletelo swa ndlela hi vukheta. Landzelela swiletelo swa ndlela ku kota ku kuma tindhawu to hambana eka mepe wa xikolo lowu nga laha henhla. Loko u kumile tindhawu, tatisa mavito ya tona emepeni.

Tlilasi ya Giredi ya 4	I tlilasi yo sungula exineneni xa yena.
Hofisi ya nhloko ya xikolo	Loko a nghena, u fanele ku jikela eximatsini. I kamara ra vumbirhi eka tlhelo ra xinene.
Swihambukelo	Loko a nghena exikolweni u fanele ku jikela eximatsini kutani a nghena hi nyangwa lowu nga exineneni xa yena. U ta swi kuma eka kamara ra vumune exineneni.
Rivala ra mintlangu	Loko a nghena u fanele ku jikela eximatsini kutani a nghena hi nyangwa wa le xineneni xa yena.

Siku:

Dirowa mepe wa xikolo xa n'wina.

A hi hungaseni

A hi tsaleni

Tsala swiletelo swa ndlela ku suka egedeni ya xikolo ku fika etlilasini ya n'wina.

Ku tlhantlha marito ÷

A hi tsaleni

Tlhantlha marito lama landzelaka hi mapeletwana. Tsala nhlayo ya mapeletwana ya marito lama nga ebokisini. Loko u endlile leswi, tirhisa marito ya ntsevu ku vumba swivulwa. Swi tsale ebukwini ya wena ya switoloveto.

bi/ki/ri	3	tlilasi		munghana		xilungu	
kukula		xilepulana		mati		harika	
lepula		movha		ekaya		tafula	
jasi		tirha		saseka		fasitere	
xikolo		tirhisa		biha		mujeko	

Laha Jabu na Thema va tshamaka kona

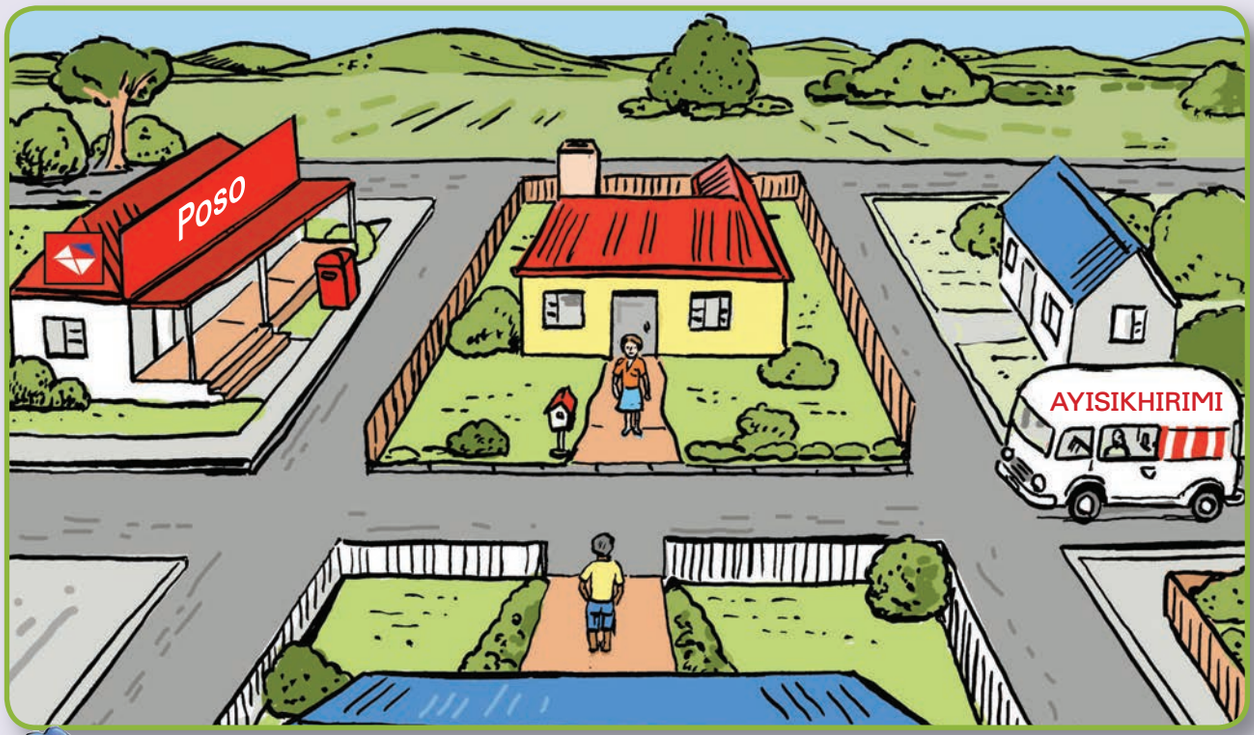

A hi tsaleni

Languta xifaniso lexi kutani u tatisa marito lama siyiweke.

1. Thema u tshama endlwini leyi nga na khumbi ra xitshopana na lwangu ro _____.
2. Loko Thema a jikela eximatsini a nga ya eka xibebe xa _____.
3. Jabu u tshama endlwini leyi nga na lwangu ra _____. U langutane na Thema.
4. Jabu u jikela eximatsini. Kutani u tlhela a jikela _____. A nga kota ku xava _____ kwale.
5. Loko Thema a lava ku xava switempe, u jikela _____ egedeni ya ka vona hikuva _____ yi le xineneni xa yena.

Siku: _____

Ntlangu wa minkarhi ya riendli – I mani loyi a nga ta va muhluri?

- Ku hoxa dayisi.
- Fambisa xifungho.
- Tirhisa xivulwahava xa nkarhi lexi nga eka xivumbeko xa vutandza u tlhela u vumba xivulwa.
- Loyi a rhangaka a fika emakumu hi yena muhluri.

Sungula ku tsala swivulwa swa 18 – 26 hi Namu-ntlha nimadyambu ndzi ta …

17 Famba elayiburari

18 Tlanga eka khonsati ya mina ya xikolo

19 Languta thelevhixini

20 Hlalela ntlangu wa bolo ya milenge

21 Dyana swakudya swo lalela na ndyangu wa ka hina

22 Famba u ya eka switoloveto swa khwayere

23 Buracha meno ya mina

24 Tlhelela endzhaku hi tindhawu ta ntlhanu

25 Hlamba kutani u ya eku etleleni

26 Famba ephatini ya munghana wa mina

27 Tshama etlilasini ya Xinghezi na munghana wa mina

28 Tsutsumela bazi

29 Famba u ya eBotswana

30 Endzela khazi wa mina eAmerika

31 Nghenela tlilasi ya swa xilamulelamhangu

32 Tlhelela endzhaku hi ti-ndhawu ta khume

33 U va na xinkhubyana xo tlangela siku ra ku velekiwa

34 Ku antswisa timakisi ta mina ta Xinghezi

HETA

Cinca xivumbeko xa maendli lama khwantihatiweke.

16 Hlambela eka gala

15 Hlantswa wacheni ya mina

14 Tlhelela endzhaku hi tindhawu ta ntlhanu

13 Tlanga eka intha-nete

12 Dyana ekaya ka vaSam

11 Famba u ya ezoo

10 Baka makhekhe ya swikhapana

9 Famba edorobeni u ya xava tintanghu na masokisi

8 Famba u ya eDurban hi xitimela

7 Pfuna manana wa mina

6 Tirha exirhapeni

5 Tlhelela eka n'we

4 Endla phurojeke

3 Endzela munghana

2 Famba u ya hlambela

1 Famba eka bolo ya milenge

SUNGULA

Sungula ku tsala swivulwa swa 9 – 17 hi Tolo ndzi …

Cinca xivumbeko xa maendli lama khwantihatiweke.

Sungula ku tsala swivulwa swa 27 – 34 hi Sweswi ndzi …

Sungula ku tsala swivulwa swa 1 – 8 hi Mugqivela lowu taka ndzi ta …

TEACHER: Sign _____ Date _____

Laha swilo swi nga kona

A hi vulavuleni

- Loko u yima ehenhla ka xitulu etlilasini ya n'wina kutani u languta ehansi, xana u vona yini?
- Loko u yima emakumu ka tlilasi ya n'wina kutani u languta tlilasi, xana u vona yini?
- Loko u yima emahlweni ya tlilasi ya n'wina kutani u languta tlilasi, xana u vona yini?
- Swi ringete.

A hi tsaleni

Endla nxaxameto wa swilo swa khumembirhi leswi nga etlilasini ya xifaniso xa 1.	Swi gwajule loko swi tlhela swi kumeka eka xifaniso xa 2.

Xifaniso xa 1: Tlhelo ra le ndzhaku ra tlilasi

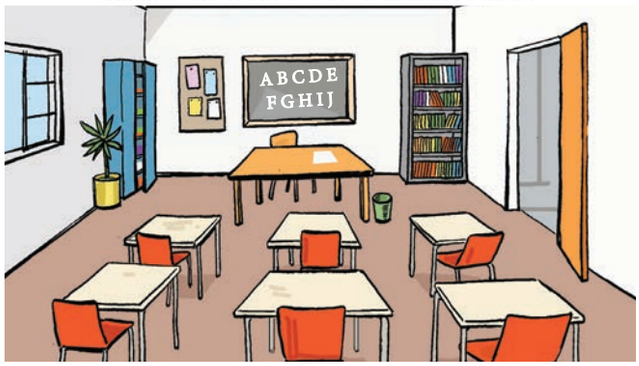

Xifaniso xa 2: Xifaniso xa pulani ya tlilasi

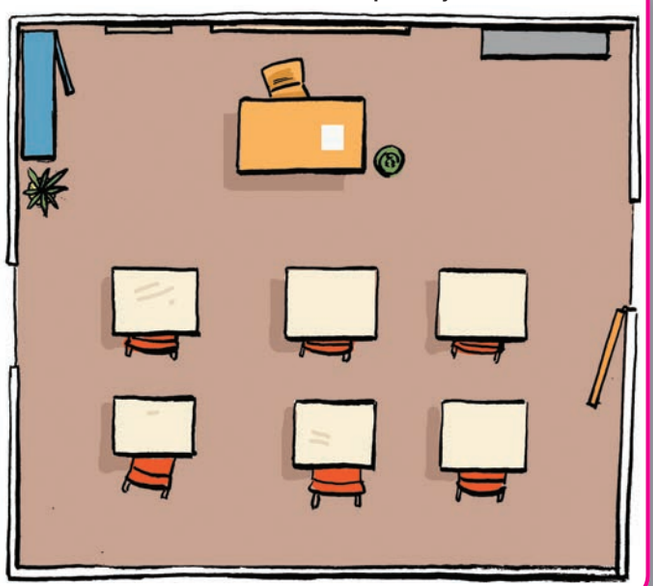

A hi tsaleni

Languta swidirowiwa leswimbirhi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

	Xifaniso xa 1	Xifaniso xa 2
Mutshila a yime kwihi loko a dirowa xifaniso lexi?	Endzhaku kumbe ehenhla	Endzhaku kumbe ehenhla
Ku nga tshama vana vangani etlilasini leyi?		
I yini lexi nga ekusuhi na fasitere?		
Ku na mafasitere mangani etlilasini leyi?		
Ku na tixelufu tingani eka bokisi ra tixelefu?		

Siku: _____

A hi tsaleni

U dyondzisiwe swo tala hi riendli eka kotara leyi. Hlawula u tlhela u tatisa ripfuna-riendli eka xivulwa xin'wana na xin'wana. Khwantihata riendli.

Ripfuna-riendli i rito leri tirhisiwaka na riendli.

A ri twali loko ri ri roxe kambe ri twisiseka ntsena loko ri ri na riendlinkulu. Ri kumeka emahlweni ka riendli exivulweni.

kala kondza	1. 2.	Hi ta va yimela va kondza va fika. Hi ta kala hi n'wi siya.
za tshamela	3. 4.	Hi ta za hi tichelela juzi. Va tshamela ku holova.
karhi pfa	5. 6.	A va ri karhi va yimbelela. Va ta pfa va wisa loko va ri karhi va tirha.
ka va	7. 8.	Va ta biwa va _____ va rila. Ndzi ta _____ ndzi rima.
tala tshamela	9. 10.	Va ta hlaya va _____ va swi tiva. Ndzi _____ ku ya edorobeni.
hamba kala	11. 12.	Mi _____ mi hi hlayela switori. Va ta _____ va n'wi ba.

1 kala, 2 kondza, 3 za, 4 tshamela, 5 karhi, 6 pfa, 7 ka, 8 va, 9 tala, 10 tshamela, 11 hamba, 12 kala.

Hlawula rito rin'we eka bokisi rin'wana na rin'wana leri khalariweke kutani u vumba swivulwa.

Ku nyika swiletelo swa ndlela

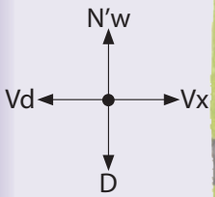

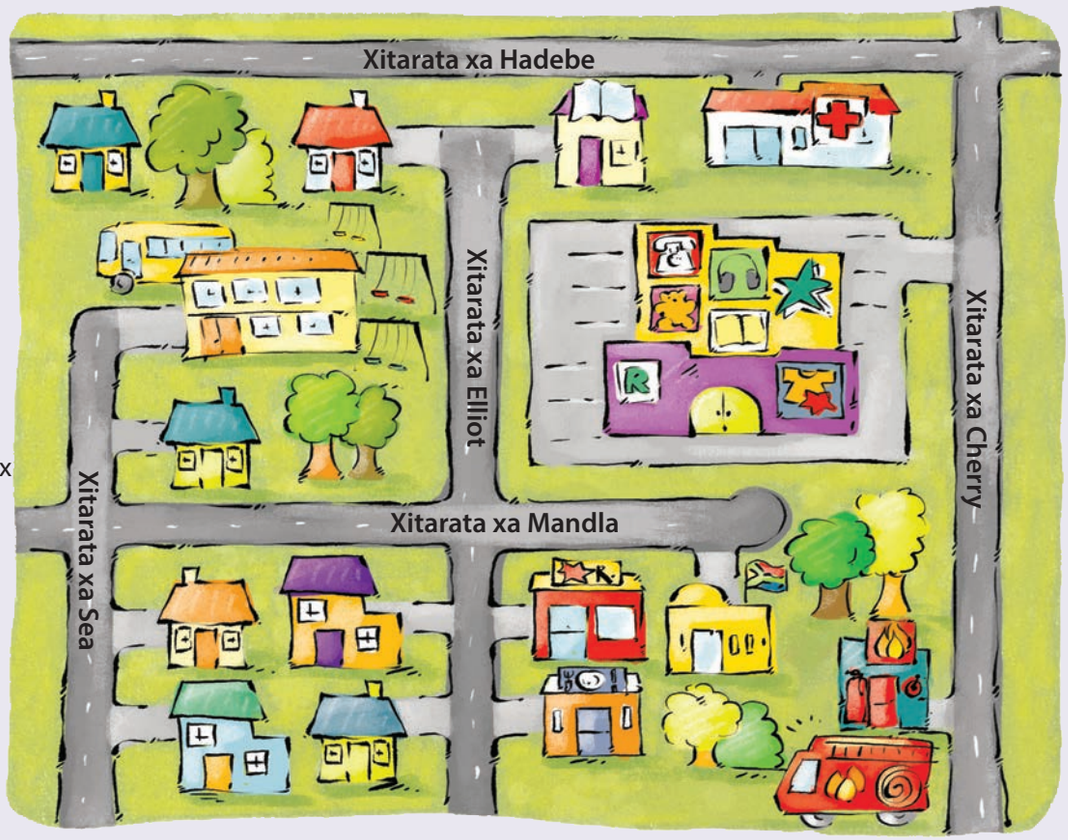

A hi tsaleni

Tsala xirhendzevutana eka rito leri faneleke.

Xitarata xa Hadebe xi le n'walungu/dzongeni wa Xitarata xa Mandla.
Xikolo xi le n'walungu/dzongeni wa Xitarata xa Mandla.
Xibedhlele xi le n'walungu/dzongeni wa Xitarata xa Hadebe.

Tsala nhlamulo leyi faneleke.

Xibedhlele xi le ka xitarata xihi?	
Phaka yi le ka xitarata xihi?	
Xitichi xa vatimela-ndzilo xi le ka xitarata xihi?	
Tsala swivulwa swinharhu hi laha swilo swi kumekaka kona emepeni lowu.	

Siku:

Xikombiso:

Xivutiso xa 1: Ndzi famba tibuloko ta mune ku ya edzongeni na buloko yin'we ku ya evupeladyambu. Xana ndzi ya kwihi?

Nhlamulo: En'angeni ya meno.

A hi vulavuleni

Languta mepe eka pheji leri. Nyika munghana wa wena swiletelo swa ndlela swo ya eka tindhawu to hambana. Nkarhi hinkwawo sungula swiletelo swa wena ku suka exikolweni.

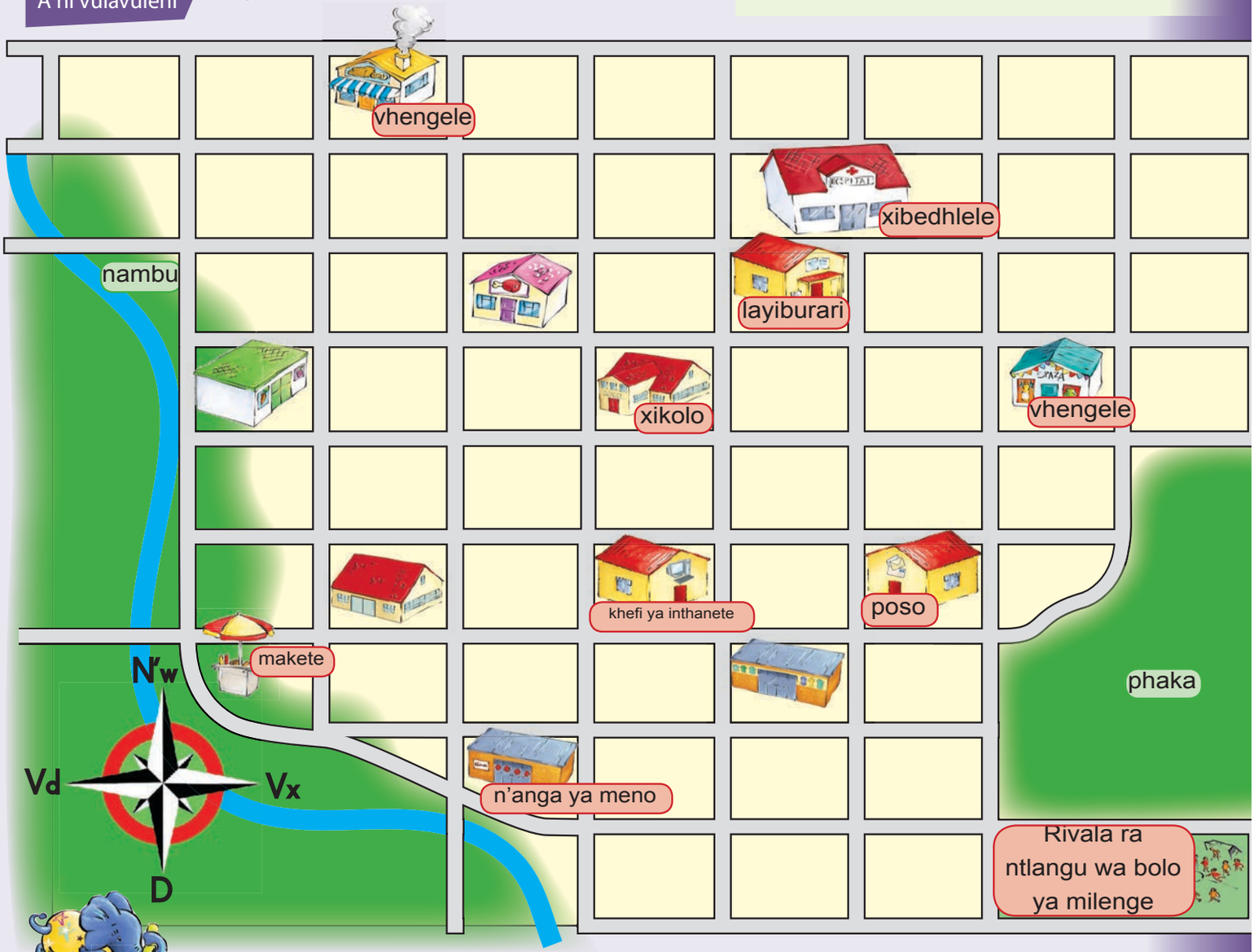

A hi tsaleni

Hlaya swiletelo swa ndlela leswi landzelaka. Tatisa ndhawu ya laha munhu a yaka kona eka kholomu leyi nga exineneni. Tirhisa mepe wolowo.

Ndzi famba 2 wa tibuloko ku ya evuxeni na 2 wa tibuloko ku ya edzongeni.	*Poso*
Ndzi famba 3 wa tibuloko ku ya edzongeni na 3 wa tibuloko ku ya evupeladyambu.	
Ndzi famba 3 wa tibuloko ku ya evuxeni.	
Ndzi famba 3 wa tibuloko ku ya en'walungwini na 2 ku ya evupeladyambu.	
Ndzi famba 2 wa tibuloko ku ya en'walungwini na buloko yin'we ku ya evuxeni.	
Ndzi famba 2 wa tibuloko ku ya edzongeni.	

TEACHER: Sign Date

Kuma rhesipi

A hi endleni Nambara swifanisa hi ndzandzelelano lowu faneleke ku kota ku endla sangweji.

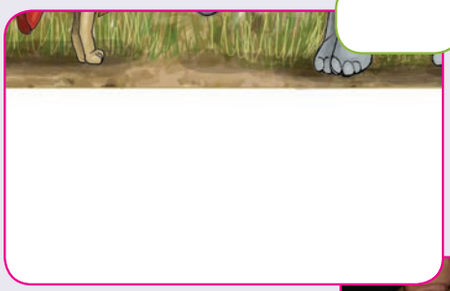

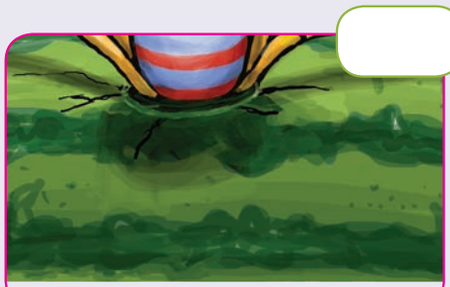

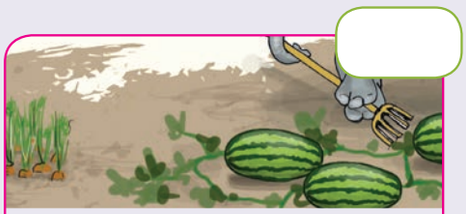

A hi tsaleni Tsala rhesipi leyi kombisaka swichelachelana leswi u faneleke ku va na swona.

Ku endla sangweji ya botere ya timanga na banana.

Swichelachelana

Tirhisa swifaniso leswi u swi nambareke ku tsala maendlele hi ndzandzelelano lowu faneleke.

Maendlele

1.
2.
3.
4.
5.

Siku:

Endla xiphemu lexi tlhandlekiwaka ehenhla ka penisele

A hi endleni

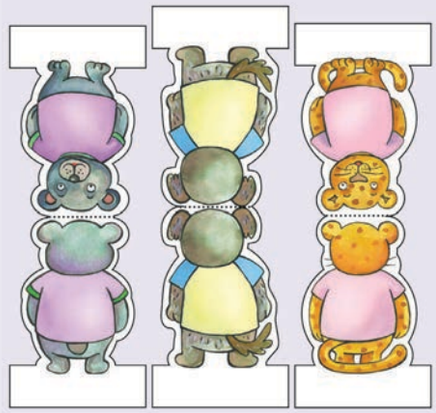

1. Tsema swiphemu leswi tlhandlekiwaka ehenhla ka tipenisele eka mapheji ya switsemiwa emakumu ka buku.
2. Tsema xiphemu lexi tlhandlekiwaka ehenhla ka penisele eka mintila leyikulu ya le handle.
3. Petsa eka mintila ya mathonsi.
4. Phutsunula xiphemu lexi tlhandlekiwaka ehenhla kutani u tota xidamarheti.
5. Tshika xidamarheti timinete tingari tingani leswaku xi kota ku oma.
6. Teka penisele. Phutsela xitiripi xo basa xa le hansi xa xiphemu xa penisele lexi engeteriweke hi kwalomu ka 1 cm ku suka ehenhla.
7. Yi khome swinene kutani u namarheta xiphutselo eka penisele.

Ku kambisisa

Ndzi kota ku	☺	☹
hlaya xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko, xik: chati ya maxelo.		
tsala xitshuriwa xo nyika vuxokoxoko.		
nyika vuxokoxoko byo huma eka xitori.		
tsala xitori.		
tsala nhlamuselo ya ximunhuhatwa.		
hlaya ndzi tlhela ndzi twisisa dyondzo ya ntsheketo-dyondzo wa swiharhi.		
tsala ntsheketo-dyondzo wa swiharhi.		
tirhisa mahlamuseri.		
ku ringanisa swilo ku kombisa ku hambana loku nga kona. xik: famba, fambanyana, famba ngopfu.		
tirhisa risivi-nene (mina, yena, xona).		
tirhisa rifuwi (wa mina, swa yena, xa xona).		
tirhisa risivi-komba (leyi, loyi, leswo.)		
boxa nhlokomhaka na xiendliwa exivulweni.		
nyika riendli leri faneleke.		
tirhisa switwananisi na swipfuneti.		
nyika vunyingi bya marito.		
nyika marito-fularha ya marito.		
tirhisa nkarhi lowu nga hundza.		
tirhisa nkarhi lowu taka.		
tirhisa nkarhi wa sweswi.		
boxa mahlayelo ya riendli.		
nyika maendli lama faneleke.		
boxa maendli ya peletwana rin'we, mapeletwana mambirhi na mapeletwana manharhu.		
hambanisa riendli na ripfuna-riendli.		
tirhisa ripfuna-riendli.		
tlhantlha marito eka mapeletwana.		

TEACHER: Sign _____ Date _____

A hi tsaleni buku

Date: _____

A hi vulavuleni

Vulavula na munghana wa wena hi xitori lexi u nga ta xi tsala. Kutani tatisa miehleketo ya wena eka mepe lowu wa miehleketo.

1 Swimunhuhatwa

2 Manghenelo

3 Miri

4 Mahetelelo

Endla buku ya wena. Tsema pheji leri landzelaka ra buku leyi. Tsema eka ntila mathonsi. Petsa pheji eka mintila. Tsala vito ra buku eka khavhara. Tsala vito ra wena ehansi ka vito ra buku hikuva hi wena mutsari wa xitori. Dirowa xifaniso ekhavhareni. Sweswi tsala xitori xa wena endzeni ka buku.

KHAVHARA

Dirowa xifaniso laha.

Tsala vito ra buku laha.

Tsala vito ra wena (hi wena mutsari).

1

Goza ra 1: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 2: Petsa eka ntila wa mathonsi.

Goza ra 3: Sitepula eka tlhela ler.

KHAVHARA YA LE NDZHAKU

Rainbow WORKBOOKS

MAYELANA NA MUTSARI

Tsala vito ra wena

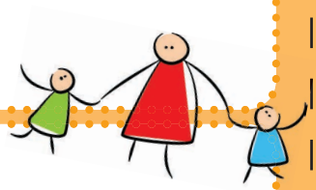

Malembe ya wena

Laha u tshamaka kona

8

Goza ra 4: Tsema eka ntila wo tiya endzhaku ka loko u sitepurile buku ya wena.

4

Tsala mirhi wa xitori xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

5

Yisa emahlweni xitori xa wena laha.

Dirowa xifaniso laha.

Dirowa xifaniso laha.

Tsala leswi humelelaka eku hetelelani ka xitori xa wena.

6

Dirowa xifaniso laha.

Yisa emahlweni xitori xa wena laha.

3

Dirowa xifaniso laha.

Heta xitori xa wena.

7

Dirowa xifaniso laha.

Sungula ku tsala xitori xa wena laha.

2

Dikixinari ya mina

A a

B b

C c

D d

E e

F f

G g

H h

I

i

J

j

K

k

L

l

M m

N n

O o

P p

Q q

R r

S s

T t

U u

Y y

V v

Z z

W w

X x

Please see page 133 for instructions on how to make these pencil toppers.

